

országépítő

építészet – környezet – társadalom

2009 • 2

a Kós Károly Egyesülés folyóirata • 20. évfolyam • nyári szám • ára 1000 Ft

FOLYTATNI A TEREMTÉST

Magyar élő építészet

a 20 éves Kós Károly Egyesülés kiállítása

KÓS
KÁROLY
EGYES
SÜLÉS

Itt és a 78-79. o.dalon: Füzes András akvarelljei az Iparművészeti Múzeum épületének belső tereiről

FOLYTATNI A TEREMTÉST

magyar élő építészet

a 20 éves **Kós Károly Egyesülés** kiállítása az **Iparművészeti Múzeumban**
Budapest, 2009. június 20. – szeptember 13.

Kurátor: **Gerle János**

A kiállítás megvalósítását **Zsigmond László** irányította. Az egyes témák anyagát **Buella Mónika** (Kós Károly Egyesülés), **Csernyus Lőrinc** (Vándoriskola), **Salamin Ferenc** (főépítészet, visegrádi táborok), **Turi Attila** (faluházak, beépítési tervek) állította össze; a szervezésben jelentős részt vállalt **Szűcs Endre**.

Grafikus: **Makovecz Benjamin** (kiadványok), **Németh János** (tablók)

A világ-háló tervét **Török Ádám**, **Füzes András**, **Kováts Ábel**, **Rüll Tamás** és **Tóth Péter** dolgozta ki és valósította meg. Az Iparművészeti Múzeum részéről a munkát koordinálta és szervezte **Koncz Erika**, **Jékely Zsombor** és **Major Gábor Sándor**; PR és marketing: **Kollárovcics Ágnes** és **Szabó Krisztina**.

A német-angol nyelvű katalógus (*IFMA Newsletter* 2009/2. szám) készítői: **Matthias Mochner**, **Imme Denker** és **Joachim Zimmer**. A külföldi kiállítási anyag nagy része az amszterdami Iona Stichting Pieter van der Ree által szervezett *Organische Architektur* című kiállításából való.

Angol fordítások: **Danku Márton**.

országépítő 2009•2

nka

Nemzeti Kulturális Alap

- 2 RENNER ZSUZSA: Köszöntő
- 3 MAKOVECZ IMRE: Húsz éves a Kós Károly Egyesülés
- 4 GERLE JÁNOS: Bevezető
- 6 Buella Mónika: A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS HÚSZ ÉVE
- 27 Az erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesület
- 29 KÉPKATALÓGUS
- 80 Török Ádám: Világ-háló az Iparművészeti Múzeumban
- 86 MAKOVECZ IMRE 2009-es és 1989-es plakátjai
- 90 ERDEI ANDRÁS írásai
- 96 KŐSZEGHY ATTILA: Organikus rizómák
- 104 FELHÍVÁS

KÁLMÁN ISTVÁN, KAMPIS MIKLÓS, MAKOVECZ IMRE, AXIS Építésziroda Kft., BALOGH LEVENTE, BAU-SYSTEM Építőipari Szolgáltató Kereskedelmi Kft., BEÖTHY&KISS Építésztervező és Geodéta Mérnökiroda Kft., BODONYI Építész Kft., BOGOS ERNŐ, CSÍKY és Társa Beruházásszervező Kkt., DÉVÉNYI és Társa Építész Kft., EKLER KÁROLY, ESZENYI ÁKOS, ESZTÁNY GYÖZÖ, FARKAS MIKLÓS, FRISCH MIHÁLY, GERLE JÁNOS, HADAS Műterem Kft., HUNGARO-THERM Épületgépészet, KOMÁRY ÉPÍTŐ Kft., KÖR Építész STÚDIÓ Kft., KŐSZEGHY ÉPÍTÉSZET Kereskedelmi és Szolgáltató Bt., KVADRUM Építész Iroda Kft., LITKEI TAMÁS GYÖRGY, MAKONA ÉPÍTÉSZIRODA KFT., MEDITERRÁN KERÁMIA Kft., MÉRMŰ Építészeti és Környezetvédelmi Szövetkezet Kft., MÜLLER CSABA, NRZST Építésműhely Kft., OPEION Bt., PAGONY Táj- és Kertépítész Kft., PAPP VILMOS, PARALEL Építésziroda Kft., SÁROS és TÁRSA Építésziroda Bt., TÁJRAJZ Bt., TRISKELL Épülettervező Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., UNITEF –83 Műszaki Tervező és Fejlesztő ZRt., VÁNDORÉPÍTÉSZ KFT.

TÁMOGATÓK: Bonex Építőipari Kft., Compart Stúdió Kft., Arker's Stúdió Kft., Farkas Építésziroda, Felületkémia Kft., Forma Rt.

ORSZÁGÉPÍTŐ – a Kós Károly Egyesülés folyóirata. Megjelenik negyedévenként. Kiadja az Egyesülés nevében a Kós Károly Alapítvány; postacím: 1034 Budapest, Kecse utca 25. Bankszámlaszám: 10402166-21629530-00000000 Felelős kiadó: Zsigmond László. Felelős szerkesztő: Gerle János; e-mail: gerlej@t-online.hu. Lapterv, tipográfia: Makovecz Benjamin; e-mail: makoveczb@mail.datanet.hu. Nyomás: Julianus Kft., Budapest. – **ISSN 0866-0069** – A lap előfizethető átutalással, vagy az Alapítványtól igényelt csekken, illetve személyesen. Szerkesztőségi ügyintézés, szervezés, előfizetés az alábbi címen: Artbureau Kft. 1065 Bp. Nagymező u. 4. I/132. telefon/fax: 322-0677; e-mail: haabk@freestart.hu. Egy szám ára: 650 Ft. Előfizetési díj a 2009. évre 2500 Ft. Külföldi előfizetőinknek a postaköltséget is felszámítjuk. **MEGVÁSÁROLHATÓ:** Budapest Galéria, D2K (1066. Bp., Ó u. 19.), UR Könyvkiadó Ker. és Tipográfiai Stúdió Kft., Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Bp., Karinthy Frigyes út 9.), Fehér Ló Fia Könyves bolt (Bp. VIII. József u. 8.), Gondolat Kiadói Kör, Heltai Gáspár Könyvesbolt (1054 Bp., Alkotmány utca 12.), Írók Boltja (Bp. VI. Andrassy út 45.), Parnasszus Kiadó Kft. (1065 Bp., Andrassy út 45), Kós Károly Alapítvány/Artbureau Kft. (1065 Bp., Nagymező utca 4.), Lira és Lant Rt, Szakkönyvtáruháza (Bp. VI. Nagymező u. 43.), Litea Könyvesbolt és Teázó (Bp. I. Hess András tér 4.), Lord Extra Kft. könyvesboltja (6800 Hódmezővásárhely, Andrassy út 5-7.), Lyra Könyvesház (2600 Vác, Piac utca 1.), Magyar Építőművészek Szövetsége (1088 Bp., Ótpacsirta utca 2.), Püski Kiadó Kft. (Bp. I. Krisztina krt. 26.), Rádai Könyvesház (1092 Bp., Ráday utca 27.), a SZKITIA Nagykereskedés (Bp. XI. Ménesi út 1/a.), TLA, Vanyonkezelő és Hasznosító Kft. (1125 Bp., Szilágyi Erzsébet fasor 22/b), Budapesti Teleki Téka (1088 Bródy Sándor utca 46.), Vince Kiadó Múcsarnok könyvesboltja (1146 Bp., Dózsa György út 37.) Az *Országépítő* honlapjának címe www.orszagepito.hu

KÖSZÖNTŐ

a Kós Károly Egyesülés fennállásának 20. évfordulóján a *Folytatni a teremtést. Magyar élő építészeti* címmel az Iparművészeti Múzeumban megnyíló kiállításához

Nagy öröm számunkra, hogy a szerves építészet magyarországi hagyományát képviselő Kós Károly Egyesülés fennállásának 20. évfordulója alkalmából rendezett, s a magyar élő építészet elmúlt évtizedeinek történetét áttekintő kiállítást az Iparművészeti Múzeum falai között köszönhetjük.

A múzeumi világ nagy változáson ment át az elmúlt években, mindennapi működésének feltételei jelentősen átalakultak, s ez az Iparművészeti Múzeum számára is megkerülhetlenné tette működési filozófiájának újrarendelését. A múzeumnak az új, 21. századi környezetben újra meg kell fogalmaznia alapvető célkitűzéseit, s meg kell találnia azokat az eszközöket, melyeket e célok megvalósításának szolgálatába állít.

A hazai múzeumok sorában az Iparművészeti Múzeum profiljából következően alapvető feladatot lát el a vizuális kultúra, az ízlésnevelés, a környezetkultúra, a környezet minősége iránti általános igény emelése terén, s erre tudatosan is törekednie kell. Ismert jelenség, hogy a kulturális kínálat áttekinthetetlen kiszélesülésével egyidejűleg tompul a választás tudatossága és az értékválasztás képessége. Az Iparművészeti Múzeum küldetése, hogy a mindennapokban is megmutassa a szépséget, támpontokat adjon az esztétikum megítélésében, a közvetlen emberi környezet alakításában.

Fontos hangsúlyozni, hogy ez a megújulás valójában visszatérés az Iparművészeti Múzeum eredeti, alapításkori céljaihoz, ám mindezt a 21. századig kiterjesztve, mai körülményeink között újra értelmezve. Nagy értékű történeti műkincsgyűjteményünk megőrzésének és bemutatásának célja nem kis mértékben annak az eredeti perspektívának a visszaállítása, amely megmutatja, hogy a régebbi korok tárgykultúrája, technikai és formavilága milyen előzményeken keresztül alakítja mai környezetünk tárgyi kultúráját, forma- és ízlésvilágát. Másrészt a kortárs

hazai és nemzetközi tárgykultúra, formatervezés, vizuális kultúra bemutatása során is visszautalunk a múltra, azaz arra törekszünk, hogy a tárgykultúrát a jelen és a múlt szerves összefüggéseinek rendszerében láttassuk.

Az építészet több vonatkozásban is megkerülhetetlen számunkra. A vizuális kultúrának szerves része az épített környezet, s ezért – a világ számos más iparművészeti múzeumához hasonlóan – tevékenységi körünkbe tudatosan vonjuk be az építészet nagy hatású vagy más szempontból jelentős irányzatainak bemutatását. De más oldalról közelítve, hogyan is függetleníthetné magát az építészettől egy olyan intézmény, mint az Iparművészeti Múzeum, amelynek épülete – vagy inkább palotája – maga is építészeti remek? Ma, amikor a múzeum működési terét is újradefiniáljuk, s hagyományos tereinken túl a falakon kívüli megmutatkozás igényének és a virtuális térben való megjelenés ma már kötelező követelményének is meg kell felelnünk, alaptervékenységünk kereteit továbbra is Lechner remekművű alkotása adja. Karakteres architektúrája egy pillanatra sem enged megfélemleni arról, hogy a magyar építészet egy különleges, emblemikus alkotását birtokoljuk, amely a hagyományok gyökeréből táplálkozva a szó legszorosabb értelmében teret ad a mindenkori jelen törekvéseinek, tanít és kötelez. Arra int, hogy a jelen szervesen bontsuk ki a múltból, s a múlt és jelen folytonosságában fogalmazzuk meg új törekvéseinket.

Az Iparművészeti Múzeum palotájánál méltóbb keretet elképzelni sem lehetne a magyar élő építészet bemutatkozásának, mely Lechner Ödön munkásságát előképei között tartja számon. Az Iparművészeti Múzeum nevében gratulálok a Kós Károly Egyesülés eddigi tevékenységéhez és eredményeihez, s kívánom, hogy a közösen megvalósított kiállítás és az ahhoz kapcsolódó gazdag programozat sikere megerősítse az Egyesülés, a magyar építészeti és az Iparművészeti Múzeum együttműködését.

2009. június 8.

Renner Zsuzsanna
az Iparművészeti Múzeum főigazgatója

HÚSZ ÉVES A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS

Mikor és hogyan kezdődött?

Az emberek között, azt hiszem, nincs kezdet. Az élő építészet Goethénél, Morrisnál, Gaudinál, Steinernél, Lechnernél készült elő, egy időre elakadt az I. világháború, az 1919-es kommün, a Szovjetunió és a vesztes Németország jóvoltából, ahol az érzékeny semmit, Isten hallgatását emelték a Bauhaus zászlajára, mert azt hitték, a hallgatás semleges, és nem akar megvalósulni azért, hogy az embert szabadon hagyja.

Kós, Lajta, Medgyaszay mégis fönmaradtak, de őket is leszorította Trianon, a II. világháború, az utódállamok újnacionalizmusa.

1970-ben már 35 éves voltam, és úgy gondoltam, ideje a fiatalokkal foglalkozni. Meghirdettem, hogy a lakásunkban minden hét szombat estéjén Cordier táblázatát tanuljuk (a *L'Architecture d'Aujourd'hui* egy 1966-os számából), akit érdekel, jöjjön. A gyerekeink még kicsik voltak, fektetés után lehetett kezdeni. 25–30-an jöttek el. Sáros László, Gerle János, Morlin Ákos, Halmos György, Tihanyi Judit, Miklós Balázs, Komjáthy Attila, Balogh Balázs és még sokan. 22–23 évesek voltak. Cordier kitűnő szimpomatikus táblázatot szerkesztett, melyen az építészeti-filozófiai folyamatok geneológiája vizuálisan érzékelhető volt. A résztvevők az egyes irányzatokból, jeles személyiségekből alapos felkészülés után beszámolót tartottak.

Itt készült az évek során a mozgásformák, a mozgásművészet jellemző etűdjeiből álló gyakorlat, itt szerveztük a nyári táborokat, stb.

Ezt követően jelent meg Csete György vezetésével a Pécs Csoport a népművészet, a magyar népszellem kitűnő képviselőjével.

Tizennégy évvel a levert forradalom után, a gyarmati lét kellős közepén elindult valami az építészetben is, szemben a hivatalos, gyarmati hatalommal.

Nem volt könnyű, de mi, akkor 35–40 évesen már alapos kiképzést kaptunk 56 után, s tudtuk, hogyan csináljuk. A tokaji, a visegrádi és más táborok a hatalmi ideológiával szemben egyén és közösség szabadságát jelentették.

Eközben a másodosztályú tervező vállalatoknál dolgoztunk és épültek a házaink. Faluházak, vendéglők, művelődési házak, sőt a Pécs Csoport a paneles lakásépítésnek is nekiesett Pakson, jelentős sikerrel.

A nyolcvanas években megalapítottuk a MAKONÁ-t (három névből: Makovecz, Koppány, Nagy), amely a volt növendékekkel együtt rövid időn belül nagy irodává fejlődött. Az iroda alkalmassá vált arra, hogy külföldi fiatalokat is befogadjon. Kassáról, Kolozsvárról, Kelet-Berlinből, s nyugati országokból is jöttek hozzánk, és korábbi növendékek rajzoltak ki más magyar városokba.

A nemzetközi építészeti folyóiratok, könyvek egyre nagyobb hangsúllyal foglalkoztak törekvéseinkkel, épületeinkkel. A magyarországi élő építészetet általában a periféria, a „második Magyarország” foglalkoztatta. Reprezentatív állami megbízást soha, egyetlen kormánytól sem kaptam, a rendszerváltás előtt éppúgy, mint utána.

Ma ezt az építészetet a Kós Károly Egyesülés képviseli.

Tagjai a Kárpát-medence több országából (35 iroda Magyarországon, 2 Szlovákiában, 55 Romániában) azt az archetípust képviselik, aki figyeli az építési hely szellemét, a megrendelő valódi céljait, a szociális környezetet, s arra az időtlen, de a jelenben is létező világra figyel, mely szeretne megjelenni az ember által; hogy az oszlopnak valóban legyen feje, törzse, lába, az ablaknak szeme, szemöldöke, a tetőnek gerince, fara, homloka. Gyerekes, játékos hasonlatnak tűnhetnek ezek a szavak, de tudom, hogy az elsúlygyed Aranykor és az újjászülető új idők szavai.

„Élő kövekből” kell építkeznünk, meg kell építenünk az alapjait annak a kornak, mely a jelen elvesztése árán fog bennünket követni. Ehhez meg kell nyitni tudatunkat az Igén, a kezdet valóságán keresztül az Archetípus felismeréséig. Az élő építészetnek ez a tartalma és egyben missziója.

Az új szellemű épületek megépítése mellett a fiatal, kezdő építészek gyakorlati beavatásán át gondolataink és munkáink megismertetéséig terjed tevékenységünk. Ezt a hivatást egy szélsőséges, kíméletlen, globális pénzdiktátúra pusztító légkörében végezzük.

A Kós Károly Egyesülés alapítványa három fő feladatot vállalt, kiadja az *Országépítő* című folyóiratot, működteti a Vándoriskolát és a Szabad Oktatási Fórumot.

S most, életének 20. évében ünnepel a Kós Károly Egyesülés. Ezért a nagy összegző kiállítás, a kiadványok, s maga az ünnep.

Ünnepünket hassa át a csönd. Isten csöndjét az Angyalok őrzik, akik körül az Arkangyalok (Archangelos) he-

lyezkednek el, őket az Ősök (Archai) veszik körül. Bennük van a sötét és világos egyensúlya, amiből kiolvashatóak a magyar népművészet jelei, ahol a zene ősnyelve, s a képekben és zengő igében megszólaló Aranykor embere ragyog, a teremtés reménye és célja. Ebből az imaginációból kell a jövőnek nekirugaszkodnunk az álló időben. Nem kicsi a tét, de nem mondhatunk le róla az Ármány ellenére sem. Az Ég és Föld egyensúlyában az élet, a mindent átható élet

költözzön a falakba, a tér-idő drámája váljon valósággá, s a Föld váljon virágos elevenné, ahol teszünk valamit.

Isten csendjétől, a végtelen, de meg nem valósuló must-rától – a falon átvérző történelemtől – a „cifrától” nem azt várjuk, hogy emberi szóval megszólaljon a semmi, a csend, hanem hogy megvalósuljon, és a kinyilatkoztatás után azt kérdezhessük a nyugtalan némaságban: ki szólt hozzám?

Makovecz Imre

BEVEZETŐ

1989 őszén alakult meg a Kós Károly Egyesülés, hogy a környezetalakítás területéről kiindulva tegyen kísérletet egy újfajta, Rudolf Steiner tanait követő társadalmi szervezet megformálására. (A későbbi oldalakon részletek olvashatók az Egyesülés dokumentumaiból.) A Magyarországon akkor már 25 éve létező, magának egyre növekvő szakmai és általános elismerést kivívó szerves építészet mögött rejlő impulzust az Egyesülés létrehozói így igyekeztek továbbörökíthető, társadalmi szinten hatékony erővé alakítani.

A 25 évnyi előzmények: küzdelem a szabad építészeti formálásért, szembenállás a központosított építőipar és az építéspolitikai diktátumával az építészet művészi státuszának helyreállításáért, a szabad, önkéntes, egymást segítő szakmai kapcsolatok kialakítása és a belső kezdeményezésből származó, személyes kapcsolaton alapuló szakmai továbbképzés különféle elméleti és gyakorlati formáinak megteremtése (magán mesteriskolák, Dél-Dunántúli Építészeti Stúdió, visegrádi, később innsbrucki, hortobágyi építőtáborok), valódi érdeklődésen alapuló, a vasfüggőnyt semmibe vevő, európai szakmai kapcsolatok kiépítése (kiállítások, publikációk, nemzetközi vándorkonferencia), kísérletek az építészeti formálás új forrásterületeinek feltárására és ezek tematizálására a művészeti közéletben (mozgásforma-kísérletek, minimáltér pályázat, álarc nélküli bál, miskolci vizuális nevelési kísérlet, népművészeti jel-elemzés, tematikus építészetalálkozók és kiállítások).

Az organikus (szerves, élő) építészetnek sokféle, koronként változó formái, irányzatai jelentek meg a világban, újra és újra ellensúlyt képezve egy rideg, materialista, kívülről irányított, technikai elvű, pénzorientált, mechanikus és analitikus felfogású, divatszerű, formalista, környezetromboló építészettel szemben – hangsúlyozva az ember teremtett mivoltát, a hely szellemének jelentőségét, a környezet-alakítás iránti felelősséget, a holisztikus, analógiás világkép

fontosságát, az építés drámájának katarktikus, gyógyító erejét, a megismerésből való cselekvés erkölcsi szabadságát.

Az újkori világban sehol nem alakult ki a szerves építészetnek olyan erős, társadalmi léptékben mérve is jelentős iskolája, mint Magyarországon. Ennek az irányzatnak, bár az organikus építészet nem stílus, hanem szemlélet és magatartás kérdése, sajátos, más szerves építészeti irányzatoktól eltérő jellegzetességei vannak: a századforduló magyar építészetének jellegéhez hasonlóan kötődik a helyi hagyományokhoz, a népművészet mélyrétegeihez. Ez kivételes lehetőség, hogy felvállalhassa a múlt és jövő közötti közvetítő szerepet, egyúttal egyedülálló inspirációs forrás, felelősség és remény. Sajátos vonásai emelték a nemzetközi érdeklődés homlokterébe a magyar élő építészet alkotásait a nyolcvanas években, első ízben ekkor váltak a magyar építészet alkotásai eredendően újat hozó és a világ számára fontos üzenetet hordozó jelenséggé a külföld szemében. A nyolcvanas évek végétől diákok és fiatal építészek tucatjai érkeztek nyugati országokból, hogy itt tanulhassanak és dolgozhassanak, ami korábban – és azóta – csak fordított irányban volt elképzelhető. Az Egyesülés 1990-ben egyik alapítója lett az International Forum Man and Architecture-nek, a szerves építészeti felfogásban alkotó építészek nemzetközi szövetségének, amely idén Magyarországon tartja találkozóját az Egyesülés augusztusi nemzetközi konferenciájának keretében.

Az Egyesülés vándoriskolája húsz éve fogad fiatal építészeket, hogy a tagszervezetekben folyó munka segítségével vezesse be őket a szakmai gyakorlatba. Huszadik évfolyamába lépett az Egyesülés folyóirata, az *Országépítő*. Az Egyesülés jelentős részt vállalt Kós Károly hagyatékának közkinccsé tételében. Az Egyesülés tagjai adják a vidéki települési főépítészek számottevő részét, az Egyesülés építészeti közül sokan dolgoznak a határon túli magyarlakta

területek revitalizációján, rendszeres a kapcsolat felvidéki, erdélyi és délvidéki építészekkel. Erdélyben négy éve alakult meg az ottani Országépítő Kós Károly Egyesület.

Az Iparművészeti Múzeumban rendezett kiállítás az 1960-as évek közepétől született legjelentősebb alkotásokat mutatja be, amelyek segíthetik megérteni a szerves szemlélet és alkotásmód mibenlétét. Alkotóik nem mind kötődnek az Egyesüléshez, utóbbi nem kizárólagos letéteményese ennek a szemléletnek. A kiállítás elsősorban éppen arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy a szerves gondolkodás eredményei milyen különös gazdagságban és minőségben vannak jelen Magyarországon. A szerves építészet, amely a gazdasági, társadalmi és környezeti válságból kivezető utakat keresi, eleven erővel őrzi az emberi teremtés feltételeit a szemléletével szemben egyre ellenségesebb körülmények között. A kiállítás címe is arra utal, hogy a középpontban a teremtett ember áll, aki individuális fejlődésével fokozatosan képessé válik arra, hogy a teremtett világ anyagainak művészi módon átalakítva folytassa a Teremtés művét, hozzájárulva az alacsonyabb létszintek átszellemiesítéséhez. Az építés belenyúl a Föld átalakulásának érzékeny folyamatába, a szerves építészet képes a folyamat áttekinthetőségére és a Teremtés szellemének megfelelő cselekvésre.

A kiállításon jelezni kívántuk a legfontosabb hazai forrásokat és előzményeket, a népművészet és a népi építészet hatásának folyamatos jelenlétét. Ezt a kiállításon bemutatott alkotások is láttatják. A századforduló mesterei

közül Lechner Ödön, Medgyaszay István, Lajta Béla, Toroczkai Wigand Ede és Kós Károly tevékenységére utalunk, akik műveikkel, gondolataikkal, az európai irányzatokhoz való kapcsolódásukkal és művészi önállóságukkal, közösségi helytállásukkal építési és erkölcsi példát adnak a jelenkorban is.

Fontosnak tartottuk külföldi előképeket, Frank Lloyd Wright, Antoni Gaudí, Rudolf Steiner néhány munkájának felidézését, valamint a külföldön a magyar szerves építészetrel párhuzamosan alkotó mesterek munkáinak bemutatását, amelyek remélhetően láttatják a szellemi rokonságot, olykor pedig a meglepő formai analógiákat.

A kiállítás igyekszik képet adni a magyar élő építészet közel ötven éves történetéről és kiemelni néhány, társadalmilag jelentős tevékenységi területet, mint a szakmai képzés, a nyolcvanas évek faluházépítési akciója, a főépítési munka. A művek időrendben bemutatása képet ad egyfajta stilisztikai szétáradásról, egyfelől bizonyos formajegyek popularizálásáról, amelyekről a minőségi mércét szem előtt tartva nem foglalkozik a kiállítás, másfelől új formai áramlatok megjelenéséről, amelyek elsősorban a wrighti építészet jellegzetességeinek erősödő jelenlétét mutatják.

Az *élő építészet* kifejezést azért tartottuk fontosnak alcímként, hogy a szerves építészeti mozgalom eleven erejét és változásra való képességét éppúgy kifejezzük vele, mint az élő világgal való folyamatos kapcsolat jelentőségét.

Gerle János

A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS HÚSZ ÉVE

1989

Kós Károly Vállalkozási, Oktatási és Kutatási Egyesülés, a szabad szellemi élet intézménye

1989. december 10.

„...Kaposvárra összehívtam mindazokat, akik erőfeszítéseire, eddigi munkájára bizvást támaszkodhattam.” Kampis Miklós

1989. június

Megalakul a Kós Károly Egyesülés. Alapítók:

FORMA Tervező, Beruházó és Fővállalkozó Kiszövetkezet, Keszthely (később **Forma Rt.**) Németh László, Jankovics Tibor, Sánta Gábor, Füzes Antal, Lukács Beáta, Kruppa Nándor, Bárándi Tibor, Krajczár Andrea, Csángó Zsuzsa

KAPOSTERV Tervező és Vállalkozó Kiszövetkezet, Kaposvár (később **Arker's Stúdió Kft.**) Kampis Miklós, Lőrincz Ferenc, L. Szabó Tünde, Makkos Gábor, Borbás Gábor, Gáts András, Egyedi Tibor, Takács Gábor, T. Sziklai Judit, Bánkúti Melitta

MAKONA Tervező Kiszövetkezet, Budapest (később belőle alakult az **Axis Kft.**, **Ekler Kft.**, **Kvadrum Kft.**, **Kupola Kft.**, **Paralel Kft.**, **Triskell Kft.**) Makovecz Imre, Várlaki Erzsébet, Kelf Treuner, Urr Gábor, Csernyus Lőrinc, Siklói József, Turi Attila, Nagy Tamás, Salamin Ferenc, Vincze László, Varga Csaba, Tusnádi Zsolt, Ekler Dezső, Zsigmond László, Zsigmond Ágnes, Bata Tibor, Jánosi János, Nagy Ervin, Kravár Ágnes, Gerencsér Judit, Szalai Tibor, Szentesi Anikó, Tamás Gábor, Robogány Andrea, Heil Tibor, Kovács Attila, Dobó Vilmos, Tukovics Zsuzsa és Botka Ferenc

MINŐSÉG Vegyipari Kiszövetkezet, Budapest (később **Felületkémia Kft.**) Kálmán István, Dzsupsin Imréné, Földvárszki Mihályné, Hlavács Vincéné, Holló Attiláné, Nóti Katalin, Patzauer Irén, Varga Józsefné

PÉI Pécsi Építésziroda, Pécs (később **Dévényi és Társa és Weilerterv Kft.**) Dévényi Sándor, Weiler Árpád, Kulcsár István, Lugosi Ágnes, Skrobák László, Lénárt Gábor, Dulánszki Jenő

PROFIL Mérnöki Iroda, Szolnok (később **B+D Műterem**), Deák László, Blazsek Gyöngyvér

TETŐSZFÉRA Építőipari és Szolgáltató Kiszövetkezet, Budapest, Éliás Ádám

„Az Egyesülés célja, hogy a szabad szellemi élet kibontakozásának intézményes keretet biztosítson. Ezért az Egyesülés egy építész mesteriskolát és egy szabadiskolát hozott létre. A mesteriskolába pályázat útján nyerhetnek felvételt fiatal építészmérnökök, akik azután három éven keresztül vándorolnak az Egyesülés egyik építész irodájából a másikba, s ily módon építész mesterek mellett dolgozva képezhetik tovább magukat.

A **Szabadiskolát** azok számára alapította az Egyesülés, akik a szellemet nem pártokhoz, programokhoz, valamely sajátos tudományos, filozófiai vagy vallásos világszemlélethez kötik, hanem akik a szabad szellemi élet iránt akarják magukat elkötelezni. Az alapítók meggyőződése, hogy korunkban a szabad szellemi élet legjelentősebb forrása a Rudolf Steiner alapította szellemtudomány. A **Szabadiskola** a szellemtudományt nem világnézetnek tekinti, hanem a jövő-kultúra szellemi forrásának, ahogyan a modern materialista civilizáció szellemi forrása a természettudomány volt.

Az Egyesülés alapítói korábban évtizedeken keresztül folytattak partizánháborút a magyar építészet és kultúra jövőbe való átmentéséért. Jelentős demonstráció volt 1985 augusztusában a **Magyar élő építészet** címmel rendezett kiállítás, amely a külföldön már abban az időben is elismert, s ott széles körben nyilvánosságra hozott magyar organikus építészeti törekvés első hazai bemutatkozása volt.

Az Egyesülés tagszervezetei egy külföldi céggel közö-

sen 1991-ben építőipari kivitelezői vállalkozást hoznak létre, így tevékenységük a tervezés-kivitelezés-környezetalkítás egész folyamatára kiterjed.

Az Egyesülés egyik legfontosabb törekvése, hogy nyitott maradjon a társadalom minden egészségesen és elfogulatlanul gondolkodni tudó, jóakarató polgára számára, vagyis képes legyen kapcsolatot tartani belső szellemi forrása és a nyilvánosság között. Ezért indított az Egyesülés 1990-ben *Országépítő* címmel negyedévenként megjelenő folyóiratot, ezért hozott létre alapítványt könyvek kiadására, kiállítások rendezésére, egyéni kutatómunka támogatására.

A Kós Károly Alapítvány nyitott, a csatlakozást a kuratórium címén lehet bejelenteni. A kuratóriumot a Kós Károly Egyesülés Igazgatótanácsának tagjai alkotják, elnöke Kampis Miklós.”

1990

*A változás csak lehetőség számunkra,
de lehetőség a tévedésre is*

Új tagok:

Noé Építésziroda, Debrecen (később Kőszeghy Építészet Bt. és Rácz Építész Bt.)

PAGONY Táj- és Kertépítész Bt. Budapest

BIOKÖR Technológiai és Környezetvédelmi Kft. Budapest

KÖR Építész Kft. Budapest

KONFERENCIÁK:

Szeptember 15–18. Gálosfa

(a Szabadiskola első rendezvénye)

„A Kós Károly Egyesülés Szabadiskolája az 1990–91 évben az összeurópai társadalom szociális és gazdasági újjáalakításának tapasztalatait, problémáit és megvalósításának lehetőségeit kívánja rendezvényeinek középpontjába helyezni. Ebből adódóan az 1990–91-es év programjainak és nagy rendezvényeinek vezérmotívuma a közös európai ház felépítése.

A remény, hogy életünk Magyarország belügye, szertefoszlott?

Mi adhat mégis reményt, és a jövőbe vetett hitet?

Ha tudjuk, hogy a társadalomban minden, ami létrejön, emberi munka eredménye, és minden emberi munka eredendő és individuális képességeken alapszik, melyek csakis szabadon tudnak kibontakozni és fejlődni. Ezért az oktatás, a tudomány és a kultúra minden területén szabad teret kell biztosítani az egyéni képességek és kezdeményezések számára.

Ha tudjuk, hogy a gazdálkodás értelme az emberi szükségletek kielégítése, és a gazdaság területén csak akkor valósulhat meg a szociális igazságosság, a teljesítmények kiegyenlítődése, ha a termelők-fogyasztók-forgalmazók együttműködésére épülő új gazdasági szervezetek – szerződéseken alapuló társaságok – jönnek létre.

Ha tudjuk, hogy az államnak nem szabad beleavatkoznia sem a kultúrába, sem a gazdaságba. Az állam feladata az alapvető emberi és szabadságjogok biztosítása, az állampolgárok belső és külső védelme, a munka és a természet védelme.

Szomorú várakozás és hitetlenség helyett az adhat önbizalmat, hogy tudunk valamit, amire a nyugatnak is szüksége van.”

December 7–10. Gálosfa

„Nem nyugaton vagy keleten, s nem is Európában kell keresnünk a választ arra: mit kell tennünk, hogy Európához tartozunk. Nem kívül kell keresnünk a támaszt cselekvéseinkhez. A változás, amely a világban történik, csak lehetőség a számunkra, de lehetőség a tévedésre is.

Ahogy a körülöttünk történő események felénk irányulnak, úgy hatunk mi is cselekvéseinkkel a világban törtétekre. Tudnunk kell, mi történik körülöttünk; ahol élünk, mit kell tennünk. Ha kellő akarattal cselekszünk, az válik európaivá, nyeri el helyét kelet és nyugat között.

Nem az a fontos, hogy más mit tesz vagy mit nem tesz. Mint ahogy nem elég csak a megismerés és a kesergés. Nem lehet intellektuálisan áttekinteni a dolgokat, hanem egzisztenciálisan kell megélni; mindaz, ami történik, ve-

lünk történik, de nélkülünk, ha cselekvésünkben akarat nélkül éljük át. Amit munkánk során teszünk, teljes egészében kapcsolódik a szociális élet valamennyi területéhez, és ami a lényeg: mindezt szerves egységben éljük meg. A dolgok nem kívülről befelé, hanem fordítva működnek. Annak kell történnie Európa és Magyarország viszonyában, ami itt keletkezik; az történik az országban, ami általunk, és ott, ahol cselekedeteink megvalósulnak. S ha cselekvésünk szabad akaratunkból valóságos szellemi tartalmat hordoz, akkor az megvalósul, és időszerű és európai lesz.

A Kelet-Európában és Magyarországon megindult átalakulás lehetővé és szükségessé teszi egy új társadalom megformálását. A Kós Károly Egyesülés Szabadiskolája az 1990-91-es évben tevékenysége középpontjába helyezi ez irányú törekvéseit. Tapasztalataink, sorsunk által képesnek kell lennünk jelen lenni mindennapi életünkben. A szeptemberi konferencián elhangzott kérdéseket folytatva, a hármas tagozódású társadalom gondolatából kiindulva szeretnénk megrendezni a decemberi találkozót.

Égető kérdés az elhalásra ítélt települések sorsa, a falurombolás megszüntetése. Ehhez ismernünk kell a településhálózat fejlesztésének koncepcióját. Ennek következményeivel ellentétes irányú gondolatok megfogalmazására van szükség. Új önkormányzatok már vannak, törvényes jogszínterünk még nincsenek. Milyen jogokra, szabályozásokra van szükségük a településeknek? Érvényben maradnak-e az általános és részletes rendezési tervek? Létrejön-e együttműködés az építészek és az önkormányzatok között? Hol lesz a helye a főépítési tevékenységnek?”

SZABADISKOLA

„A Szabadiskola a szabad és független szellemi élet területének intézményes formája. Ennek megteremtése pillére lehet az ország fejlődésének és Közép-Európa újjáélesztésének egyaránt. A mai magyar társadalom gazdasági és politikai életének rendezésére készül. Nem kerül ugyanolyan mértékben előtérbe a szellemi élet kérdése, amely azonban a másik két fontos terület alapja. Az alapítók és működtetők célja egyfelől a saját eddigi hasonló tevékenységük intézményes keretek közé emelése, másfelől az őket körül-

vevő társadalom egésze számára a részvétel lehetőségének biztosítása. A Szabadiskola nem kötődik szakmai vagy területi elvhez, célja az ország egész területére és valamennyi társadalmi réteg részére kiterjedően a szabad emberi megismerés, kifejezőmód, véleményalkotás helyének és módzatainak kialakítása éppúgy, mint a társaként működő Vándoriskola formájában a szabad emberi tevékenység, választás és közösségformálás lehetőségének kimunkálása. Mindezt a szabad és független intézményi forma megteremtése, működtetése és állandó fejlesztése teszi lehetővé.

A Szabadiskola működésének tartalma

Általános elvek tekintetében a Szabadiskola keretében kísérletet teszünk az általunk, alapítók és működtetők által legfontosabbnak ítélt eszmék ismertetésére és tanulmányozására, a magyar társadalom és történelem kérdéskörének beható és alapos feltárására, valamint egyes, általunk különösen fontosnak tartott területek kiemelt vizsgálatára. Az alapítók többségének meggyőződése, hogy a legfontosabb és a jövő szempontjából kiindulási alpnak tekinthető eszmevilág az antropozófia által orientált szellemtudományos megismerési forma. Ez tekinthető tehát a szabadiskolai programok, témakörök meghatározó eszmei alapjával. Magának a szabadiskolának a létrehozása is ennek az ismeretnek a birtokában és alapján történt.

Ugyanakkor súlyos adósságok halmozódtak fel a magyar szellemi élet területén az elmúlt évtizedek kultúrpolitikai elméletei és gyakorlata következtében, amely azt jelenti, hogy jelentős, európai mércével is kiváló magyar gondolkodók, különös szellemiséget képviselő személyek eszmevilágáról jóformán semmit sem lehet tudni, vagy ismeretük a társadalom igen szűk kutatói rétegére korlátozódik. Ezek felkutatása, rendszerezése, szélesebb körű ismertetése, rendszeres tanulmányozásuk lehetővé tétele a szabadiskola tevékenységének másik fontos területe.

Központi kérdése és témaköre a Szabadiskolának a magyarságtudomány, a magyar társadalom és történelem fenomenológiai kutatása és megismerése. Nyilvánvaló, hogy az önmagunk megismerésére irányuló törekvés, együtt járva a világ egészének megismerésére való igyekezettel

képezheti egyedül biztos alapját az ember belső világának, csak ez adhat kellő öntudatot, magabiztosságot, a jövő formálására való készséget. Ezt tartjuk a szabadiskola működése szempontjából legfontosabb területnek.

Időszerű témakörnek tartjuk a neveléssel összefüggő kérdéskört, a jövő generációk képzésének, gyermekeink ép gondolkodású személyiséggé fejlesztésének problémáját. Ezzel kapcsolatban kötelességünknek tartjuk a Rudolf Steiner által megalapított Waldorf iskola pedagógiai fel fogásának széles körű ismertetését. Ez a kérdés nyilvánvalóan a társadalom legszélesebb rétegeinek és a pedagógusok köreinek érdeklődésére egyaránt számot tarthat.”

Elindul a **Vándoriskola**, vezetője Salamin Ferenc.

Megjelenik az **Országépítő** (Építészet – Környezet – Társadalom) negyedéves folyóirat első száma. Felelős szerkesztője Gerle János.

1991

Egymásra találhatunk-e a közös Európa-házban?

Új tagok:

AXIS Építésziroda Kft. Budapest

KVADRUM Építész Kft. Budapest

Triskell Kft. Budapest

Farkas és Guha Kft. Kecskemét

Kupola Kft. Budapest

Magház Bt. Budapest

KONFERENCIÁK:

Április 5–8. Gálosfa

„Településeinken megkezdték működésüket az önkormányzatok. Átrendeződik a közigazgatás, jogaival és kötelességeivel már nem a távol átláthatatlan ködön túli, hanem folytonosan jelenlévő, mindenkit mindenhova elkísérő.

Megkezdődött a privatizáció. Átrendeződik a tulajdonlás, új (rég) birtoklóhoz kerül a tulajdonhoz fűződő jog és felelősség. A földtulajdoné is!

Háború a Perzsa-öbölnél. Sokkban az olajpiac, kiszámíthatatlan, de tendenciájában emelkedő a kőolaj világpia- ci ára.

Felbomlott a KGST. Nem vásárolhatjuk meg a Szovjetuniótól kedvezőbb áron a szükséges mennyiségű kőolajat és villanyáramot.

Fokozódik az infláció. Az energiaárak növekedése, a gazdaság átalakulásának elhúzódása, összes termelésének csökkenése tovább csökkenti a pénz vásárlóerejét, növeli a munkanélküliséget.

Nem csökken az ország adóssága. Az országra nehezedő adósság miatt nemcsak a gazdaság fejlesztésére, de a termelőeszközök színvonalának megtartására sincs pénz. Nincs lehetőség a magánvállalkozásokat serkentő kedvezmények bevezetésére, a működő vállalkozásokat az adózás terhei, a társadalombiztosítás terhei fékezik.

Mit tehet fennmaradásáért ebben a helyzetben a nincstelenül maga erejére hagyott magyar falu?

Hogyan teremti újjá a paraszti gazdaságot? Hogyan gondoskodik energiaellátásáról? Hogyan képes katasztrofális állapotú környezetének javítására, mit tehet a további károsító hatások megszüntetésére?

Mit tehet a gyermekek oktatásáért, neveléséért? Mit a felnőttek szakmai képzéséért, erkölcsi formálásáért, általános műveltségéért? Mit a munka nélkül maradók foglalkoztatásáért, az öregek és rokkantak gondozásáért? Mit a betegek meggyógyításáért?

Hogyan őrizheti meg szellemi és gazdasági függetlenségét, hogyan felelheti el a nemzetiségi és cigánykérdést?

Mi a szerepük az organikus falu feltámasztásában az építészeknek? Hogyan működhet közre a sztálini struktúrához idomított faluszerkezet rehabilitálásában, a porta és a kisgazdaság átfogalmazásában? Mi a dolga az átalakuló életmódot befogadni képes falusi lakásformák megtalálásában? Mit kell tennie a közösségi funkciók észszerű épületformációinak kidolgozásáért, környezetbarát létesítmények és berendezések elterjesztéséért? Mit köteles tenni az építészeti hagyományok megőrzéséért, a hagyományfolytató építéskultúra terjesztéséért, a helyi építőanyagok alkalmazásáért?

Hogyan segítheti a helyi közigazgatást az építésügyek magas színvonalú intézésében, a területrendezéstől a területrendtartáson át az építési engedély-ügyek rendezéséig?”

Június 21–23. Gálosfa

Annak növekednie kell, nekem pedig alább kell szállanom –

Molnár V. József és barátai

A kiskakas gyémánt félkrajcárja – Józsa Éva bábművész

M. K. Ciurlionis litván festő és zeneszerző reprodukciók

kiállítását megnyitja Csángó Zsuzsa

Önmagunk megismerése – Vadnai Zsolt természetgyógyász

Az önzetlenség biológiája – Csizmadia Gábor etológus

Neked is beszélnek a fák – Pagony

Stark András pszichológus beszél munkájáról

A guru – Sánta Gábor

Telekommunikáció az Öböl-háborúban – Borza Endre

Kommunikációs kísérlet az organikus építészetéről – meghívtunk Csete György

Szeptember 20–22. Gálosfa

„A Kós Károly Egyesülés Szabadiskolája 1990–91 évi programjában Európa szociális és gazdasági újjáalakításának tapasztalataival, problémáival és megvalósítási lehetőségeivel kívánt foglalkozni.

Az őszi munkaprogram fő kérdése az volt, hogy a Kelet-Európában végbemenő radikális változások kezdeményezhetnek-e összeurópai társadalmi átalakulást; cselekvési lehetőségeink felismerésében egymásra találhatunk-e a közös Európa-ház felépítésében?

Az elmúlt évben drámai események összefüggő sorozatát éltük át, melyek nyilvánvalóvá tehetik számunkra, hogy új eszmék, valóban praktikus gondolatok nélkül az európai civilizáció az összeomlás felé halad.

Folytatni kívánjuk a párbeszédet abban a hitben, hogy minden olyan kezdeményezésünk, amely szabad akarattal áthatott gondolatot hordoz, Magyarország és Európa népei számára az emberi együttélés új formáját segít létrehozni.

Rendezvényünk időpontjával egybeesik gróf Széchenyi István születésének 200. évfordulója. Fenyő Ervin előadása az ő alakját idézi meg; azt a Széchenyit, akit em-

berismerete, népismerete és önismerete alkalmassá tett rá, hogy az adott történelmi pillanatban a legpraktikusabb intézményeket teremtsen meg; aki képes volt hidat emelni azon szakadék fölé, amely a jelenségek világát és a valóságos eszmét bennünk elválasztja.”

December 13–15. Gerébi kúria

„A radikális kelet-európai változások, a bennünket körülvevő drámai események új gondolatokra ösztönöznek. A változások az Egyesülést sem kerülik el. A tagszervezetek szervezeti változásokon mennek át. Az alapító cégek mindegyike átalakult az elmúlt időszakban. A hét alapító szervezet mellett kilenc új tag lépett be az Egyesülésbe. Az Egyesülés célja nem változott, hiszen története már a 60-as években élő történet volt, jövője pedig messzebb mutat az előttünk álló néhány nehezebb évnél. A változások azonban kihatnak a gondolatok és célok megvalósításának stratégiájára, az intézményes működés formáira.

Joggal vetődik fel a generációváltás kérdése, az új tagszervezetek közötti kapcsolatok és információcseré megtekintése, az Igazgatótanács intézményének újriformálása. Szándékunkban áll a Vándoriskolát továbbvinni, a Szabadiskolát megerősíteni, az *Országépítő* folyóiratot az Egyesülés tevékenységét kiterjesztő lappá alakítani, amihez a tagok szorosabb együttműködése szükséges.”

A tervező-kivitelező-vállalkozó vegyes vállalat létrehozásának első lépései

1992

*A káoszból életképes
közösségi formákat kell teremteni.*

Új tag: Rácz Építész Bt. Debrecen

KONFERENCIÁK

Március 20–22. Gerébi kúria

„A szabadiskolai összejövetelek során sokféle gondolat fogalmazódott meg a társadalmi átalakulással kapcsolatban.

Az Egyesülés tagjai különböző területeken dolgoznak, bővítés tapasztalat áll rendelkezésre tehát. A települések újjáélesztésében való részvétel ösztönöz arra, hogy áttekintsük a problémákat. Az építészeti szabályozás közigazgatási gyakorlata és előírásai, illetve a polgárok részéről jelentkező vállalkozói igény ellentétesek.

Az önkormányzatok a hatalom oldaláról közelítik meg a problémákat. Ezt még lehetetlenebbé teszi a politika mindenek fölötti eluralkodása, valamint a bizalmatlanság és tájékozatlanság. A vállalkozói oldalról mindinkább a pénz hatalma növekszik, és az egyéni érdek dominál.

Úgy tűnhet: az önszerveződésnek, az érdekegyeztetésnek ezekben a folyamatokban nem jut szerep. Hasonló gondok mutatkoznak máshol is.

Célunk, hogy a kismiszamiság és bizalomhiány helyett az egyeztetett és artikulált érdekek mentén szerveződő civil társadalom erői formálják át a falvakat és városokat. Valódi jelenlét hiányában kimaradunk ebből, és az organikus építészeti perifériára szorul.”

Június 26–28. Gerébi kúria

„Mindaz, ami hagyományként ránk maradt, amit a természettudomány felhalmozott, az elmúlt évtizedek nagyszerű technikai felfedezései – mindaz, ami elegendő egy emberhez méltó lét megteremtéséhez; sőt: a múlt felélesztésére irányuló minden törekvés és a materialista paradicsom jövőképeinek anticipációja, csak a természet és az emberi élet degenerálódásához, szétrombolásához vezet. Ennek elkerüléséhez a valóság új látására van szükségünk, mellyel a kozmosz, a természet és az ember összefüggésének áttekintésére juthatunk.

Rudolf Steiner felfedezései lehetővé tették, hogy egy ilyen szemléleten keresztül a minden emberben meglévő szociális örökséghez eljussunk. Ez az őskép nem egy rajtunk kívüli világnézet vagy ideológia, hanem a bennünk eredendően meglévő isteni teremtő erő.

Ha az egyes ember a saját és vele közös világot ennek az ősképnek az értelmében próbálja megformálni, ő maga teremti meg önmagát, mint szabad embert, aki a mások szabadságának és méltóságának is záloga. Az intellektuá-

lis kultúrában megismertük a rombolás félelmetes lehetőségét. Az élet megismerése is az ember kezében van.

Mi a tér? Mit jelent a növény, az állat, az ember számára? (tér, teremtés, teremt, termés, természet)

Mi a növény? Mit nyilatkoztat meg a tájban? Mi a táj? Mi jelenik meg a tájban az épület által? Mit jelenít meg az épület? Mi köze van a tájhoz?”

Szeptember 18–20. Gerébi kúria

„Nyugat-Európa a mai napig nem tudott megszabadulni a központi irányítású, egységes állam modelljétől, így nem képes az emberek valódi szükségleteinek megfelelő, valódi szociális forma megteremtésére. A bolsevizmustól megszabadulni akaró Kelet-Európa országaiban a régi világ intézményei széthullóban vannak; az emberek megkísérelnek a káoszából új, életképes közösségi formákat teremteni.

A szeptemberi rendezvény keretében az Egyesülést létrehozó és működtető cégek élettörténetéből kiindulva megpróbálunk kérdéseket megfogalmazni és utat találni elsősorban arra vonatkozóan, hogyan tudunk olyan munkaközösséget létrehozni, amely egyaránt megfelel a modern világgazdaság követelményeinek, és az együtt dolgozó emberek belső törekvéseinek.”

December 11–13. Gerébi kúria

„Mostanság egy ideje, ha az ember ismerősökkel találkozik, vagy akár barátok között van, a beszélgetés előbb-utóbb egy téma köré kezd fonódni. Ez a téma a pénz. Hogy van-e, elég-e, miért nincs, hol van... Körbejárjuk, elvetjük, aztán újra előkerül.

Ugyanúgy pénzről van szó akkor is, ha az ország dolgairól hallunk, sőt a politikai csatározások mögött is leginkább ez búvik meg, a hatalom kérdéseivel összevegyülve. A társadalom, a közélet, de legfőképpen a politika ekörül forog, s mindig úgy tűnik, kevés van belőle.

Eufóriás reményeink múltóban vannak. Azzal tudunk csak kezdeni valamit, amire rátalálunk, ami megvan. Korábban megfogalmazott céljaink egyre aktuálisabbak.

El kell kezdenünk településeink újjáépítését. Célunk, hogy a főépítési tevékenység az ország településein meg-

szerveződjön, egyre sürgetőbb. Be kell vonnunk ebbe a munkába sok, más területen tevékenykedő embert és még többet kell megismertetni velük.”

Könyvkiadás: *Magyar organikus építészet*, az 1991. évi vellei biennálé katalógusának 2. kiadása

1993

*Nem az a fontos, ami velünk történik,
hanem ami általunk történhet.*

KONFERENCIÁK

Március 19–21. Gerébi kúria

„Nem szívesen látjuk be, hogy haditársadalomban élünk. Ha elismerjük is, hogy életünk nagy részét hadiinfrastruktúrában éljük, szeretnénk hinni a civil társadalom létében. Az emberi jelenlétről, önmagunkról, családjainkról, társainkról, a múlttól, a szellemi tényekről szerzett tapasztalataink fenntartják bennünk az emberi igazság létében való hitet. A társadalmi, emberi összműködés jelene és jövőbeli trendje viszont fenyegetően érvényteleníti mindezt.

Mi mozgatja a történelmet? Pénzközpontú menedzser-társadalmunk hiba-e, vagy eredmény? Az állandósult változás átmeneti vagy végleges? Miért a részletekkel bíbelődünk, s miért alkuszunk meg szemlesütve? Mennyire elfogadottá vált az egésze való rá-nem-kérdés! A gyermekek is tudják, hogy üres a pilóta helye és a gép vaktában repül, mégse mer szólni senki.”

Június 18–20 Kolozsvár

December 10–12. Gerébi kúria

„A Kós Károly Egyesülés építészei komoly tapasztalatokkal rendelkeznek a lerombolt falvak, városok újjáépítésében, rehabilitációjában. Mégis, sokszor érezzük, hogy új és más szempontokkal, segítséggel sokkal hatékonyabbak lehetnénk. Ezzel az építési tevékenységgel párhuzamosan, időnként összetalálkozva, összefogva, mások is dolgoznak. Azt szeretnénk, hogy ezek az emberek találkozzanak, kicse-

reljék tapasztalataikat, friss ötleteket adjanak egymásnak. Ezért most olyan vendégeket hívtunk meg (népművelőket, polgármestereket), akik munkájukkal eddig is politizáltak, és eredményeik példamutatóak. Hisszük, hogy összefogva, együtt, eredményesebben dolgozhatunk az új Magyarországért.”

SZABAD OKTATÁSI FÓRUM

„Áttekintve a kelet-közép európai társadalmak átalakulási folyamatát; megfontolva az ember méltóságának és jogainak helyzetét; felismerve a természeti és művi környezet pusztulásának okait, fenti témakörökkel foglalkozó és az

- emberi személyiség ismeretén (antropozófia)
- a társadalom szerkezetének ismeretén (szinergia)
- a természeti környezet ismeretén (ökológia)

alapuló hároméves, évenként három ciklust tartalmazó képzés indult.

- 1.) Az őszi ciklusok az ember mivoltával, a személyiség felépítésével, a személyiség és a közösség, a személyiség és a világ /egyetem/ kapcsolatával foglalkoznak. Ezen belül az emberi lény hármasságáról, az emberi tudat történelmi értelemben vett változásairól, az emberi létezési forma okáról, az emberi személyiség és a történelem összefüggéséről, a gondolkodásunk, érzésvilágunk és akarati impulzusának jellegéről, szerepéről, saját életünk formálásának lehetőségeiről lesz szó. Ez az ismeret és szemlélet bázisa a társadalom és környezet erőinek megismerését célzó további ciklusok megértésének, ez az oka annak, hogy elsőként mindig ezzel a témakörrel foglalkozunk.
- 2.) A téli ciklusok az emberi közösség, a társadalom problémakörével, a jogi-állami, a szellemi és a gazdasági élet kapcsolatrendszerével és működésével foglalkoznak. Ezen belül a társadalom hármasságának jellegéről és okáról, az egyes területek sajátosságairól és természetéről, a társadalom és a történelmi folyamatok összefüggéseiről lesz szó. Ennek megértése az alapja a természeti és művi környezettel való viszony feltárásának, ez az oka annak, hogy másodikra mindig ezzel a témakörrel foglalkozunk.

3.) A tavaszi ciklusok a természeti és emberformálta környezet összefüggéseivel, az emberi személyiség és a környezet, a társadalom és a környezet, a világegyetem és a földi környezet kölcsönhatásaival és alakításuk lehetőségeivel foglalkoznak. Ezen belül a természeti alakító erők sajátosságairól, az ásványi, növényi, állati létforma jellegéről és összefüggéseiről, az emberi létforma és a természeti létformák összefüggéséről és annak okairól lesz szó. Ez az ismeret módot nyújt az emberi személyiség és a társadalom ismeretének szélesebb keretbe való illesztésére, a problémák valódi természetének és megoldásuk módjának megismerésére.

Ezért egységes világkép kialakításához vezet, s ezért van, hogy végezetül mindig ezzel a témakörrel foglalkozunk.

1994

*A valóság érdekel,
a valóság betegsége és gyönyörűsége*

Új tagok:

INTERPLAN Kft., Miskolc (később Bodonyi Építész Kft.)

PARALEL Kft. Budapest

Ekler Építész Kft. Budapest

É-II Kft. Esztergom

Lomnici és Társa Kft. Kecskemét

UNITEF'83 Zrt. Budapest

Kilépett:

Magház Bt.

KONFERENCIÁK

Március 18–20. Gerébi kúria

„Az ipari társadalomban életterünket annyira beszűkítettük, hogy saját alkotásunkkal szemben is szkeptikussá, bizalmatlanná váltunk.

A Kós Károly Egyesülés Szabadiskolájának karácsonyi rendezvényén a lerombolt falvak, városok rehabilitációjával foglalkoztunk. Vendégeink népművelők, polgármesterek voltak. Tavaszi rendezvényünkön ezt a programot az ipar

és a pénzvilág bevonásával szeretnénk folytatni. Nem pesszimizmust akarunk kelteni, nem is recepteket adni a napi politika gazdasági-szociális-ökológiai problémáinak megoldására. Úgy gondoljuk, hogy a modern industrializmus és pénzgazdálkodás a Föld és az emberiség sorsának egy része, a történelem egy epochája, melynek meg kell ismernünk a valódi hajtóerőit.”

Szeptember 23–25. Gerébi kúria

„A maya világában az egyetlen, ami a maga valóságában mutatkozik meg, a halál.

Modern civilizációnk legtöbb erőfeszítése bizonyos halálfélelemből táplálkozik, miközben egyre gyorsulva pusztítjuk önmagunkat és környezetünket. A halál nem csupán az élet, de mindenfajta szabadság ellenpólusának is tűnhet. Téves fogalmaink az élet egyoldalú szemléletéből erednek, nem látjuk át a halál, az elmúlás valódi szerepét.

Őszi rendezvényünk célja ezért: újragondolni az elmúlás szemszögéből a Szabad Oktatási Fórum első évének témaköreit (ember – társadalom – környezet). Íme néhány lehetséges kérdés:

- Az ego félelmei
- Miből táplálkozik a technika?
- Mire jó a háború?
- Az egyéni haszonra épülő gazdaság
- Mi történik ősszel a természetben?
- Az intézmények elfásulása”

December 9–11. Gerébi kúria

„Az EXPO'96 budapesti világkiállítás eszméjének megfogalmazása során a határ és kommunikáció kulcsszavak és gondolatok köre hívta életre azt a képet, melynek jelképe a levegőbe vetített fénygyűrű lett.

A politikai vakság nem hajlandó erről a fényről tudomást venni, és romboló ereje elpusztítani látszik mindent, ami e köré a gyűrű köré sűrűsödött.

Épületek és terek terveit mutatja be a kiállítás; sajátos kommunikációt az építészet nyelvén. Az építész-szalonnak gondolatával megszokott kommunikációs készségeink határait szeretnénk kítapogatni. Ehhez hívjuk vendégül

az EXPO főépítészetét és építészeinek körét, hogy segítsenek egy teljesebb kép megfogalmazásában.”

Könyvkiadás: Bankó András: *Muzsikás évtizedek*

1995

*A cselekvésnek és a mulasztásnak
egyaránt a létezés a feltétele*

Kilépett:
Tetősféra Kft.

KONFERENCIÁK

Március 24–26. Gerébi kúria

„Természetesen nem lehetünk naivak, főleg nem demagógok. Mit ér démonológiai szótárt szerkeszteniünk nemzetközi pénzügyi hatalmasságok és az őket kiszolgáló helyi kormányok ellen, amíg először magunkban fel nem tárjuk a legfőbb hibákat: az együttműködésre való képtelenséget, a szociális érzéketlenséget? Azt, hogy az ipari forradalom óta az úgynevezett szabadversenyos kapitalizmus kiteljesedésével, a totális konkurenciára épülő társadalom megjelenésével az antiszociális ösztönök túlságosan is kifejlődtek, és morális képességeink eltorzultak. Az sem véletlen, hogy nem egy hívó néplélek, hanem a modern gazdaság példája, Keynes is képtelen kimondani az ítéletet: ez a világ hasznossá tette az alantast. Ha valakik – mondjuk mi – a magyar kulturális terület végveszélyét érezve, és azáltal sarkallva újra akarjuk építeni a létét egyedül még menteni képes szolidaritást, akkor ezzel az alantassal kell megküzdőnünk. Ráadásul először önmagunkban. Be tudjuk-e tartani legalább az iskolásfiúk erkölcsi szabályát: ne bánts a kisebbet! – mert innen csak egy lépés, hogy segítsd is őt.

Ugye, milyen furcsa, hogy nekünk, cinizmusra mindig hajló értelmiségieknek most papolnunk kell? De végveszély van. És ez most az egyszer nem retorikai szemfényvesztés, hanem tény.”

(Részlet Zelnik József *A magyar kultúra szabadságharca* című írásából)

Június – Dél-Magyarország

Utazó konferencia Pécssett és környékén; házigazda: Dévényi Sándor

Október 13–15. Gerébi kúria

„A honi tájékozódás – divatos nevén: média – totális elfoglalása a mai napig zajlik a szemünk láttára. Hogy látható, és hogy még mindig látható, az azért van, mert – hála Istennek – még mindig van mit elkívánni, de legalább tönkretenni ezen az oldalon. Most a már könnyen összehámozható maradék közül a két igazán autentikus fórum, a *Magyar Nemzet* és a Duna Televízió van soron. Nem kell nekik adni, vagy ha már megvenni nem lehet, hát el kell őket adni.

Ahhoz, hogy pontosan ismerhessük a történetet, a leg-egyszerűbb utat választottuk. Vendégül hívtuk Sára Sándort, a Duna Televízió elnökét, és Kristóf Attilát, a *Magyar Nemzet* vezető publicistáját. A velük való találkozástól sokat várunk.

Miért irritáló a mértéktartás? Miért kell devalválni a szavahihetőséget? Miért jobb egy (minden tekintetben) botránylap, mint egy konszolidált polgári újság? Kit zavar, ha minden este láthatunk, hallhatunk híreket a tizenöt-millió magyarról? És főleg: miért? Hogyan is van az egyenlőbbek sajtószabadsága? Az igazi kérdés persze az, hogy miért is kell ennek így lennie? De még inkább: kell-e ennek így lennie?”

December 8–9. Gerébi kúria

„A Kós Károly Egyesülés konferenciáin nem először kerül terítékre a gazdasági élet. Már ami ránk is vonatkozik. Ezen belül is az egyes tagszervezetek felépítettségének, működésének széles skálája. A vándoriskolai képzés egyik alapterületének szántuk a megismerésnek és tapasztalásnak ezen szeletét. Mostani (ön)vizsgálódásunknak szomorú aktualitást ad az a tény, hogy újabb két tagszervezetünk vált tehetetlenné – kifejezőbben szólva tönkrement, csődbe jutott. És mivel közülük egyik alapító tagunk is, és ráadásul sokáig példaértékűnek vallott (vagy hitt) organizáció hírében állt, ha akár az utolsó perc után is vagyunk, kép-

telenség, hogy szó nélkül vegyük tudomásul a hírt. A hírt, amely lelkiismeretünket is terhelheti, hiszen nem is olyan régen volt az az idő, amikor véd- és dacszövetséget fogadva deklaráltuk: lehetetlen, hogy közülünk bárki is kénytelen legyen becsukni a boltot, mert mi nem próbáltunk meg mindent, hogy életben maradhassanak. A kérdés persze nem ilyen egyszerű: nem (csak) arról van szó ugyanis, hogy van-e elég munka. Vagy legalábbis nem mindenütt.

Van persze jó példa is, és meggyőződéssel állítjuk, hogy a jó is lehet hatékony. Ezt szeretnénk most a központba állítani. Beszéljenek magukról azok, akiknél ez működik.

Program: Építész-szalón – beszélgetés az Egyesülés cégeinek vállalkozási tapasztalatairól.”

Könyvkiadás: Nagy Elemér: *Az építő Kós Károly* (A Balassa és a Polis Kiadóval közösen)

1996

A megismerésből cselekvő ember, a szabad emberi cselekvés lehetőségének megragadása

KONFERENCIÁK

Március 29–30. Gerébi kúria

„Mindennapi életünk és a korrupció.

Szinte bőrünkön érezzük, ahogy belopakodik mindennapjainkba, ahogy átjárja az élet minden szféráját.

A kedélyes, mikszáthi urambátyám-korrupciótól eljutottunk a gazdasági és politikai élet egészét átjáró szellemi és materiális korrupcióig. Résztvevői, vagy csak szemlélődő útítársai vagyunk ennek a romlási folyamatnak?

Egyáltalán: romlási folyamat ez, vagy a társadalom egészséges életösztonének, élni akarásának megnyilvánulása? Ezen a két napon erre az őszinte beszélgetésre teszünk kísérletet.

A programból:

Építész-szalón – a 60 éves Makovecz Imrével a 60 éves Kampis Miklós beszélget az organikus építészet jövőjéről – *A honi korrupció utolsó ötven éve*; előadó: dr. Kránitz Mariann, kriminológus – *Korrupt-e a magyar rendőrség?*

előadó: dr. Szikinger István, alkotmányjogász – *Cégeink és a korrupció*; vitaindító előadás: Frisch Mihály.”

Július 5–7. Észak-Magyarország

Utazó konferencia, Debrecen, Miskolc

„A szellemi és lelki létezés kívánatos terveivel kísérletezünk. De alig sejtjük, vajon e létezésben mennyire meghatározó a hűség bizonyos formálások irányát és mennyire jellemző a kurvaság, vagy finomabban: a folytonos újítás iránti igény. Miféle újítások azok, amelyek a korábban felfedezett megoldásokhoz ízesülnek? És hogyan takaríthatók el az ügyetlen szellemi kísérletek eredményei?

Egyedülálló vállalkozásunk szolidáris építésszek egyre terjedelmesebb barkács-köre lesz, vagy a szellemi és lelki téralakító kísérletek érvényesüléséhez a környezeti feltételeket kedvezőbbé alakító szellemi műhellyé válik?

Miután senki e körön kívül nem kedvezményezi az utóbbi programot és a vele járó tevékenységet, illő lenne elhatározni és elvégeznünk néhány tennivalót. Szerintem intézményesítés nélkül nem megy. Egy olyan intézményre gondolok, ahol az Egyesülés eddigi teljesítménye tudományos igényességgel, és minden iskolát elérő, széleskörű terítéssel feldolgoztatik.

Egy nyáresti beszélgetés indító lendületet adhat egy ilyen programnak, vagy éppen arra is rávilágíthat, hogy erőink határa csupán szerényebb tervek megfogalmazását engedi meg.”

Köszeghy Attila

Szeptember 27–28. Budapest

December 6–7. Gerébi kúria

Szabad Oktatási Fórum, vizsgamunka-előadás és záróünnep, diplomaátadás

Beszélgetés a SZOF három évéről

Karátson Gábor festő-író és Somogyi Győző festőművész előadása

A Kós Károly Egyesülés Vándoriskolája, diplomavédés

Kiállítás: *Organikus Magyar Építészet*, Millecentenáriumi kiállítás, Magyar Kultúra Alapítvány székháza, Budapest,

Szeptember 27. – október 10.; továbbá a Varsói Magyar Kulturális Intézet és a Lengyel Építészsövetség (SARP) meghívására: Poznan és további kilenc lengyelországi helysín 1997 során

1997

*Nem szemlélői, hanem alanyai vagyunk a rendnek,
ha belül valósul meg*

Kilépett:

KAPOSTERV. Kaposvár
Rácz Építész Bt. Debrecen

KONFERENCIÁK

Március 21–22. Gerébi kúria

„A múlt század végén épült siroki ház. Az alaposztású ablakok fölött a ház homlokán baloldalt Jézus, jobbra Mária festett mellszobra látható; a felső ablakhármas közepén a széttárt köpenyű, áldást osztó Megváltó.

A ház homlokzatának jelképrendszere az életfákéhoz hasonlatos. Szemből nézve az életfák bal oldalán általában a Nap (itt Jézus), jobb oldalán a Hold (itt Mária) jelöli a létezés két szélső helyzetét. Az életfák csúcán gyakori a madáralak; itt a széttárt köpenyű Megváltó utal a szellem világára. Szükségszerűen fordított a két oldal helyzete, ha nem szemlélői, hanem alanyai vagyunk a rendnek; ha belül valósul meg a képlet.”

Június 20–21. Nádasdladány

Építéset–Természet–Művészet; a Nádasdy Alapítvány (Budapest – Ottawa – Washington) szimpóziuma

Október 14–16. Krakkó

„A Kós Károly Egyesülés milicentenáriumi kiállításának tablói október 14-én kerülnek Krakkóban a közönség elé. Ez a lengyelországi kiállítássorozat utolsó állomása. Az utazó konferencia célja a részvétel a krakkói kiállítás megnyitásán, amelynek programjában Makovecz Imre, Csernyus Lőrinc és Zsigmond László előadása is szerepel. A

házigazdák másnapra városnézést szerveznek. Útközben megállunk Besztercebányán.”

December 13–14. Gerébi kúria

„A rendszerváltozás sebessége, irányai nem igazolják a felbuzdulást, amellyel az értelmiség 1989-ben e korszakos feladatba vágott. A politikai realitás – a félszázados mentalitás és a hatalmi struktúrák maradványai – lassan mozdulnak, és alakulnak át. Az 1994 óta érezhető kormányzati törekvés pedig az 1990-ben megindított folyamatokat lassítja, és a társadalom legaktívabb rétegeit, az értelmiséget s a vállalkozó középosztályt tudatos adópolitikai eszközökkel is korlátozza.

Hol nyílnak a szabadság és kreativitás rései ebben a helyzetben? Milyen a globális és a helyi erők viszonya az egypólusú világrendszerben? Milyen korszakot él az északi félteke művészete, és melyek a magyar művészet lehetőségei? Erre keresünk válaszokat.

Mi történt Magyarországon az 1989 óta eltelt időben? Milyen tendenciák rajzolódnak ki egyre karakteresebben 1994 óta? Hiba vagy eredmény, ami történik? Mi felé haladunk, mi az, amit tennünk lehet és kell? E kérdések mindannyiunkat foglalkoztatnak, hiszen kikerülhetetlenek.”

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a KKE Szabad Oktatási Fórumának posztgraduális képzése: Településfejlesztés és társadalom

„A továbbképzés célja a települések és településhálózatok fejlesztésével foglalkozó vagy foglalkozni kívánó fiatal értelmiségiek – településtervezők, építészek, közigazdászok, mezőgazdászok, közigazgatási-környezetvédelmi szakemberek és jogászok eddigi ismereteinek elmélyítése; továbbképzésük oly módon, hogy a sokoldalú szakmai problémáik ne egymástól független, sokszor egymás rovására megoldható és megoldandó feladatok legyenek, hanem egy világosan megfogalmazott társadalomkép megvalósításának szolgálatába állhassanak.

A témakörök az oktatók egyeztetett és elmélyített véleménye alapján alakultak ki. Felfogásuk a települések és településhálózatok fejlesztését értékközpontú, időben és

terben változó társadalom-szemlélet alapján, a sorsukat befolyásoló, állandóan mozgásban lévő tényezők kölcsönhatásának ismeretében és együttes vizsgálatával tartja megfelelőnek; a településeket és a hálózatokat nem a táj, a társadalom és a gazdaság véletlen találkozási helyének, hanem e tényezők kölcsönhatásából történetileg organikusan kialakult, ennél fogva ugyanilyen módon továbbformálható képződményeknek tartva.

A továbbképzés így a főtárgy – a település- és településhálózat-fejlesztés – mellett egyidejűleg foglalkozik az azt közvetlenül kiszolgáló, alátámasztó tárgyakkal – közigazgatás és jog; településtörténet, szimuláció és alkalmazása – valamint az értékrendet kialakító, szemléletformáló tárgyakkal – történelem és jelenkor; a fejlesztés sajátosságai, történelem és feladat – amelynek következtében a szerkezeti felépítésben és az oktatás menetében hármas tagolódás jelenik meg. Ez a felépítés egyedülálló módon kísérli meg az általános és különös emberi tényezők egyidejű, egymásra épülő fejlesztését; valóságos ismeretek és valóságos értékszemlélet alapján, a valóság megismerését és a valóságos cselekvés összhangjának megteremtését tűzve ki célul.

A továbbképzést a két intézmény e cél jelentőségét felismerve, a jelen társadalmi körülményeket figyelembe véve hirdeti meg, rendkívüli fontosságot tulajdonítva annak, hogy a fentiek szerinti módon képzett, kiművelt emberek sokasága álljon rendelkezésre a magyar társadalom megújítására, az önkormányzatok és az ország szolgálatára.”

1998

Keresni, ami összeköt, megérteni, ami elválaszt

Kilépett:

FORMA Rt. Keszthely
B+D Műterem Bt. Szolnok

KONFERENCIÁK

Március 21–22. Budapest

Tusa Erzsébet, a tokiói Musashino Academia professzorának előadása: *Japánban találtam rá Európára*

„Japánban végzett munkám lehetőséget nyújt arra, hogy Európát új nézőpontból szemléljem. Sokat tanultam ott; olyasmit, amit nem lehet szótárból, könyvből megtudni. Ezek a felismerések mások számára is tanulságosak lehetnek, másrészt talán szerény kezdeményeket jelenthetnek Földünk globális kultúrájának kialakításához.

Keresni, ami összeköt, megérteni, ami elválaszt (Orff)

A keleti és nyugati gondolkodás különbsége tapasztalataim alapján a formaszemlélet különbsége. Átadhatók-e kultúránk tartalmai? (Dante, Faust) Újra kell értékelnünk saját kultúránkat. Jobb és bal agyfélteke. Kinek mi könyvnyű? Hogyan lehet másképp látni ugyanazt? Realitás és költőiség. A no-színházról. Zene és világtrend.

Mert tudomány, művészet gyökere egy (Kodály Zoltán)

Bartók egy Mikrokozmosz-darabjának elemzése eszmei, matematikai, vizuális, biológiai, mozgási analógiákkal. A mikro- és makrovilág azonos építőelvei a hallgatóság szűk tartományában zenévé, művészetté válnak. Feladatunk és lehetőségünk, hogy a kozmosszal való összhangot, az elveszített harmóniát újra megtaláljuk és felállítsuk.”

Június 20. Budapest

„A Magyar Játékszínről nyomás alatt. Sok ellenséget fog nekem szerezni. Isten nevében, hát szerezzen, úgyszincs barátom, egyetlenegy sincs. (Széchenyi István: Napló)

A Nemzeti Színház gondolata egy olyan, magasabb ideál egyik eleme, ami először Széchenyi István lelkében gyulladt fel. Ez az ideál a távoli jövőben valósulhat meg, amikor a színház egyaránt megtalálja helyét a világban és az emberek szívében. Amíg ez nem teljesül, a színház vándorolni kénytelen helyszíneken és korszakokon át. Most, az új Nemzeti Színház építésének pillanatában szeretnénk felmérni az eddigi vándorút tapasztalatait.

A Nemzeti Színház eszméje; Ertsey Attila bevezetője

Fordulópont a Nemzeti színház történetében – Medgyaszay

István 1912-es terve; Helyes Gábor előadása

A Nemzeti Színház története a közelmúltban – az ötvenes

évektől a nyolcvanas évekig; Szekér László előadása

Az 1997-es pályázat ismertetése és értékelése, Vándorok fóruma”

Október 9–11. Erdély

„Valamikor pedig én is elindultam, hogy új utakat járjak, hogy legyek valaki, s aztán mentem, kerestem, vágtam a sűrűt, addig-addig, amíg csak lám, újra itt vagyok. Itt, a nagy hegyek között, apám hímes fejfái között, s folytatom, ahol abbahagyták. De erős a hitem, hogy így van ez jól. (...) Mert össze kellene szednünk nagy fáradtsággal az ország minden részéből a széjjelhordott köveket, hogy azokkal a magunk képére építhessünk. És ehhez hit is kellene, és vak fanatizmus és rettenetesen sok munka. (Kós Károly: Régi Kalotaszeg)

Mit jelent számunkra a falu? Falvaink múltja, jelene, jövője, a falvak gondjai. Mit tehetünk falvainkért?

A fejlesztés módjai, turisztikai fejlesztés. Konkrét falufejlesztési példák, eredmények.

Ilyen és hasonló gondolatokkal, kérdésekkel fogunk foglalkozni Erdély egyik legszebb havasi szegletében, az erős néprajzi és építészeti hagyományokkal rendelkező Torockón, Erdély néhány emberével, akik szívügyüknek érzik falvaik sorsát.”

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a KKE Szabad Oktatási Fórumának posztgraduális képzése: *Településfejlesztés és társadalom* (2. évfolyam)

† Szalai Tibor 1958–1998

1999

TÍZ ÉVES A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS

*Ez nem egyszerűen egy szellemi szövedék,
hanem egy sors-szövedék is*

KONFERENCIÁK

Október 4–5. Budapesti Műszaki Egyetem

Jubileumi kiállítás és konferencia

Előadók: **Francois Burkhardt**, a DOMUS főszerkesztője; **Paolo Portoghesi**, építész, a római La Sapienza Egyetem professzora; **Szegő György**, kritikus, a Magyar Képzőművészeti Egyetem tanára; **Makovecz Imre**, építész; **Pap Gábor**, művészettörténész; **Pásztor Péter**, építész; **Molnár Jenő**,

építész, a grazi Műegyetem professzora; **Illyés Zsuzsa**, táj-építész; **Keserű Katalin**, művészettörténész; **Kálmán István**, a KKE Szabad Főiskolájának igazgatója; **Kampis Miklós**, építész, a KKE igazgatója

„... Az emberi élet, a népek élete, az emberiség élete nem valamiféle diadalmenet, hanem folytonos küzdelem, állandó dráma. Ebbe a drámába bukások, pusztulás, minden gyalázat beletartozik. Hogy a magyarság megmarad-e egyáltalán, ez olyan kérdés, amit csak nagy belső erővel és szilárdsággal lehet föltenni. De fordítsuk meg a kérdést: fennmaradjon-e? Akkor világosabban bontakozik ki a válasz: ha olyasmit hordoz magában ez a nép, ez a nemzet, ez a népszellem, ami a többi ember számára nélkülözhetetlen. Én azt állítom, hogy hordoz, és a mi kötelességünk pontosan az, hogy azt, amit a népszellem hordoz magában, azt megértsük, megőrizzük, továbbfejlesszük és a többi ember számára továbbadjuk, mert biztos, hogy nélküle más lenne a világ, nem egyszerűen szegényebb, hanem valami más utat is választana, ami a jó ég tudja, hová vezet. Ha egyáltalán igaz az, amit Portoghesi mondott, hogy Európa egyszer meg fogja köszönni működésünket, akkor ez az egyetlen dolog, amire ezt vonatkoztatni tudom, hogy megőrizzük azt, amit a népszellem hordoz és azt átadjuk másoknak, hogy boldoguljanak vele...”

A kiállítást Nemeskürty István nyitotta meg a Budapesti Műszaki Egyetem aulájában.

„... Különösen fontos, hogy ez az építőközösség egyrészt tudatosan ment abból a múltból, amiről már említést tettem, másrészt ki akarja terjeszteni az ismeretek szerzésének lehetőségét szervezeten, oldott szervezetben az egész világra, mint ezek a különböző iskolák és tanfolyamok, és végül együtt akar ez a társaság lélegezni az országgal. Nem rákényszerít valamit a közvéleményre, hanem megalkot valamit úgy, hogy annak örüljön a közvélemény. ...”

Vándorkiállítás (Csenger, Esztergom, Szerencs, Nyíregyháza, Sopron, Miskolc, Keszthely, Tokaj, Jászberény, Budapest, Kiskunhalas, Szombathely, Vác)

Könyvkiadás: *10 éves a Kós Károly Egyesülés* (CD-vel)

Könyvtámogatás: Makovecz Imre: *Írások 2000-1990*.

Az etika az emberi szabadság létével függ össze

Új tagok:

BAU-SYSTEM Kft. Kecskemét

Beöthy és Kiss Kft. Budapest

MÉRMŰ Stúdió, Budapest

Arker's Stúdió Kft. Kaposvár

Kilépett:

É-11 Kft. Esztergom

Farkas és Guha Kft. Kecskemét

Lomnici és Társa Kft. Kecskemét

Elindult a KKE és az Ita Wegman Alapítvány közös szervezésű három éves **Szabad Főiskolája**.

„Kísérletnek is tekintettük arra, hogy hogyan lehet az oktatást a szabad szellemi élet értelmében az állam monopolisztikus szerepétől és a gazdaság befolyásától megszabadítani. A Szabad Főiskolát egyben modellnek is tekintettük, mert reménykedtünk abban, hogy a választásokat megnyert FIDESZ a „szabadság és rend” társadalmát nemcsak ideológiai szlogenként fogja használni, hanem valóban törekszik is annak megvalósítására. A „szabadság és rend” pedig elképzelhetetlen kulturális szabadság nélkül, mert szociális és kulturális kérdéseket állami irányítással és pártpolitikai programokkal nem lehet megvalósítani.

A Szabad Főiskola tanárai nem habilitált professzorok, hanem sikeres vállalkozók voltak, akik az elmúlt évtizedben bebizonyították, hogy képesek hidat építeni szellemi felfogásuk és a gyakorlati élet között. Valamennyien a Rudolf Steiner alapította modern szellemtudományt tekintik a jövő kultúra – és mindenek előtt a nevelés és oktatás – szellemi forrásának. A meghívott előadók között külföldi tanárok is voltak. Az előadások és gyakorlati foglalkozások aktuális kérdéseket átfogó témák köré sorakoztak:

1. *Az európai eszme és annak megvalósulása a XXI. században.* Témavezető: Kálmán István
2. *Az ember önmegvalósítása a hármas tagozódású társadalomban. A szabadság szociális Rendje.* Témavezető: Kálmán István

3. *Kitágított művészetszemlélet.* Témavezető: Döbrönte Zoltán

4. *A táj természeti és sors történeti megismerése.* Témavezető: Illyés Zsuzsa

5. *„Egy világ, ahol az ember nem idegen.” A természettudomány-szellemtudományos megközelítése.* Témavezető: Firsch Mihály

6. *Vállalkozások, vállalkozók.* Témavezető: Zsigmond László

Kiállítás: „Több etikát, kevesebb esztétikát” Új Atlantisz felé. A 7. **Nemzetközi Velencei Építészeti Biennálé** kiállításán a KKE több tagja vett részt (nemzeti biztos: Gerle János); Budapest, **Ernst Múzeum**: a velencei kiállítás magyar anyaga

„A nemzetközi, állami és önkormányzati szervezetek feladata az élet szolgálata. Mert az élet szent! A környezet alakításban a helyi és közösségi érdekeknek kell érvényesülniük, amelyeket csak teljes elfogulatlansággal és múltat és jövőt egybelátó szemmel lehet áttekinteni. A környezet egészséges alakításához minden ember hozzájárulhat önmaga felemelésével, az élet iránti felelősség felismerésével.

A szabad nevelés független intézményrendszerének át kell vennie a jelenlegi alap- és felsőfokú oktatási intézmények helyét, ha ezek nem tudják a gyermekek veleszületett képességeit megőrizni és megérlelni, a gyermekkorban elfojtott élettisztelő szeretetet életre hívni, a környezettel és önmagunkkal szemben süket füleket és lezárt szemeket megnyitni, új érzékeket felébreszteni. A cserbenhagyott, a szeretet hiányától sorvadó, a lelkiismeretlenül, sőt szándékosan mérgezett természet és a települések leépülését, életerőinek megbénítását csak az az új tudatosság fékezheti meg, amely képes a régi Atlantisszal együtt alámerülni és az Új Atlantisszal kiemelkedni a mélységből.”

Vándorkiállítás (Tapolca, Bukarest, Székelyudvarhely, Csíkszereda, Kolozsvár, Kézdiszentmárton, Veregyház, Kecskemét, Pozsony, Lendva)

Könyvkiadás: Kunkovác László: **Ősépítmények**

*Hidat építeni a szellemi felfogás
és a gyakorlati élet között*

Örökös tiszteletbeli tagok: **Kund Ferenc, Pap Gábor, Dr. Simcha Yom Tov**

KONFERENCIÁK

Március 23–24. Ráckeve

„Organikus és modern, nemzetköziség és regionalizmus.

A decemberi konferencia és az azt megelőző időszak döntései alapján az Egyesülés működésének megújítása került középpontba. Az egyes tevékenységek önálló működéssel, előre meghatározott költségkeretből gazdálkodva végzik munkájukat. Az elemző csoportok stratégiai, elméleti, gazdasági területeken tárják fel a jelenlegi helyzetet és adnak javaslatot a megújításra. A konferencia péntek délutáni programja a hallgatóság elé tárja az ezzel kapcsolatos elképzeléseket és döntéseket, lehetőség nyílik – a megvalósítást szem előtt tartva – megvitatni a teendőket.

A szombat délelőtti építészfórumon három építész mutatja be egy-egy munkáját. Az építészeti gondolkodás sokszínűsége, de gyökereiben mégis hasonló alapjai ígérek izgalmas beszélgetést. Szándékaink szerint méltatás és kritika is elhangzik, vitára is lesz lehetőség. A felkért építésszek kisebb kiállításon mutatják be munkáikat. A délutáni program az organikus építészeti nagy mesterét, Frank Lloyd Wright-ot hívja vendégül. A megújulás kapcsán a szellemi források tisztán tartásának igénye is megfogalmazódott. Sokan úgy érzik, a neo-modern divatja az organikus építészeti háttérbe szorítja. Valóban modern, új gondolatokról van szó, vagy stílus-építészeti vitakoznak? Wright építészeti gondolkozása segít eligazodni és néhány kérdést megválaszolni.”

Szeptember 28–29. Kaposvár

„A Kós Károly Egyesülés jubileumi kiállítás sorozatának utolsó állomásához érkezett. Megállapodásunk szerint ezt a záró kiállítást a KKE megalakulásának, kezdeményezésének színhelyén, Kaposvárott rendezzük, összekötve az

őszi konferenciával. Kiállításunkra szeretettel várjuk a szakmai és nem szakmai érdeklődőket egyaránt. A kiállítást Makovecz Imre nyitja meg. Konferenciánk témája a KKE tízéves évfordulója alkalmából megtartott előadásokhoz kapcsolódik, és közvetlenül a KKE további működését, feladatait kísérli megfogalmazni, a tapasztalatok, a jelenlegi és távlati társadalmi-szellemi és gazdasági környezet alakulásának, változásainak függvényében. Előkészületünk során felmértük, hogy a KKE számára elsődlegesen fontos az új szervezeti működés, a szellemi tartalom és fejlődése, valamint a gazdasági együttműködés új formáinak kialakítása, amelyek hiányában elemzésünk szerint a megváltozott és tovább változó külső körülmények a KKE létét, jövőjét kérdésessé teszik. Előadásaink, felkért hozzászólóink ennek a kérdésnek az alapos körüljárását, elemzését és javaslatok megfogalmazását kísérlük meg. Mint minden alkalommal, így most is a vándoriskola külön, programban feltüntetett rendezvényt szervez, amelyre szeretettel várjuk a már végzett, diplomázott vándorokat is. Végezetül konferenciánk alkalmából a tiszteletbeli örökös tagok díszoklevelének átadására kerül sor.”

Vándorkiállítás (Besztercebánya, Kassa, Kiskőrös, Kaposvár, Szabadka)

Árvízi újjáépítés a Felső-Tiszánál

Legfontosabb adatok: az újjáépítés és a helyreállítás irányítását a március 6-i gátszakadás után három nappal hozott kormányhatározat a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságra ruházta. A munka megszervezésére létrehozott Helyreállítási és Újjáépítési Bizottságban az országos, megyei és helyi közigazgatási és katasztrófavédelmi szervezetek vettek részt. A tervezést a nyíregyházi T.O.T mérnökiroda irányításával a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Építészkamara, a Mányi Stúdió és a Kós Károly Egyesülés építészei végezték. A legtöbb tervet a KKE adta.

Az egyesületsből Turi Attila Gulács, Zsigmond László Tákos helyreállítási főépítésze volt.

„...Az ajánlati terv fontos, de abból még nem lehet megépíteni egy házat. Látszott, hogy az adaptálás csak

úgy lehetséges, ha valaki folyamatosan tartja a kapcsolatot az emberekkel... Mi Gulácson és Tákoson tudtunk embereket biztosítani a folyamatos kapcsolattartásra. Ez volt a mi módszerünk. Lényeges volt, hogy legyen ott közülünk valaki. Mi tudtuk, hogy a vándorokra számíthatunk. Ez nagyon fontos szempont volt, hogy mindig lehet valakihez fordulni, aki közvetíteni tud...”

† Blazsek Gyöngyvér 1943–2001

Könyvtámogatás: Makovecz Imre: *Válaszok*; Anthony Gall: *Kós Károly műhelye*

2002

*Nem a politikáról, hanem sorsunkról
és jövőnkéről van szó*

Új tag:

Hadas Műterem Kft. Miskolc

Kilépett:

Kupola Kft., Budapest

KONFERENCIÁK

Április 19–20. Pécs

Épülettátogatások Dévényi Sándorral, kiállítás megnyitó

Neo-stílus a Bauhaus? Bemutatkozik a PTE Építész-képzés Pécssett.

Október 5. Budapest

„Polgári teendők

A magyar nemzet lángoló haza- és szabadságszeretete lelkesítette a Kossuth és a Dísz teret benépesítő embereket. '56 szellemét idéző, történelmi helyzet volt, kegyelmi állapot! Az emberek érezték, hogy most nem politikáról, hanem a sorsukról és jövőjükéről van szó. Orbán Viktor a nemzet képviselőjében szólhatott. Úgy döntött, hogy visszalép a politikától, és a megszülető népmozgalom élére áll. A mozgalom felette áll a pártoknak, melyeknek nincs elég ereje a tőke nemzetek feletti uralmát kiszolgáló

álliberális és posztkommunista rendszer megdöntésére. Orbán Viktor felhívására folyamatosan alakulnak a polgári körök. Megoldásra vár a csoportok közötti kapcsolatok megszervezése, a cselekvési program megfogalmazása. A KKE-nek fontos szerepe van a mozgalomban. Polgári körre alakulása csak formális lenne, mert az Egyesülés megalakulása óta azokat az értékeket képviseli, melyeket most a nemzeti körök is magukénak tekintenek. A mozgalom az egész magyar nép mozgalma, és nincs köze a baloldali – jobboldali megosztottsághoz. Példa lehet a népfőiskolai vagy a Kodály teremtette magyar és egyben egyetemes kórusmozgalom.”

Vándorkiállítás (Pécs)

† Kund Ferenc 1943–2002

„...Tőled tudjuk, hogy az életnek nemcsak hosszúsága, hanem mélysége is van. Aki életének hosszúságával van elfoglalva, az elveszítheti a mélységét, de ha mélységét veszti el, feleslegessé válik hosszúsága is...Te mindig is Híd-ember voltál. Esztergomi léted a megtisztulás-megújítás folyamata. A város lelki megújítása. Megújulása az elhagyott, romjaikban is elegáns házaknak. Megújulása az elszakítottakat összekötő hídnak és találkozásoknak...”

Könyvkiadás: *Visegrádi építész-táborok 1981–2001*

Könyvtámogatás: *Tusnádi Fürdőépítő Kaláka, Erdély*

2003

Európai Unió = Európa?

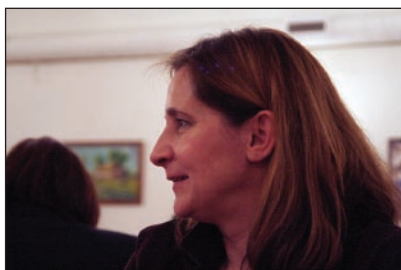
Új tag:

Litkei Tamás, Szombathely

KONFERENCIÁK

Március 28–29. Kóspallag

„A nemes és tiszteletre méltó gondolatot, hogy az Egyesült Európa szabad országok társulása lehessen, ahol a kultúra határok és tiltások nélkül közvetlenül a hordozó közössé-

gek között áramlik és él, lassan elfelejthetjük. Mindent megtesznek annak érdekében, hogy a most csatlakozókat, mint másodrendű európai polgárokat némi üveggyönggyel (pénz, támogatás, pályázat) elkápráztassák. Gazdasági integráció helyett a szabad tőkeáramlással együtt járó, multik által manipulált piacgazdaságot istenítik, ahol éles versenyben (értsd tőke és tisztos bankhitel nélkül) erősödhet, aki tud. Ehhez szabad munkaerő áramlik (egyirányban), akik a multi távozása után munkanélküli tömegként szaporítják a szociális gondokat. Hozzájárul mindehhez az Unió végtelen jogi útvesztője, mely egyesül a hazai jogi szabályozások hasonló állapotával. Egyenlő polgárokként, erős jogalkotással és jogszolgáltatással nem lennénk kiszolgáltatva senkinek. Helyette napi érdekeket megjelenítő törvények, ellehetetlenült bíróságok jellemzik a jog szerinti egyenlőség birodalmát. A bürokráciából ki-kaphatott ízelítőt, ha részt vett már pályázaton. A személytelen és értelmetlen papírtartalom hivatott a demokratikus és liberális egyenlő elbírálás elvét megvalósítani, áttekintés, valódi gondok megoldása helyett. Társadalmi problémáink az Európai Unión belül jobban orvosolhatók? Kívül keressük az értelmes együttműködés lehetőségét? A csatlakozás után megnyílnak a kapuk egy új jövő felé?

A konferencia célja, hogy euroblabla helyett megismerhessük és megvitathassuk a minket érintő kérdéseket. Vendégeket hívtunk, akik vitapartnerként, vagy valamely szakterület ismerőjeként vesznek részt a rendezvényen.

Július 4. Miskolc

Bodonyi Csaba kiállítása, köszöntése, épületlátogatások

Könyvtámogatás: *Makovecz Imre* életmű-kötet új kiadása, Balogh János könyve; Dr. Szabó László: *Népi Építészet Tudományos Diákkör munkája; III. Székegyházi Kaláka*

Bánffyhunyadi, Kós Károly emléktábla

2004

Hogyan tovább?

Új tagok:

Farkas Miklós, Csenger

Gerle János, Budapest

Csiky és Társa Kkt. Piliscsaba

Vándorépítész Kft. Budapest

Tiszteletbeli örökös tagok: Kálmán István, Kampis Miklós, Makovecz Imre

Kilépett:

BIOKÖR Kft. Budapest

Felületkémia Kft. Budapest

Arker's Stúdió Kft. Kaposvár

KONFERENCIÁK

Június 18-19. Csupak, Szent Donát pince

Szűcs Endre 60 éves, a jubileumi kiállítás megnyitója, Kőszeghy Attila: Tendenciák az organikus építészet körül, Vándoriskola Elzászban

December 4. Budapest

Füredőépítés Erdélyben – Herczeg Ágnes beszámolója, ismertetés a fűzépítésről

„Ebben az évben, 2004-ben nagy változás történt az Egyesülésben. Új igazgatója lett Siklósi József személyében. Az új, háromtagú ügyvivő testület további tagjai Salamin Ferenc és Zsigmond László. Az ügyvivői kör maga mellé szólította az Egyesülés érdekében tenni akaró embereket, hogy együtt, egy grémium keretében előrelendítsék a Kós Károly Egyesülést. A három mester átadta a stafétabotot, rájuk – ránk – bízta az Egyesülés jövőjét. A váltás természetesen nem volt konfliktusmentes, voltak, akik mellőzöttek érezve magukat egyet nem értésüknek adtak hangot. A *hogyan tovább?* kérdése itt lebegett közöttünk elmosódott körvonalakkal. Voltak, akik megtagadták mesterüket és így az Egyesülést is. Öt év távlatából határozottan kijelenthetjük az akkoriban történelemmel kapcsolatban: legyen bárki is az Egyesülés vezetője, maga az Egyesülés műkö-

dési formájában soha senkit nem akadályozott abban, hogy tevékeny, cselekvő tagja legyen, mindenki szabadon, felelősségének teljes tudatában tehetett hozzá vagy vehetett el.”

A Kós Károly Alapítvány kuratóriumi elnöke, Sáros László leköszönt. Új elnök: Ertsey Attila.

† L. Szabó Tünde 1943–2004

Könyvkiadás: Kós Károly: *Testamentum és agrikultúra* (1915., hasonmás kiadás)

Támogatás: Csíkszeredai templom; Palatinus Polgári Társaság, Komárom; Kós Károly emléktábla; dr. Szabó László Népi Építészeti Tudományos Diákkör munkájának kiadása; kásonújfalui fürdőépítő kaláka.

2005

Maradékok felelőssége

Új tag:

Bogos Ernő, Csíkszereda
Esztány Győző, Csíkszereda
Frisch Mihály, Budapest
Müller Csaba, Kolozsvár
Komárom Kft. Győr
Sáros és Társa Bt. Budapest

KONFERENCIÁK

Május 6–7. Pusztafalu

Fűzépítmény építése a kastélykertben

Szeptember 30-október 2. Illyefalva, Erdély

Az Egyesülés Igazgatótanácsa – válaszolva Kolumbán Gábor felhívására – 2005 őszén háromnapos konferenciát rendez. A konferencia célja egy olyan, a Kárpát-medence egészére kiterjedő szellemi együttműködés megalapozása, mely a 2004. december ötödikén a magyarság ellen elkövetett manipuláció ellensúlyát képezi. Ehhez segítségül hívjuk Kós Károly szellemét és barátaink akarátát.

Maradékok felelőssége

Kezdeményezés a Kós Károly Egyesülés Erdélyi Tagozatának létrehozására

„Lesznek, akik utánam jönnek majd, az én maradékaim... nem szállanak le a hegyekről, hogy láncos rabjai legyenek idegen kultúráknak. Az én munkámat folytatják ők és az én életem örökökévaló lesz bennük, mert én itthon maradtam...” Kós Károly prófécija világosan fogalmaz, a mester tudta, hogy lesznek majd követői. Talán azt is tudta, hogy jönnek még olyan idők, amikor az általa megformált és megélt életforma – a szellemi élet, a gazdálkodás és a közéleti küzdelem – teljessége válasz lehet a válságos időkkel élő magyarok előtt álló kihívásokra.

A magyar nemzet betagozódása az Európai Unióba legalább akkora történelmi kihívás, mint amekkora sorscsapás volt Trianon. A jelek szerint a nemzet nem az egységesebb és a magyar sajátosság tudatos vállalásával és annak hatékony képviseletével kíván részt venni az EU bővítési folyamatában, hanem az egzisztenciális versengést és a kulturális asszimilációt tartja mindenekelőtt feladatának.

Erdélyből többen aggodalommal nézzük, miként válik anyaországunk a fogyasztói kultúra áldozatává, veszíti el gazdaságának autonómiáját és mond le újra a Trianonban elcsatolt részekben élő magyarságról. A magyar nemzet elveszíti nemzeti autonómiáját. Hát hiábavaló volt a trianoni áldozat?

A Kós Károly Egyesülés és hozzá hasonló szellemiségű, gondolkodó és cselekvő emberek társulásai reményt hozó szigeteket jelentenek a romlás tengerén. Talán mégsem lesz minden, számunkra fontos érték az enyészettárává. A szigeteknek azonban bővülniük és egyesülniük kell ahhoz, hogy az elszigeteltségük ne tegye őket belterjesse és a társadalmi, nemzeti küldetésük beteljesedhessék.

Erdélyben is élnek még emberek, akik ösztönösen vagy tudatosan Kós Károly példáját követik. Ébredésük időszere, közös cselekvésük válságot oldhat.

Azt a szabad, és az Erdélyben élő más nemzetekkel együttműködő létformát, amit transzilvanizmusnak álmodott meg Kós Károly, csak akkor lehet megteremteni, ha helyreáll a Kárpát-medence szellemi egysége. Erre az egy-

ségesülésre látok történelmi esélyt az Európai Unió hátralevő néhány esztendejében. Mert az Unió nem élheti túl a Közép Földje felszámolását. Kárpát-medence népeinek gyarmatosítása, erőszakos asszimilációja mi más lenne, mint annak lényegi felszámolása?

Majd, ha az Unió felbomlik, mert nem tudott megoldást találni a szociális kérdésre (harmadszor bukik el ezen a történelmi leckén), legalább a Kárpát-medence egységben kerüljön ki belőle.

A Kós Károly által megfogalmazott Erdély jövőképe: a nemzeti autonómiák együttműködő rendszere, tulajdonképpen a működő Kárpát-medence kicsinyített mása. Mert minden Egység önmagához hasonló. A szerves részek egyazon egységet képezik le sajátosságukban is felismerhetően. Kós azonban a fiatal, feltörekvő nemzetek nacionalizmusa miatt nem látott esélyt arra, hogy az általa megfogalmazott modell korszellemmé váljék Erdélyben. Talán ezért maradt a transzilvanizmus „magán projekt” és a mester élete azzal telt el, hogy elképzelését maga és családja számára megélje. Tette mindezt azzal a hittel, hogy lesznek majd követők. Mert, ha a tanítvány készen áll, megjelenik a mester. Teszi ezt időtől függetlenül, mert élete volt a kód, amit fel kell a maradékoknak ismerni, amennyiben tanítványokká ébredtek.

Kós Károly maradékai!

Találkoznunk kell Erdélyben, hogy közös dolgainkat megbeszéljük. Mert ha a mester élete korszellem lehet a Kárpát-medencében, akkor az lesz Erdélyben is. Otthon maradni a Kárpát-medencében. Építeni szabadságot és hidakat. „Kőből, fából házat... igékből várat”.

Ezért tenni közös felelősségünk. A maradékok felelőssége.

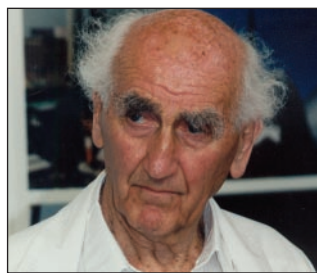
Kolumbán Gábor

Székelyudvarhely, 2005. május 2.

November 4–6. Mártély, fűzőpítő kaláka

Könyvkiadás: Kampis Miklós: *Homo architectus sum*

November 19. Magyar Kultúra Alapítvány Székháza Kampis Miklós és Makovecz Imre 70. születésnapjára ünnepsége

Támogatás: Csíkszeredai templom; Kolozsvári református templom; Motolla Egyesület Debrecen; hortobágyi alkotótábor; Rákóczi Szövetség; felvidéki oktatás; Ars Topia Alapítvány; pusztázamori fűzőpítés; Hunyadi János szobrának felállítása, Révkomárom; V. Székelyföldi Kaláka, Csíkszentkirály; fürdőépítés; Magyar Évezredek Alapítvány; Zebegényi templom felújítása.

† Simcha Yom-Tov (Grünfeld Ferenc) 1914–2005

2006

1956 szellemében ki kell mondani: elég volt!

Új tagok:

Hungaro-Therm Kft. Cegléd

Opeion Bt. Pilisjászfalu

Kilépett:

Ekler Kft. Budapest

KONFERENCIÁK

Szeptember 29–30. Miskolc

Épüetlátogatások Bodonyi Csabával és Rudolf Mihállal, Szeghalmy Bálint építészete – Gerle János előadása; az erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesület kiállítása.

Október 23.

56-os országzászló állítása Óbudán: 45 m magas zászlórúd, 15 méter hosszú 56-os (lyukas) zászlóval. „Az égvilágon semmit sem szimbolizál. Ötvenhat. Ennyi.”

Támogatás: Csíkszeredai templom, Székelyföldi Kaláka.

2007

Kós Károly – egy európai építész

Új tagok:

Ekler Károly, Barlahida

Eszenyi Ákos, Budapest

Papp Vilmos, Szeged
TÁJRAJZ Bt. Budapest
Mediterrán Kft. Budapest

KONFERENCIÁK

Május 11–12. Cegléd

Cegléd építészeti nevezetességei, a Kossuth Múzeum. Az épületgépészet illeszkedése az organikus építészethez. Az Egyesülés oktatási tevékenysége, beszélgetés a szellemi tartalomról.

Augusztus 23–24. Nagyszeben

A KKE és az erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesület konferenciája.

Nagyszeben 2007-ben Európa kulturális fővárosa Luxemburggal együtt. A kulturális eseménysorozatban való magyar részvétel fő programja a Kós Károlyt és hatását bemutató építészeti kiállítás a magyar pavilonban és a toronyban, valamint a nemzetközi építészeti konferencia. Először kerül sor olyan kezdeményezésre, amelynek során az európai kultúrák egységét a sokszínűség jegyében, az azonos gyökerek felismerése mellett, együtt ünneplik a nagyszebeniek.

A 2007-es magyar vonatkozású kulturális események szervezője a HÍD – Szebeni Magyarok Egyesülete, amely a Nagypiacon működteti a Magyar Kulturális Irodát az ARS HUNGARICA magyar hét programjában.

Városnézés Guttmann Szabolcs városi főépítésszel.

Kós Károly gyermekkori lakóházának koszorúzása.

Előadások: Anthony Gall: *Kós Károly öröksége*; Keserű Katalin: *Toroczka Wigand Ede*; Müller Csaba: *A nagyszebeni Magyar Pavilon*, Gerle János: *Az európai Arts & Crafts építészet és Kós Károly hatása a jelenkori építészetben*; Szabó Bálint: *A kolozsvár-brétfői Kós-ház helyreállítása*; Lukasz Galusek: *Közép-európai építészeti (Kós, Plečnik, Fabiani, Meštrović, Niemczyk)*; Herczeg Ágnes: *Erdélyi fürdőépítő kalákák*.

Kiállítás Kós Károlyról és a magyar organikus építészetéről, Nagyszeben (később Csíkszereda, Bukarest)

Vándorkiállítás (Komárom, Gúta)

† Lőrincz Ferenc 1942–2007

Támogatás: Csíkszeredai templom; VII. Székelyföldi Kaláka, Csíkszenttamási; „Kisiskolákért” közcélú adománygyűjtés; Rákóczi Szövetség; felvidéki oktatás

2008

Mélységes mély a múltnak kútja

Új tag:

Hayde Tibor, Budapest

KONFERENCIÁK

November 28–29. Pécs, Bagolyvár Fogadó

Dévényi Sándor kiállítása és köszöntése

Marosparti Kaláka Népfőiskola, Gyergyócsomafalva
Alapítók: Kós Károly Egyesülés, Országépítő Kós Károly Egyesület, Arbor Szövetség

január 11. – A FA

A FA: ÉG és FÖLD tengelye, égis érő fa, az ötödik elem. A FA mint élőlény; élettani működése, tájelem, mesterfa, a fa és az ember. A FA mint mitikus élőlény: a természeti világok megismerése, a Fa szerepe az ásványvilág, a növényvilág, az állatvilág, az ember és a kozmosz közt. A FA mint anyag; mikor, hol, hogyan vágjuk ki; használata, feldolgozása, beépítése, a fa életének vége. Az ERDŐ, sorsa, értéke, művelése, tulajdona, jövője.

január 25. – A HELY

A hely szelleme, szent helyek, gyógyító helyek, a harmónia, az egyensúly kérdése. Hogyan bánt a hellyel Makovecz, Wright, Steiner, Kós. Az identitás kérdése: Gyergyó, Csík, Székelyföld, Erdély, Kárpát-medence, regionális identitás.

február 8. – A HÁZ

Makovecz ház-nyelve: szárny, hajazat, ..., a székely ház és kert rendszere, a jurtától a háromsztatú parasztházig, a modern ház, az ipari tömeggyártás és a lakótelep, prera-

faeliták, Kós és kortársai, mai követői, Kós törekvései, a korszerű lakóház. Wright és az előregyártás, a modulrendszer. A faépítészet múltja, eredményei: népi hagyomány és tudományos eredmények. A jelen: a mai állapotok tükré. A Jövő: tervezés és kivitelezés integrációja. Mai kérdések: régi házak felújítása, új ház építése, építészet, lakhatóság, funkcionális igények, az autó, hőtechnika, fürdőszoba, szennyvíz, vendéglátás, tetőtér, meglévő példák bemutatása. Az Arbor Szövetség bemutatója a jelenleg gyártott háztípusokról

február 29. - március 1. – A FALU, A TÁJ

A fa használata és a tájművelés. Falukép és faluszerkezet. Erdőgazdálkodás *kontra* erdőművelés. Ökológia, ökonómia, társadalom. Kistérségek, térségfejlesztés, falufejlesztés. Tulajdonformák, közösségi tulajdon, magántulajdon. Autonomia, fenntarthatóság. A Kárpát-medence jövője: autonómiák hálózata. Helyünk az EU-ban, önvédelem és jövőkép. Fenntartható kistérségek, autonóm falvak.

Vándorkiállítás (Dunaszerdahely, Budakalász – Kós Károly születésének 125. évfordulóján)

†Heil Tibor 1963–2008

„... Tibor azonos volt a világgal. Világosság és sötétség viharos együttléte volt. Része volt a megdicsőülés és a kárhozat egyaránt. Ahol járt, az egyhangú középszerűségből vihar csapott fel, kovász volt, mások kenyere. A hatvanas évek elejének, a levert forradalom utáni letargia idejének szülötte, s a nyolcvanas évek ifjúságának erős, fiatal fája volt.

Ahogy a pusztító és rejtekező hatalom ellen önpusztításba kezd a nép, így rohant vesztébe Tibor is, így végzett vele a világ, mi nem tudtuk megvédeni...”

Könyvkiadás: Kós Károly: *Könyv a lovakról* (1937., hasonmás kiadás)

Támogatás: Palatinus Polgári Társaság, Komárom; Kaszás Attila szobra; Székelyföldi Kaláka, Gyergyócsomafalva; Sárospatak, építészhallgatók tábora; a wekerlei Kós Károly Iskoláért Alapítvány; Kós Károly Emlékkönyv; Erdélyi Gyülekezet; Kós Károly Emléktábla

Buella Mónika összeállítása

AZ ERDÉLYI ORSZÁGÉPÍTŐ KÓS KÁROLY EGYESÜLET

Miután a magyarországi Kós Károly Egyesülés számos szállal kapcsolódott Erdélyhez: Makovecz Imre több épülete valósult meg, a Vándoriskolából több erdélyi vándor került ki, akik visszatérve Csíkszeredában és Kolozsvárott működnek, valamint a Herczeg Ágnes vezette fürdőkalákák mozgalommá szélesedtek, elérkezett az idő, hogy intézményesüljön a folyamat.

2005 szeptemberében, a Sepsiszentgyörgy melletti Illyefalván zajlott le az erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesület alapító konferenciája, mintegy 80 résztvevővel. Ma az OKKE mintegy 60 tagot számlál.

E konferencián vetette fel Kató Béla, a Sapientia Egyetem alapítványának elnöke egy építészkar alapítását a Székelyföldön. A javaslat továbbgondolására vállalkozók felvázolták a kar legfontosabb céljait, a leendő oktatói gárda összetételét és megkezdték a tanterv összeállítását. Romániában több helyen – Bukarestben, Kolozsvárott és Temesvárott – folyik építészoktatás, a legszínvonalasabb a bukaresti, amely a nyugati modernista tradíció és a mai nemzetközi trendek irányában működik, azonban az erdélyi építészeti hagyomány szinte teljességgel ismeretlen előttük, bár az utóbbi évek turisztikai propagandája és a nagyszabeni Európa kulturális fővárosa rendezvénysorozat sikere a szász építészetet a román építészeti közvélemény fókuszába állította – természetesen a nemzetpropaganda részeként. Az erdélyi magyar építészetről nem tudnak, Kós Károly személye számukra ismeretlen. Ennek a hiánynak a pótlására rendezte az OKKE és a KKE a nagyszabeni Kós kiállítást és konferenciát 2007 nyarán. A sikeres program folytatásaként a kiállítási anyag februártól májusig a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeumban volt látható, majd májusban Budapesten, a százéves Wekerle-telepen, és júniusban Bukarestben tekinthették meg a román építészek.

A székelyföldi építészkar létesítésének fő célja Kós szellemének életben tartása. A meglévő intézmények oktatási céljain túlmutató programot kellett összeállítanunk, mert az erdélyi építészet és faépítészet ma gazdátlan. Nincs elegendő számú felkészült építész – Székelyudvarhelyen ma egyetlen építész dolgozik –, a megoldandó feladatok hatalmasak, és már megjelentek Erdélyben is a jól ismert ingatlanfejlesztő cégek, akik primitív technikával, hatalmas hatékonysággal tarolják le a piacot és teszik tönkre a tájat. A településfejlesztés terén meglévő magyar szakemberhiányt románokkal illetve nyugat-európai, német cégekkel próbálják betölteni. Az egyetem programja a faépítészet fej-

lesztését, az ökológiát és a táj ismeretét állította a középpontba. De nem szabad kifelejtenünk a Székelyföldi fürdőkalákák történetét sem, melynek sikere bizalmat teremtett a kezdeményezők iránt.

Az építészkart befogadta volna a Sapientia csíkszeredai kara, azonban az előkészítő munkálatokat befagyasztotta a Gyurcsány-kormány, mivel a Sapientia állami támogatását a parlament által az Orbán-kormány által megszavazott évi 2 milliárd forintról 2006 őszére több lépésben a felére csökkentette. Ez a Sapientia alapműködését veszélyezteti, további szakindítási kérelmeket az egyetem nem képes befogadni, amíg a pénzügyi helyzet nem változik. Az iskola létrehozása azonban nem tűrt halasztást. Ezért az előkészítő munkacsoport úgy határozott, hogy intézményen kívüli megoldást kell választanunk. Egyúttal az egyetemi képzés profilját meg kellett változtatnunk a népfőiskola, a felnőttképzés irányába. Szükség van ugyanis az erdőből élő, az erdővel foglalkozó emberek képzésére, de az általuk birtokolt tudás megőrzésére és megújítására is.

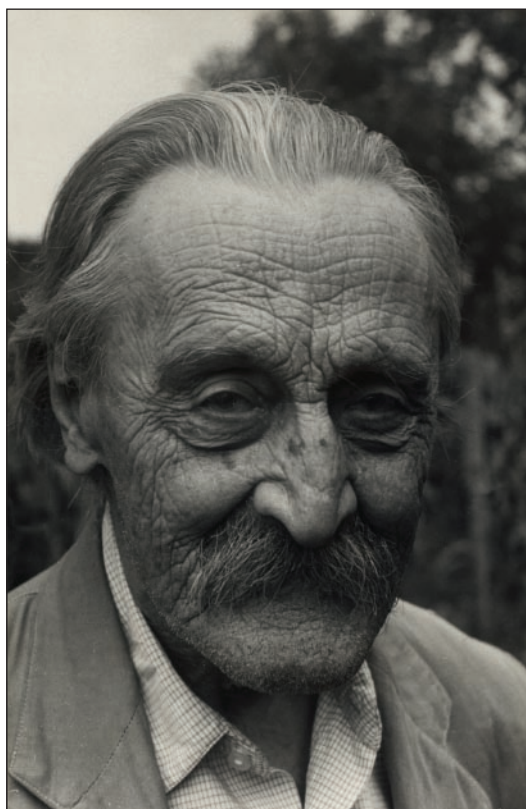
2007 telén elindult Gyergyócsomafalván a Marosparti Népfőiskola, amely a Székelyföld faépítészetének megújítását és az erdélyi táj megőrzését tekinti feladatának. A választás a gyergyócsomafalvi Marosparti Iskola üresen álló épületére esett, amely tipikus monarchiabeli népiskolának épült; ma egyházi tulajdonban van. Gyergyó a faépítés és a faipar fellegvára ma is, Csomafalván is mintegy 40 faépítő-feldolgozó cég működik. A csomafalvi római katolikus plébániahivatal és a helyi önkormányzat áldását adta a kezdeményezésre. Az iskola alapítói közé a KKE és az OKKE részvételén túl sikerült megnyerni az Arbor szövetséget, a mintegy 130 erdélyi magyar faipari céget tömörítő szervezetet. Az iskola védnökségét Makovecz Imre vállalta.

A meghirdetett program tartalmilag folyamatosan változott, de a szemeszter végére kialakult egy markáns képzési program, mely egy építészkar oktatási programjának gerincét képezheti. A koncepció íve a tájismerettől az emberismereten át az ökológikus erdőművelésig és tovább, a faépítészet fejlesztéséig és a fenntartható építészetig húzódik, kiegészülve a népfőiskola kézműves programjaival és az asszonyképzéssel. Az iskolával párhuzamosan elindult egy fejlesztési munka, melynek célja a Székely Ház gondolatának megfogalmazása, épületekben való megvalósítása. Ez jelent mintaadó épületeket, títusterveket és a kor követelményeihez való igazításukat. A kurzus január-február folyamán 4 hétvégén át tartott.

A folytatás számos feladatot jelent. Április végén egy faültetéssel egybekötött konferenciát tartottunk az erdőművelésről. Tavasszal meghirdettünk a Székely Ház pályázatát. Az építészeti pályázat programja a kitűzött céloknak megfelelően két helyszínen egy-egy lakóház és környezete tervezése volt. Az egyik egy csomafalvi, településen belüli telek, az utcaképhez illeszkedő, a mai, városiasabb életformához illeszkedik. A másik egy külterületi domboldal, melyre önellátást célzó tanya épülne, háztáji kisgazdasággal kiegészülve. 2008 nyarán a pályázat első fordulója sikeresen, tizenegy magyarországi és erdélyi résztvevővel lezárult. Az eredményhirdetés év végén történt, Hargita Megye Tanácsa ünnepi ülésén. A pályázat valamennyi tervét megvételben részesítette a zsüri, majd a pályázók részvételével műhelymunkát indítottunk. A munka 2009 végéig tart. Célja a pályázatok által felvetett gon-

dolatok és eszköztár összesítésével ajánlati tervek kidolgozása és egy kiadvány szerkesztése. Az önkormányzat támogatja a munkát, egyúttal két kérést fogalmazott meg, az ajánlott tervek három tájegységre vonatkozó kidolgozását – Csík, Gyergyó és Udvarhelyszékre, valamint székelyföldi falvak építészeti felmérését. A tervek iránt nagy az érdeklődés, ami lehetővé teszi, hogy nagy kezdőlökést adjunk a Kós Károly szellemiségét megelevenítő szerves építészetnek, szemben a beözönlő divatokkal és a tájromboló építészeti szörnyszülöttekkel. A falufelmérésben az OKKE építészei mellett egyetemisták is részt vesznek. A kolozsvári egyetem hallgatói számára 2009 nyarán tervezési feladatként a székelyház-pályázat hallgatói változatát írtuk ki.

Az OKKE és a KKE együttműködésével megvalósul az az ideál, hogy a Kárpát-medencei magyarságot elválasztó határokat nemlétezőnek tekintjük.

KÉPKATALÓGUS

A következő oldalakon az Iparművészeti Múzeum kiállításának anyagából adunk válogatást. A kiállításra elsősorban a kezdeményező Kós Károly Egyesülés tagjait kértük fel; az általuk küldött információk alapján történt az előválogatás, amely a végleges felkérés alapjául szolgált. A kiállítás kurátoraként az volt a kiinduló koncepcióm, hogy a lehető legteljesebb képet adjam a szakmának és az érdeklődő nagyközönségnek mindarról, ami a magyarországi szerves építészet súlyát, jelentőségét, gazdagságát tükrözi; ami bemutatja, hogy az építési tevékenységen belül milyen számottevő a környezetre, hagyományra, közösségre érzékenyen, felelősen reagáló építészeti tevékenység. Ezért fontos volt, hogy felkérjem a korábban az Egyesüléshez tartozó építészeket, illetve az Egyesülettől teljesen független alkotókat is. Meg akartam jeleníteni egyrészt a hatvanas évektől a szerves építészeti gondolkodás jegyében alkotók munkáit – gondolok elsősorban a Pécs Csoport tagjaira –, másrészt a jelenkor építészeti művei közül azokat, amelyek véleményem szerint a szerves gondolkodásmód és magatartás jegyeit viselik, ha kiindulásuk, építészeti eszköztáruk nem mutat is közvetlen rokonságot az Egyesülés által megfogalmazottakkal. Ez annál is természetesebb, mert az Egyesüléshez tartozó építészek egyre jobban megtalálják a maguk saját formanyelvét; a szerves építészet elevenségét megjelenési formájának gazdagodása is mutatja.

A válogatás szempontja elsősorban a minőség volt, ami ennek az egyedülálló alkalomnak igazi rangot adhat. Ezért a kiállítás felépítésekor kiemeltém az általam legjelentősebbnek tekintett műveket, amit a tablójuk méretével is hangsúlyoztam. A katalógus ebből a kiemelt anyagból ad válogatást. A kiállítás teljes költségét a Kós Károly Egyesülésnek kellett előteremtenie, ami szinte az utolsó hetekig bizonytalanná tette, hogy milyen színvonalon tudjuk az elképzeléseinket megvalósítani. A döntő segítséget a Nemzeti Kulturális Alap Építészeti kollégiumának nagyvonalú támogatása nyújtotta, a költségvetés közel kétharmadának biztosításával. A fennmaradó részt a kiállítók által elért szponzorok, a kiállítók és az Egyesülés adta össze. Az Iparművészeti Múzeum a lehető legnagyobb helyszínt bocsátotta rendelkezésünkre, rendkívüli öröm és kihívás, hogy Lechner Ödön nemzeti építészeti víziójának legszebb megvalósult téregyüttesébe kerülhetett a kiállítás.

Az előkészítő munka is önkéntes segítségnyújtáson alapult, ebből szeretném kiemelni a vándoriskolások csapatát, akik rendkívüli lelkesedéssel szőtték a kiállítási installációra vonatkozó terveiket, elképzeléseik közül végül a Török Ádám tervezte világ-háló szöttese valósult meg, mint a kiállítás központi eleme, amely Makovecz Imre népművészeti jel-elemzésének emblematikus motívumát emeli a látogatók feje fölé. Építése egy bonyolult számítógépes szerkesztés aprólékos kézműves munkával történő követése: a korszellemnek megfelelő Arts and Crafts tevékenység eredménye.

Itt köszönöm meg valamennyi kiállító bizalmát, áldozatkészségét, munkáját és a kiállítás előkészítésén munkálkodók fáradozását annak érdekében, hogy az Egyesülés jubileuma a kiállítás témájához méltó súlyú társadalmi esemény lehessen.

Gerle János
kurátor

Bata Tibor • Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Szent Lujza kollégiuma, 1996 (Bata Tibor felvétele)
Bata Tibor • Balatonalmádi, nyaraló, 2008 (Bata Tibor felvétele)

Blazsek Gyöngyvér • fűzfavesszőből font garnitúra, 1980 körül (Danka László felvétele)
Blazsek Gyöngyvér • fűzfavesszőből font használati tárgyak, 1990 körül. (Deák László felvétele)

Csernyus Lőrinc • Csenger, általános iskola és művelődési ház, 1990-1992 (Csernyus Lőrinc felvétele)
Csernyus Lőrinc • Herend, porcelánmanufaktúra igazgatósági épülete, 1997 (Csernyus Lőrinc felvétele)

Csernyus Lőrinc, Makovecz Imre • Üllő, Agrártudományi Egyetem, nagyállatklinika, 1993
(Szántó Tamás felvétele)

Csete György • Orfű, forrásház, Dulánszky Jenővel, 1970-1974
(Panyik István felvételei)

Csete György • Ópusztaszer, Nemzeti Történelmi Emlékpark épületegyüttese, Dulánszky Jenővel, 1995-2000
Csete György • Beremend, A megbékélés kápolnája, 1996. Dulánszky Jenővel (Zsitva Tibor felvételei)

Dévényi Sándor • Budapest, Szent Gellért téri ivókút, 2005 (Zsitva Tibor felvétele)
Dévényi Sándor • Pécs, egyetemi pinceklub, 1979 (Dévényi Sándor felvétele)

Dévényi Sándor • Pécs, János utcai lakóház, 2005 (Dévényi Sándor felvétele)
Dévényi Sándor • Barcs, fürdő, Halas Ivánnal, 2006 (Dévényi Sándor felvétele)

Ekler Dezső • Nagykálló, Harangod, Téka tábor épületegyüttese, 1986-1989
(Papp Tamás felvétele)

Ekler Dezső • Mezőzombor, Disznókő Rt. borászat épületei, 1993-1995
(Boldizsár Zoltán és Mészáros István felvételei)

Engelmann Tamás • Nagykovácsi, Szabó-ház, 2008 (Engelmann Tamás felvétele)
Engelmann Tamás • Nagykovácsi, Asztalos-ház, 2003-2004 (Balogh Tamás felvétele)

Erhardt Gábor • Mád, fürdőrekonstrukció, 2006 (Erhardt Gábor felvétele)
Esztány Győző • Csíkmindszent, művelődési ház, 2007 (Esztány Győző felvétele)

Fábián-Rigó Tamás és Szegedi Antal • Budapest, XII. családi ház, 2005 (Szegedi Antal felvétele)

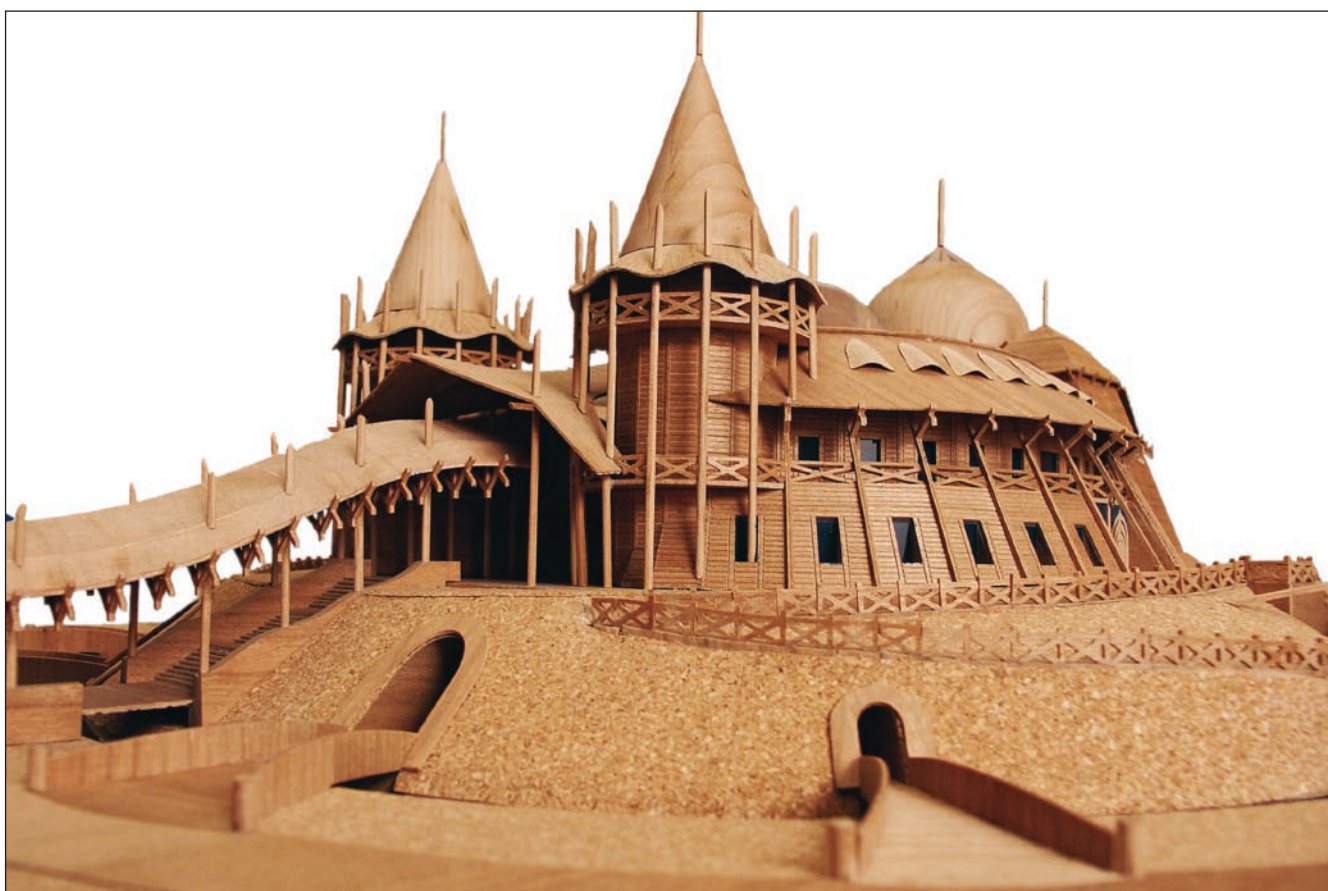

Ferencz István • Miskolc, Avas, római katolikus egyházi együttes és gimnázium, 1990-2000 (Hajdú József felvétele)
Ferencz Marcel • Bodrogkeresztúr, Hun fürdő, 2003 (Bujnovszky Tamás felvétele)

Anthony Gall • Erdőbénye, Béres Rt. borászat, 2006 (Haris László felvétele)
Hayde Tibor Ervin • (KKE): Tápiószentmárton, Atilia fapalotája, terv, 2007-2009

Hegedűs Zsolt • Máriaalom, dombház, 2002 (Hegedűs Zsolt felvétele)
Heil Tibor • Budajenő, családi ház, 2006 (Heil Tibor felvétele)

Helyes Gábor • Budapest, XII. Elek-ház, belsőépítész Snopper Zsuzsa, 2008
(Hajdú József felvételei)

Jakab Csaba • Jósvaló, Baradla-barlang, fogadóépület, 2006 (Jakab Csaba felvétele)
Hunyadi Mátyás, dr Kisbán Sándor • M0 autópálya, Megyeri híd, 2006-2009 (Hegedűs Márta felvétele)

Jankovics Tibor • Badacsonyörs, szőlőhegyi kápolna, Álmosdi Árpáddal, 1996 (Zsitva Tibor felvétele)
Jankovics Tibor • Fadd-Dombori, üdülő, 1977

Jankovics Tibor, Füzes Antal • Cserszegtomaj, kolping üdülőfaló, 2000 (Zsitva Tibor felvétele)
Jankovics Tibor • Keszthely, Phoenix-szálló, 1985 • Egerszalók, szálló és fürdő, 2008 (Zsitva Tibor felvétele)

Jánosi János • Budapest, II. családi ház, 2006 (Tóth Márton felvétele)
Jánosi János • Budapest, VI. Lovag utca, társasház, 2007 (Tóth Márton felvétele)

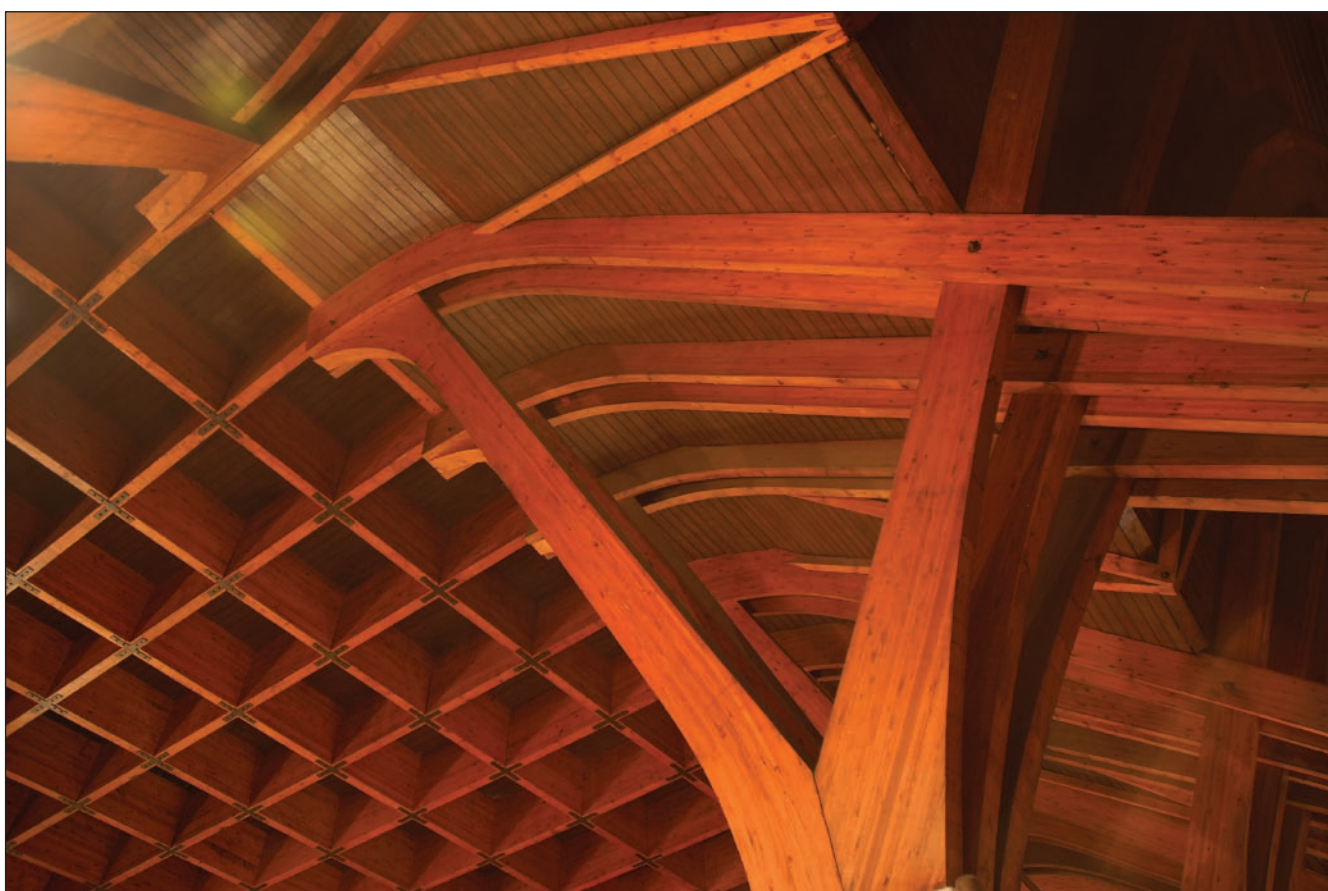

Kőszeghy Attila • Debrecen-Pallag, családi ház, 2009 (Kőszeghy Attila felvétele)
Kőszeghy Attila • Debrecen, Szent Család-templom, 1998 (Kőszeghy Attila felvétele)

Makovecz Imre • Kolozsvár, református templom, 1996-2008 (Müller Csaba felvétele)
Makovecz Imre • Sárospatak, A művelődés háza, 1973-1983 (Sáros László felvétele)

Makovecz Imre • Siófok, evangélikus templom, 1986-1990 (Hajdú József felvétele)

Makovecz Imre • Százhalombatta, római katolikus templom, 1995-1998. Gerle János felvétele

Makovecz Imre • Kakasd, faluház, 1986 (Tóth Márton felvétele)

Makovecz Imre • Bak, faluház, 1987 (Zsitva Tibor felvétele)
Makovecz Imre • Százhalombatta, római katolikus templom, 1995-1998

Nagy Ervin • Letenye, könyvtárpavilon, 1985-1987 (Nagy Ervin felvétele)
Nagy Ervin • Sárospatak, lakóház, 1983 (Sáros László felvétele)

Nagy Ervin • Csurgó, városi művelődési ház, 1993-1997 (Szántó Tamás felvétele)
Nagy Ervin • Budapest, I. Hattyú-ház. 1987-1998 (Sáros László felvétele)

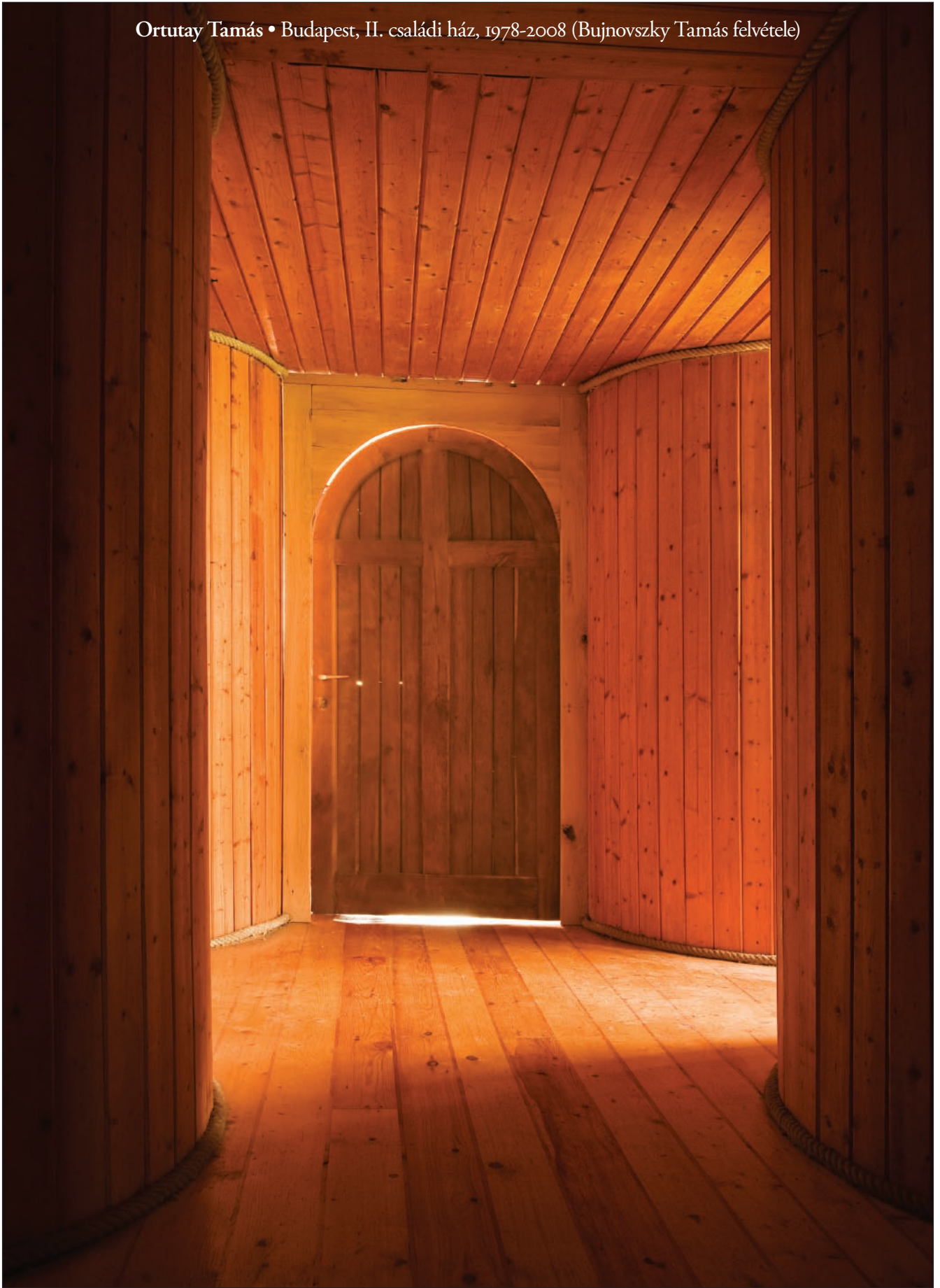

Nagy Tamás • Dunaújváros, evangélikus templom, 1992-1998 (Hajdú József felvétele)
Nagy Tamás • Sopronnémeti, evangélikus templom, 1994-1997 (Hajdú József felvétele)

Oltai Péter • Pécs, Balokány, ifjúsági ház, 1976 (Panyik István felvétele)

Pásztor Péter • Lónyabánya, római katolikus templom, 1990-1993 (Pásztor Péter felvétele)

Rostás László • Miskolc, Felsővárosi református templom, 1996-2009
(Rostás László felvételei)

Salamin Ferenc • Szerencs, általános iskola bővítése, 1988-1993 (Szentiváni János felvétele)
Salamin Ferenc • Tarcal, Majoros borászat, 2003 (Bakos Zoltán felvétele)

Sáros László • Budapest, XI. családi ház, 1996 (Sáros László felvétele)
Sáros László • Szántód, társasüdülő, 2001-2002 (Sáros László felvétele)

Sáros László • Gyula, szövetkezeti üdülő, 1983-1990 (Sáros László felvétele)
Sáros László • Monorierdő, Tanya-csárda, főzőkonyha, 2003-2005 (Sáros László felvétele)

Szűcs Endre • Szentendre, családi ház, Sallós Csabával, 2005 (Szűcs Endre felvétele)

Szűcs Endre • Szigliget, szőlőhegyi nyaraló, 2008 (Tóth Márton felvétele)
Szűcs Endre • Szent György-hegy, szőlőhegyi nyaraló, 2008 (Tóth Márton felvétele)

Sugár Péter • Tolcsva, Oremus borászat, 2000 (Bujnovszky Tamás felvétele)
Sugár Péter • Villány, Sauska és Társa, borászat, 2007 (Bujnovszky Tamás felvétele)

Taba Benő • Miskolc, a Bükk Nemzeti Park keleti kapuja és fogadóépülete, 1984 (Taba Benő felvétele)
Tamás Gábor • Debrőd, templomrekonstrukció, 2005 (Tamás Gábor felvétele)

Turi Attila • Lajosmizse, polgármesteri hivatal, 2003 (Szántó Tamás felvétele)
Turi Attila • Budakalász, takarékszövetkezet, 2004 (Turi Attila felvételei)

Turi Attila • Pilisszentlászló, nyaraló, 2002 (Turi Attila felvétele)

Varga Csaba • Budapest, III. családi ház, 2003 (Maklár Zoltán felvétele)
Varga Csaba • Szerencs, fedett uszoda, 2006 (Szentiváni János felvétele)

Zsigmond Ágnes • Budapest, családi ház berendezése, 2005 (Bujnovszky Tamás felvétele)
Zsigmond Ágnes • Budapest, családi ház berendezése, 2005 (Bujnovszky Tamás felvétele)

Zsigmond László • Veresegyház, Mézesvölgyi általános iskola, 2007 (Bujnovszky Tamás felvétele)
Zsigmond László • Veresegyház, óvoda, belsőépítész Zsigmond Ágnes, 1993-1994 (Bujnovszky Tamás felvétele)

Zsigmond László • Veresegyház, Mézesvölgyi általános iskola, tornaterem, 2007 (Bujnovszky Tamás felvétele)

KÍSÉRLETEK VÁLYOGFALAS TECHNOLOGIÁKKAL
(FORMA RT., KESZTHELY)

Kruppa Nándor • Csersegtomaj, családi ház, 1994-1998 (Zsitva Tibor felvétele)

Rácz Tamás • Cserseztomaj, családi ház, 1994-1998
(Zsitva Tibor felvételei)

VILÁG-HÁLÓ AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN

A Kós Károly Egyesülés 20. évfordulójának kapcsán a Magyar Iparművészeti Múzeumban rendezett kiállítás központi installációs eleme az aula légterében elhelyezett – befüggesztett félgömb, mely egy tükör segítségével, a látogató számára vizuálisan egy bejárható teljes gömbbé alakul.

A koncepció üzenete a következőkben foglalható össze. A galériatérben „U” alakban lenne elrendezve a magyar organikus építészet fejlődéstörténetének, főbb állomásainak anyaga, mely végső soron egy központi gondolatot „jár körül”, a tapasztalható és a megismerhető világ egységes elgondolását és megélését, a dolgok elszigetelt volta helyett a folyamatosságot, az egymás létébe ágyazottságot, a természetes körforgást és fejlődést.

A szerves gondolkodás a világot teljes egészésként veszi figyelembe, ami a környezetalakításban – építésben az élet folyamatának teljes értékű feltérképezésén, s annak építészeti gondolatban történő kifejezésében nyilatkozik meg, ahol építés és tervezés, környezet – alakítás és fenntartás,

alkotás és pihenés, gondolkodás és cselekvés összefonódnak, egységet alkotnak. Az organikus ház az adott hely szellemtörténeti és fizikai múltjába, jelenébe és jövőébe igyekszik szétágazó gyökérral kapcsolódni, hogy attól elidegeníthetetlen, azzal maradéktalan egységben legyen.

A világ, mint egység, mint önmagába visszatérő végtelen véges felület kifejezője a gömb, mely mindent tartalmaz, abból sem elvenni, sem hozzárakni nem lehet.

A gömb felületén végigvonuló dupla spirál származtatása elsősorban a kínai Jin-Jang kör, mely a mindenség dinamikus egységét, az ellentétpárok aktív egyensúlyát hivatott ábrázolni az ember számára. A gömbspirál ehhez a jelhez képest az időbeliséget is megjeleníti, a véges végtelen felületen a véges végtelen idő két irányát ábrázolván, ahol a két felület a végtelen kicsiny pont felé konvergálva kerületi egymást, egészen betöltvén a gömböt, s kifejezve a változás és megújulás, a reinkarnációs fejlődés törvényét. Az egyre beljebb sűrűsödő ívek hasonlatosak a kül-

sókhöz, mert a struktúra ismétli önmagát, vagyis a kicsiben benne rejlik a nagy, a fraktálaok törvénye alapján - mint az a növényvilágban is példásan megmutatkozik.

Az installációt igyekeztünk „égi tüneményként” megjeleníteni, mely téri hatás – illúzió, mint Májá maga, a világmindenség. Fontosnak tartottuk tehát, hogy a tartószerkezet könnyed legyen, s minél kevesebb helyen érintkezzen a meglévő architektúrával.

A kifeszített kötélben lévő pillanatnyiség egyensúlyt kíván fönntartani a szimbólumban kifejeződő örökkévalósággal, úgy mint a gömb zárt, nyomott jellege a konstrukció húzott erőjáték-viszonyaival.

A két szimmetriatengellyel rendelkező téglalap alakú aulatér négy alsó megfogási pontot feltételez, s egy főlőt, mely sátorszerűen feszíti meg kompozíciót.

A megépített félgömbön lévő két spirál közül az egyik vászon-felülettel megjelenített, a másik „üres” /anyag-szellem/. A tükörben a félgömb teljessé egészül, ami a gömbben álló számára érvényesül legerőteljesebben.

A tartószerkezeti logikából fakadóan a gömbön lévő spirál szerkesztettsége a külső kúpra vetül, mely az aula

üvegtejeje felé csavarodik föl. A vászonkupola alapszíne fehér, melyet „fényfestéssel” gazdagíthatunk.

Amennyiben az aula egészének kertszerű kialakításával erősíteni tudjuk a kettős tengelyre szerkesztettséget, a tükör mint paradicsomi tó analógiával az Iszlám világmodell ábrázolása felé is lépéseket tehetünk.

Az alkotókról

Az installáció megtervezésére és kivitelezésére vállalkozó csapat sokféle tevékenységi kört művelőkből áll.

A Kós Károly Egyesülés tevékenységén belül található a Vándoriskola, mely építészeknek nyújt továbbképzési lehetőséget az egyetem befejezését követően. Az elméleti képzés mellett a tanulók félévente váltanak munkahelyet az Egyesülés irodái közt, hogy részesüljenek a gyakorlati szakmai tapasztalatokból, s a Mesterek építészeti gondolkodásmódjából egyaránt.

Az installáció alapgondolata és részletes tervei a kiállítás kurátorával és az Egyesülés döntéshozóival való folyamatos konzultáció alatt született, a jelenlegi és végzett vándorépítészek egy kisebb csapatának köszönhetően.

A kivitelezési munkákhoz elméleti kérdésekben hasonló gondolkodású művészbarátokat és dekorációkészítőket vontunk be különös tekintettel a speciális szakmai részletekre – alpintechnika, vászonvarrás, kötélrögzítési technikák, stb.

A lelkesedésünk mellé mára felzárkóztak a technikai és anyagi feltételek is. Bízunk benne hogy mire e sorok megjelennek, az aulában már ott feszül ég és föld között

ez a különös jelkép, a végtelen valóság gigantikusra kicsinyített mása: a Világ-háló.

A vándorépítész alkotócsapat tagjai név szerinti sorrendben: Füzes András, Kováts Ábel, Rüll Tamás, Tóth Péter, Török Ádám.

Török Ádám

A világháló építését ábrázoló képeket Bujnovszky Tamás készítette.

MAKOVECZ IMRE 2009. TAVASZÁN ELŐADÁSSAL NYITOTTA MEG ZALAEGERSZEGI KIÁLLÍTÁSÁT.

Ebből az alkalomból elkészítette húsz évvel ezelőtti kiállítása plakátjának
aktualizált változatát.

2009

Tudomásul kell vennünk Mit tehetünk?

- Hogy politikusaink eladták mindenünket.
- Hogy nem vesszük vissza földjeinket.
- Hogy felszámolják falvainkat.
- Hogy tönkretették iparunkat.
- Hogy iparosaink olyan adóterheket viselnek, hogy fel kell adniuk iparukat és kiszolgáltatott alkalmazottá válnak idegenek kegyében.
- Hogy tehetséges fiataljaink elmennek, mert itthon nem kellene.
- Hogy öregjeink szegényen és elhagyatva halnak meg.
- Hogy fogyunk, mert nem születnek gyerekeink.
- Hogy antiszemizmussal, fasizmussal vádolnak és üldöznek bennünket a trianoni határon belül és kívül.
- H89' óta, húsz éve idegenek kezében a kereskedelem, és nem kell az itt termelt élelmiszer.
- Hogy földjeink bevetetlenek és segélyben reménykedik a néhai önellátó parasztember.

Tudomásul kell vennünk: mi hagytuk, hogy így legyen!

- Ugyanazt, amit '89-től máig elmulasztottunk, valamint:
- Minden kertben legyen aprójószág!
 - Ne hagyjuk felszámolni iskoláinkat!
 - Erősítsük meg szívünkben a valóság utáni vágyat, szemben a TV és számítógép virtuális valóságával!
 - Ne hagyjuk, hogy kapcsolatainkat, a házasságot, a barátságot a pénz uralja!
 - Tanuljunk újra bizalommal élni, még ha környezetünkben sok a csaló, ha hazánkat csalók vezetik, akkor is!
 - Tanuljunk újra gazdálkodni, ellátni magunkat!
 - Isten és a magunk teremtményeként hozzuk világra, és neveljük gyermekeinket!
 - Fogadjuk szívünkbe a megváltás gondolatát, és engedjük közel a megbocsátás és szeretet erejét!
 - „Azért legyünk a világon, hogy sokan legyünk benne”!
 - Olyan vezetőket válasszunk a hazugságok és csalás ellenére, akik hazánkat, minket szolgálnak, s akik idegen érdekeket és saját hasznukat képviselik, többé ne lássuk!

A magyarországi élő építészet falvak és városok újjáélesztésével foglalkozik Csengertől Dunaszerdahelyen, Veresegyházon, Komáromon át kis falvakig. Szemléletének lényege, hogy a haszon és agresszív tülekedés helyett, egy enervált pénzhatalom helyett az eljövendő új világot képviselje. Így építünk családi otthonokat, templomokat, közösségi épületeket Lendvától Csíkszeredáig. Az eljövendő kor képviselőiként elviseljük a pénz és fegyver birodalmának kirekesztő és fullasztó létfeltételeit.

A mélyből kibontjuk és megjelenítjük azt az érvényes világot, amely a népdal, a népművészet ősi, máig érvényes világa.

Kelt Zalaegerszegen, 2009 januárjában

Makovecz Imre

Tudomásul kell vennünk,

- hogy politikáink eladták mindenünket,
- hogy nem raktuk vissza földjeinket
- hogy felszámolták falvainkat
- hogy tönkretették iparunkat
- hogy iparaink olyan adóterheket viselnek, hogy fél kell adniuk, iparunkat és kiszolgáltatásra alkalmatlanná válnak idegenek kegyelme
- hogy tehetséges fiataljaink elmennek, mert ottlét nem kell nekik
- hogy öszejárnak szegényen és elhagyatva halnak meg
- hogy fogynak, mert nem születnek gyerekeink
- hogy antiszemitizmussal, rasszizmussal vádolnak és üldözik bennünket a trianoni határon belül és kívül
- hogy 89 óta, hársz éve idegenek körében a keresztidelem és nem kell az ut nemelt elmozdítás
- hogy földjeink becsületlenek és megcsúszottan kényeztetik a néhai önkéntes parasztombr Tudomásul kell vennünk hogy, azt mi harasztuk, hogy úgy legyen!

Mit tehetünk?

Ugyanakkor, amit 89-től máig elmulasztottunk valamin:

- mindenki kelten legyen a tejesedés
- ne hagyjuk felszámolni értékeinket
- erősítsük meg szívünket a valóság utáni ragyogást, szemben a TV és számítógépes virtuális boldogsággal
- ne hagyjuk hogy kapavágásainkat, a hárszszeg, a barátságot a pénz utálja
- tanuljunk újra bízalommal élni még ha környezetünkben sok a csaló, ha harcunkat családunk vonta, akkor is!
- tanuljunk újra gondolkodni, látni magunkat
- jelen is a magunk tetem trükkjeit hozni, világra és meglátjuk a gyermekjeinket
- fogadjuk szívünkbe a meggyőztés gondolatát és engedjük, körül a meggyőztés és szentek eskü
- amit legyünk a világon, hogy ottlét legyen benne
- olyan vektókat válasszunk a hármaságok a család ellenük akik harcunkat, minket szolgálnak, s akik idegen érdekeket és saját harcaikat képviselik, többé ne lássuk!

A magyarországi élő építészet falvak és városok újjáélesztésével foglalkozik Csengerből Dunaszerdahelyen, Veszprémen, Komáromon át Kisfalvokig. Személyes lényege, hogy a haszon és agresszív túlerő helyett, egy enyhített pénzhatalom helyett az élővondó új világot képviselje. Így építünk családi otthonokat, templomokat, közösségi épületeket lendővől cikkettedáig. Az élővondó kor képviselőiként elvisszük a pénz és fogva birodalmának kirkereit és hulladék létfeltételeit.

A múltból kibontjuk és megújítjuk azt az élővondó világot, amelyet a népdal a népművészet ősi, máig élővondó világa.

Kitt Zalaegerszeg, 2009 januárjában.

Mit kell tudomásul vennünk?

- Hogy „a gyarmatokon legendás hősök nem születnek. Tündéri fény nem veszi körül alakjukat. Csak nemzetmentők és halottak fénylenek. A gyarmatokon sértődött és kicsinyes a nép. Nem dicsőségre, hanem jóindulatra vágyik. Az idegenek jóindulatára. Lehet ezt, lehet azt, megengedik ezt, megengedik azt, enyhül a légkör, meg kell érteni azokat is, azok is emberek... Nem születik fény, élet a szellemiek területén. Az alávetettségnek nincsen fénye, csak homálya.”
- Hogy az emberektől elvettek mindent, hogy negyven éve mindenki csak engedelmessé tud, hogy úgy érzi joggal lop és hazudik.
- Hogy Jalta és Potsdam óta se Nyugatra, se Keletre nem számíthatunk.
- Hogy az utódállamok, mint „kisantant” az első világháború óta léteznek.
- Hogy két háborút elveszítettünk és a győztesek bűnös nemzetként kezelnek bennünket.
- Hogy nemzetünk történelmét évszázadok óta győztes idegenek írják.
- Hogy termőföldjeinket megmérgeztük.
- Hogy erdeinket kivágtuk.
- Hogy forrásaink, vizeink, kútjaink mérgezett vizet adnak.
- Hogy ünnepeink elenyésztek.
- Hogy szokásaink elmerültek a szégyenné lett múltban.
- Hogy falvaink egyharmadában nincs közigazgatás, nincs orvos, pap, tanító, nem vezet oda autót.
- Hogy gyepűje vagyunk egy mesterségesen kettévágott Európa közepén két katonai pólusnak.
- Hogy az alkohol, az öngyilkosságok, a családi erkölcs felbomlása ellenére is vagyunk, még mindig vagyunk, vegyünk tudomásul.
- Hogy mindennek ellenére mi magyarok adunk Európának Európához méltó gondolatokat.
- Hogy szenvedéseink, hajlékonyságunk, természetes államalkotó képességünk, magányosságunk újra például szolgálhat bárkinek Európában.
- Hogy még mindig erősek és feltámadni képesek vagyunk, a mindennapjainkban, az alakuló egyesületeinkben, építészettünkben, a kertjeinkben, újra megült ünnepeinkben, a be se váltható hitben.

Mit tehetünk?

- Befelé kell fordulnunk, saját ügyeinket kell intéznünk!
- Minden községnek önállóan kell lennie, önálló közigazgatás, iskola, munkahely, orvos, rendőr, kereskedő legyen a faluban!
- Meg kell szüntetni a termelés-elosztás minden formáját, a központi adózás mértéktelenségét, a falu adózzon nagyobb részt önmagának!
- A föld legyen azé, aki megműveli. Ha egy faluban csak három ember akar gazdálkodni, gazdálkodhasson!
- Kereskedő vegye meg a terméket, ne diktátorok. Ezért fel kell szabadítani a nagykereskedelmet!
- A lakásépítés csak építőanyag-iparral lehetséges. Adómentességet az építőiparnak. Ne adjon az állam egy fillért se, de ne is vegye el, ami nem az övé!
- A TSZ-eket azonnal felbontani és minden falu rendelkezzen a saját történelmi földjogaival, saját TSZ-szel és magánbirtokokkal!
- A felvásárlás és élelmiszeripar „hadtáp” jellegét azonnal felszámolni és visszavinni az úgynevezett vidékre!
- Belül kell megerősödnünk, ha „nemzetközi” kötelezettségeinket Kelet és Nyugat egyaránt ráánkéri, mert tönkretéve, leverve, kifosztva rosszabb lenni, mint megalázott erősként élni!
- Otthonokat, egyesületi házakat, templomokat kell építenünk önmagunknak!
- A szemetet, a szennyvizet, útjainkat nekünk kell kezelnünk, ahogy magunk tettük azt évszázadokon át, vegyük birtokunkba saját utcáinkat, falvainkat, városainkat, gyárainkat, földjeinket, vegyük birtokunkba mindazt, ami a miénk, HAZÁNKAT!
- Helyettünk nem teheti senki más!
- Építészettünk legyen a miénk, stílusa, hangja a mi stílusunk, a mi hangunk!
- Ahogy Bagodon a tönkretett értékből új becsült érték született!
- Ahogy Zalaszentlászlón, Bakon és másutt sok nehézséggel ugyan, de újra van háza a falunak, van hol enni adni az elhagyott öregeknek, van hol játszani öregnek és fiatalnak, és van hol ünnepelni is, legyen másutt is! Legyen Nagykapornakon, Pókaszeptken, de Vasban, Somogyban, Békésben és másutt, hogy magunk lehessünk a hazában, elhiggyük, nem vagyunk alábbvalók senkinél. És ha mindez nem több, mint szórakoztatni a teremtő Istent a megalázott Európa közepén, akkor megérte!

Mit kell tudomásul vennünk?

- hogy „gyamatokon legendás hősték nem születnek. Tündéri fény nem veri körül alakjukat, csak nemzetmentők és halottak fénylenek. A gyamatokon születők is kicsinyesek a nép. Nem dicősegek, hanem jóindulatosa vagyuk. An idegenek jóindulatosa.
- Ichet est, Ichet ant, megengedik est, megengedik ant, enyhül a lejtő, meg kell érteni aratókat is, arók is emberek ... Nem születik fény, élet a szellemiek területén. Az alapvetősegnek nincs fény, csak homályos.”
- hogy az embereket elvezek mindent, hogy ne legyen éoc mindenki csak engedelmessédni tud, hogy nagy éri joggal lop is harudik
- hogy jalta és Potidam óta se nyugatra, se keletre nem számíthatunk
- hogy az utódehantok, mint a kivantak az élő világhatáron óta élnek, átérnek, hogy két hátróni doerettünk és a győrekek bünös nemzetek ke- zelnék bennünket,
- hogy nemzetünk történelmi csúszadók óta győres ide- gencek írjak
- hogy tanyaföldjeinket megmégüstük hogy erdeinket kivágtak
- hogy forrasain, vizsein, kútjein meggyűlt vírel adnak
- hogy énnepelnék elmaradotok
- hogy szobáraink elmaradotok, a szegények tett mültben
- hogy falvaink epharmadaban nincs körésgazdas, nincs orvó, pap, tanító, nem nérel adó autóit,
- hogy gyereke vagyunk egy modernizácó kettévágott Európa körében két határon belülnek
- hogy az alvókat, az öngyilkosokat, az egyke, a családok elkötes feltom- lása ellenre is vagyunk, meg, mindig vagyunk, vagyuk tudomásul,
- hogy mindennek ellenre mi, magyarok adunk Európának Európához méltó gondolatokat,
- hogy nemvedesünk, hajlékonyságunk, kesmerates átvamaliótó keproccsunk, maganyosságunk, újra példaul szótáratat bálhinek Európában
- hogy meg mindig erősek is feltamadni kepeck vagyunk, a mindennapjainkban, az alakulo egyezsüleinkben, epitercsükben, a kettévágásban, újra megújult nemzetsükben, a be se válható hitben.

Mit tehetünk?

- Befele kell fordulnunk, saját ügyeinket kell intéznünk:
- minden körözéne önállóan kell lennie, önálló körözésgazdas, iskola, munkahely, orvos, vendör, kereskedő legyen a faluban
- meg kell szüntetni a fermulo-elvontás minden formáját, a központi adóssá minterteleneséget, a falu adóssá napots- reist önmozgának.
- A föld legyen azé, aki megműveli. Ha egy faluban csak három ember akart gazdálkodni, gazdálkodhatson
- kereskedő vagyok meg a termékek, ne díltáborok. Érint fel kell szabaddítani a nagykereskedelmét
- a lakosságis csak építőanyagipart lehetesse. Adómenteséget az építőipar- nak. Ne adjon az állam egy fillert se, de ne is vagyok el, ami nem az övé
- A Tsz-ek arónnal feltöltésü és minden falu vendégházra a saját történelmi föld- borsáival, saját Tsz-zel is megantertékek- kal
- a felozsárlás és elmezésipar hadtáp” jellegű arónnal feloz- mális is szoravósnai az un. vidéke.
- Befele kell meggyőződésünök, ha „nemzetörök” kötelezettsé- günkkel” kelet és nyugat egyaránt ránkémeti, mert köntésköc, kecske ketortóba vonszto- lenni, mint meggyaróti erőseket elni,
- otthonokkal, egyezsületi házakat, templomokkal kell építenünk önmagunk- nek,
- a németet, a nemgyőret, utjainkat nekünk kell kezelni, ahogy magunk, seták est csúszadókban át, vagyuk birtokunkba saját utcáinket, faluinkat, váto- gunkat, gyárainkat, földjeinket, vagyuk birtokunkba azt ami a miénk, háraunkat
- helyettünk nem teheti senki más,
- építészünk legyen a miénk, stélusa, tanujja a mi stélusunk, a mi tanujunk.
- ahogy Bagdad-on a tönkretült este, böt új becsült építé született
- ahogy Zalazentlándon, Bakon és másutt sok nehésséggel ugyan, de újra ray hára a falunak, van hól enni adni az elhagyott öregeknek, van hól rátkam öreget és fiatalnak, is van hól ünnepeink is, legyen másutt is! legyen Nagykapornán, Zórányfalván, de Zórány- Somogyban, Bekésten és másutt, hogy magunk, lehetünk a háraiban, hogy elhagyott, nem vagyunk alapolóbalet senki elöl. És ha minden nem több, mint szótáratat- ni a fermulo szótat a meggyaróti Európa körében, akkor is megerte.

M.A. T. S. C. H. M. H. C.

elvezek tmk építészeti kiállításra zalazentlándon, 1989 június 9-ától június 26-ig, a Kámporváltóban, meggyaróti: V. S. on 17. oldal.

ERDEI ANDRÁS ÍRÁSAI

Az alábbiakban az Erdei András (1946–1986) hagyatékában maradt, vagy ma már nehezen hozzáférhető, ám időszerűségüket máig őrző írások közül mutatunk be néhányat.

ÉPÍTENI!?

De mi végre?
És főképpen hogyan?

Gondban vagyok, mert gyakorló építészként a mindennapok emberi és technikai zúgóján rendszeresen át-ereszkedve kimerítő tanulságokkal, sőt recepttel kéne szolgálnom, de ezzel – sajnos, szolgálni nem tudok.

Lehet, hogy nincs recept?

Lehet, hogy a tapasztalatok és gondolatok bugyrában válogatva a kedves olvasónak, az építő embernek magának kell választania?

Íme, mégis némely segítség a válaszadáshoz.

Lakótelep vagy/és közösség?

Az emberek keresik a helyüket. Helyüket önmagukban, helyüket a maguk köré épített saját burkukban, a helyüket a számukra mások által készített burokokban. A tájékozódás ösztöne velünk született. Az anyaméhben – még tudat nélkül – mindenki megleli a helyét, és szeretnének, ha ez a természetes állapot életünkben is tartana, de úgy látszik, a dolog ilyen egyszerűen nem megy.

Világra-jöttünkör bőrünk lúdbőrös lesz, és az alkalmazkodás ilyen vagy olyan bélyegét egész életünkön át viseljük. Ordítunk, ha bölcsődébe kell mennünk, vacogunk az első osztályban. Torkunkban dobog a szívünk, mikor érettségizünk és hideg verejték lep el munkába álláskor az első munkahelyen.

Nekünk ugrik a kérdés: hol fogunk élni? A falak körbezárnak vagy segítve terelnek? Felületük simogat, vagy véresre horzsolja a bőrünket?

Az ember, a közösség és az azt körülvevő környezet hártványainak tapintható és szemmel látható tartóit az építésnek kell felállítania. Azaz hogy kellene!

Ma Magyarországon az építészet a használó embertől nagyrészt független tevékenységet jelent. Elsősorban gazdasági, ipari tényezők határozzák meg, és eredménye az embereknek nehezen emészthető. Ez magyarázatra szorul.

A helyzet groteszk és fordított! A társadalom megmutatja igényeit és kielégítésükhöz segítségül hívja az építé-

szetet. Az építészet pedig megoldást nyújt, mely kénytelen függetleníteni magát az igényektől. Mivel a társadalmi igények mögött emberek vannak, a felkínált – a többnyire felkínált – megoldás mögött pedig valami egészen más rejlik, nyilvánvaló a következtetés: a ma épített környezet embertelen.

Ha ez a következtetés helyes, akkor az épített környezet embertelenségéért az a „valami egészen más” a felelős, mely az építészet mögött húzódik. Ez pedig az embertelenül értelmezett gazdaságosság.

Valóban gazdaságos egyforma elemekből és tervekben lakásokat építeni. Valóban gazdaságos a tíz és félmillió ember számára épülő terek és telkek méretét, lakások falának anyagát az építészeti technika mai magyar szintjéhez szabni. De kérdéses, hogy nem még gazdaságosabb-e az egész építési technikát és az építőipart hosszú távú, emberi igényekhez idomítani?

Az építészet természetes állapota volt évszázadokon keresztül, hogy hűséges szolgálóként a közösség segítségül hívhatta tereinek formát adni. Ha a hitnek kellett fedelet adni, azt építette, ha a fénynek vagy a csillagoknak, akkor azt. Ha az igazán közösségi társadalomnak kell emberi környezetet teremteni, akkor hát tegye azt!

Magányosak és társtalanok az emberek a lakó- és közösségi épületeikben? Azok! Mentségül hát előhozuk: lehetőségeinkhez mérjük igényeinket. De a lehetőségek nem eleve adóttak, azokat tudatosan szabályoznunk kell.

A lakótelepek és a falusi új települések nem a használók, hanem egy gazdasági elv szolgálatában állnak, és a társadalomnak döntenie kell, létezhet-e önállósult gazdasági elv a közösség igényeivel szemben?

A lakótelepek építésének gazdasági okai épp eléggé ismertek. A szó: „lakótelep” rossz ízét okozó fűszerek nevei már kevésbé. A lakótelep négy- és tízszintes betontömbök által képzett, ember nélküli alakzatot jelent. Autókat, aszfaltot, kiszáradt, szemetes gypet, gyerek nyútte levéltelen fákat. És jelent nappal egyedül bolyongó nyugdíjasokat, unalomtelt „gyes-anyakat”, este elszabadult, gazdátlan suhanc-csikókat, vadlovakat.

A pontosan kiszámított helyen pontosan kiszámított tömbökben óvodák, bölcsődék, iskolák lapulnak, körülöttük üzletek, melyek hasonlóságuknál fogva messziről, az országban bárhol könnyen felismerhetők. Reggelente az emberek „bemennek” a városba, s este „kijönnek” a la-

kótelepre. Az élet, az emberek élete valahol a város fölött lebeg, vagy mélyen eltemetve a sárgára tiport egy főre eső 4m² zöldfelület alatt „nyugszik”.

A lakók vendégek. Vendégek a városi munkahelyen, és vendégek a rég áhított lakásaikban, a „telepen”. Szóval, egyáltalán csak vendégként léteznek a világban, ami, hogyha a gazdaságosság oldaláról nézzük, valójában igaz is. Idegeik húrja feszül, s gyermekük e feszült húrral születik már. A tanítók, a szomszéd is, a látogató is menekülni igyekszik. De hová?

A közösségi társadalom megteremtette önmaga ellenétét, az embereket egymástól teljesen elszigetelő mesterséges környezetet.

Lehet-e gazdaságossági érv, mely igazolni képes ezt az állapotot? Elfogadható-e az olyan építési rendszer, mely

életrehívóját, az emberi kapcsolatokat szolgáló terek igényét kizárja megoldásai közül? Tiszta lelkiismerettel: nem!

Ezért meg kell találni a technika és gazdaság – vagy szegénység – meghatározta helyzetben pusztán szellemi befektetéssel azokat az utakat, melyek az építészetet visszaállítják eredeti, szolgálóleány létébe, s nem hagyják emberszaggató diktátorként tovább figurázni.

Mindez annál inkább megkövetelhető, mert az építészet mai állapota nem szükségszerű. Az előregyártás technológiaszabta határai nem eddig terjednek. Lehet panelekből emberek lelkét körülfogó hajlékot is teremteni, csak tudomásul kell venni, hogy a technika nem adottság, hanem eszköz, melyet az ember saját céljainak teljesebb megvalósításához hívott segítségül. Még akkor is, ha azt házgyárnak nevezik.

HAGYOMÁNY ÉS FOLYTATÁS

Érzékenységem és a világgal szembeni tisztelem vezetett az emberből és természetből fakadó építészeti gondolatokhoz. Iszonyodom a mesterkéltségtől, technicizált vagy „alkalmi” építészettől, mert gyökerét vesztett, derékba tört álszolgáltatnak tartom. A természetet teljességnek fogom föl, melynek egyenrangú alkotóeleme az ember, az emberi közösség, a vizek, a fák, a kozmosz és az az erő, mely vizeket fakaszt, fát növeszt és bolygókat irányít. A szerves gondolkodás eképpen az elemek a maguk teljességében; eredetében, működésében és elhalásában való felfogását jelenti számomra.

Ez a gondolkodásmód – az ember legmélyéről fakadó lévén – minden korban jelen volt, századunk derekától azonban különösen nagy szerepet kapott. Birtokába jutottunk ugyanis olyan eszközöknek, melyek a szellemi és fizikai lét totális manipulációjának, illetve teljes megsemmisítésének lehetőségét adják, ha úgy fordul, emberek igen kis csoportja kezébe. Ebben az új, bármikor kitörni képes kráterben állva az emberek szívszorogva kényszerülnek végiggondolni minden lényegest. Így kerül előtérbe életben maradásunknak egyetlen lehetséges módja, hogy a tőlünk függetlenül működő erők helyett önmagunkat megismerve egyetlen mentsvárunkhoz, saját szülő-világunkhoz forduljunk. A már-már kormányozhatatlan erők ellen csak az őket létrehozó „természetes elme” küzdhet.

Az európai világ a század elejétől fogva mesterségesen kettészakadt keleti és nyugati félre, a szellem hadi- és politikai erők eszközévé vált.

A szerves gondolkodás e helyzet alternatíváira nem válszol, mert egyik sem illeszthető be hézagok nélküli vi-

lágképébe. Csupán módszert adhat, segítséget ahhoz, hogy függetlenül attól, hogy a „feketék” vagy a „fehérek” közé tartozunk, sikerüljön magunkra, a teljes természetre és saját törvényeinkre épülő közösségi rendszert létrehozunk. Mindez persze utópia, de az efféle utópiák segíthetik az emberiséget abban, hogy önmaga ellen ne forduljon, s a társadalmat ne az önállósult emberek, hanem az egymásért lévő közösségének tekintse.

Ebben az önmagában is ellentmondó társadalmi és technikai helyzetben a tárgy, a legelemibb eszköz, megfosztva természetes lényétől – mármint hogy része egy önmagát szabályozó rendszernek – csupán eszköznek tekintetik. A tárgy pedig – szerintem – nem eszköz, a fogalom hibás. Természet van; önmagában tárgy nem létezik.

Ha a ház saját törvényeinél, esetleg konkrét természeténél fogva íves, görbe, stb. úgy ez a geometriája, megjelenési formája. De ha valamilyen oknál fogva egyenesekkel határolt, úgy geometriája az. A szerves építészet nem azonos az ívek és egyenesek világával, saját geometriája nincsen, különben felszínes dogmává merevednék.

Az építészet másik lényege a tektonika, gravitáció, amely súlyt ad az elemeknek, és azok egymásra épültével megsza- badítja őket a nehézkedéstől – azaz a darabok földrehullásától. Ez metamorfózis, új minőség. Az épület a tektonikára épül, erre a gyönyörű metamorfózisra, mely nemcsak a gravitációt hordja magában, hanem a benne felfogott szellemet is.

Mivel a szerves gondolkodás a világ egységéből, teljességéből indul ki, formállogikával nehezen követhető. Az épületek gondolatok hordozói, formái és terei belső tartalommal, jelentéssel bírnak. Ellenfeleink ezzel általában nem értenek egyet, ezek a formák és terek számukra át-

láthatatlanok. Azt pedig, hogy bennük jól érzik magukat, nem vallhatják be.

Mivel a népművészet eredeti gondolkodásmódja – mint minden ősi, természetes művészeté – szerves, ezért a mai, efféle építészet nagyon sokat tanulhat a népművészetből. Így például a kalotaszegi írásos mintákból, melyek jelek, olyan jelek, mik a környezet (tárgyi és szellemi) mozgásairól mesélnek. Ez egy kicsit hasonlít ahhoz a régi íráshoz, amelyben csak a leglényegesebb szavakat írták le kötetlen mondatszerkezetben, és csak a mássalhangzókat jelölték. Az olvasónak komoly erőfeszítésébe került – és csak a szövegekörnyezet ismeretében vált lehetségessé – az írás értelmezése, de a megfejtés közben a leírtak részévé vált így önmaga is. Szerepe aktív és nem passzív volt. A mai civilizáció igen fejlett, de az ember aktivizálása ellen dolgozik. A népművészet, az ősi művészetek elsősorban ezt tudták ellensúlyozni. Ma ezen kívül a jelenségek teljességére, az összefüggésekre való koncentrációt, a szintetizáló és nem analitikus gondolkodásmódot is segíthetik.

A mai társadalmat úgy fogjuk fel, mintha tőlünk független, sőt fölöttünk álló szükségszerűség lenne, holott csak általunk és értünk létezik. Ez a felfogás megkönnyíti, hogy a hatalmi erők szabadon kezelhessék az embert. Az önálló hatalom természetidegen, a közösségért való hatalom, s nem a hatalomért élő közösség az igazi alternatíva.

Magyarországon a mi szerves építészetünk feladata az efféle gondolkodásmód terjesztése, megépült épületek tömegével annak bizonyítása, hogy szűkös és adott módon irányított építési lehetőségek között is lehet emberséges, épített környezetet teremteni.

Gondolatom próbája volt Velem, a faragók műhelye. Beszéltünk kapuról, hajlékról, hazáról, barátokról és szülőanyákról, mikor összejöttünk és egymást gyötörve gondolkodtunk, gondoltunk nagyot: építsünk házat, nem hazát, csak házat, olyat, ahol meghálhatunk.

Csikópatáink, medvetalpunk nyomaival teleszórtuk csillagainktól kedves rétünket, s fölbredve susogó erdőben találtuk magunkat.

A VELEMI ALKOTÓTÁBOR

„Nehéz és gyakran kockázatos dolog ma Magyarországon építésztről, és különösen az építész magatartásról írni. Általános félreértések, személyes ellentétek, velejükig téves, hamis nézetek és jószándékú egyedüljárók útjai szabdalják mély árkukkal a mezőt. Még olyan alapkérdésben sincsenek elfogadható – és főleg a fiatal építészek számára magatartásbeli normákat mutató – elvek, mint az építész és az építészet helye társadalmunkban. A századforduló óta gyanúsan gyors egymásutánban keletkező építészeti-művészeti áramlatok a szecessziótól a Bauhauson keresztül a mai posztmodernnek nevezett új-eklektikáig mind részeire bontották a környező világot, hogy ez könnyebben ma-

gyarázható legyen. Ez a módszer nélkülözhetetlen a megismeréshez, de alig alkalmas „teljes építészet” létrehozására. Szükségszerű volt hát, hogy saját egyoldalúságukon okulva az építészek egyre újabb és újabb kiindulási alapokat keressenek. A század 60-as, 70-es éveire eljutottunk oda, hogy az állandóan mást kereső ember elvesztette önmagát s eltévedt. Elfelejtettük, hogy az építészet is – mint művészet – társadalomformáló erő. Az építész az emberi mozgásoknak – népnemzeti méretűeknek és apró rezzenéseknek egyképpen – tudója s befolyásolója kell legyen. Természetesen nem egyedül és nem legfontosabb tényezőként, de mélységében egyik meghatározó eleme a társadalomnak.

Az építészet egy sajátosságáról azonban mindig megfeleledkezünk: nemcsak mérhető, de mérhetetlen oldala is

van, csakúgy, mint tárgyának, az embernek. Az építészet tapintás, ráérzés, vajakos tudomány is, igen mély gyökerekkel, és ha státusa tisztázatlan, ha szavazati jogát is kétségbe vonják, akkor megfosztják mindenféle sajátosság lehetőségétől, üressé, kifejezéstelenné, alkalmatlanná válik, mert emberhez vezető hajszálgökörei megszakadnak. S akkor az építészet megfonnyadtan lehull.

Napjainkban Magyarországon ez az építészet helyzete, s ezt nagyon sokan nem tudják elfogadni, én sem. Igenis világmegváltó szent hittel, szándékkal harcolunk egy idegen, embert nem látó építészet ellen, amelyik nemhogy segítsen visszavezetni bennünket az egységes, harmonikus világképhez, de még annak boldog reményétől is távoltartva.

Ezek a szomorú indulatok feszültek bennem, amikor Péterfy László 1977-ben arra kért, hogy van a Dunántúl csücskében egy kis falu, Velem, ahol rendszeresen összegyűlnek fafaragó emberek már évek óta, s ha volna kedvem, látogassam meg őket, beszéljünk a népi építészetről s a fáról. Némi izgalommal ugyan, de elfogadtam a meghívást, hiszen mindig tiszteltem a mesterembereket, a fának megszerelmese vagyok. Akkor még nem is sejtettük, hogy mi lesz ebből a találkozásból.

Nyílt tekintetű, őszinte emberek vártak, s a rövid ideig tartó tapogatózás után feloldódott a hangulat: belemerültünk a néphagyományokba, a fa szerkezetébe, szépségébe, az építészeti formákba, s lelkesedésünkben úgy döntöttünk, hogy képekből, rajzokból nehéz igazán megérteni a népi építészetet, ezért próbáljunk meg házat építeni, hisz műhelyre amúgyis nagy szükség volna, meg így, csinálva lehet a rejtelmeket megérezni, megtanulni.

Már a beszélgetés során kiderült, hogy kivételes közönségbe kerültem, mely sejtésem a házak fölépülte után meggyőződéssé erősödött.

Nos, nekiláttunk házat tervezni. Kiindulásunk a cáki gesztenyés kalabukos pincéje volt, és az a remény, hogy

olcsón jutunk kidöntött villanyoszlopokhoz, amikből boronafalas épület lesz. Az első gondolat néhány tíz négyzetméteres műhely volt, amely a beszélgetés során pillanatok alatt kétszeresére nőtt, és már lelkünkben készen is volt, már ott ültünk a tűznél, s boldogan beszélgettünk, váltottuk meg a világot. De hát ezt meg kellett rajzolni, így hazamentem, és a kedves vasi barátok szívetől-lelkétől melegítve gyorsan el is készítettem a vázlatokat.

A következő alkalommal büszkén – mint szülő a gyermekére – mutattam meg a terveket, s miután még igazán nem ismertük egymást, csak hosszú idő után bökte ki a legbátrabb jóbarát: ez így nem lesz jó. És akkor ízekre szedtük a házat, újra fölépítettük, lebontottuk és ez így ment órákon át. Én rajzoltam, a fafaragók bíraltak, javítottak. Így már a tervezés szakaszában éreztem, hogy itt nem megbízó-tervező viszonyról, hanem komoly, felelős közönségről van szó, aminek vagy részévé válok, vagy jobb, ha leteszem a ceruzát.

A terv kész lett, a munkát az alapok ásásával el is kezdtük, majd 1978 nyarára nagy tábort szerveztünk., hogy vagy ötven ember hatalmas lendülettel és hittel fölépítse a kész pincefödémre tíz nap alatt a házat. Az izgalom a tetőfokára hágott, nem volt fa. Így a szükség és a Nyugat-magyarországi Fazgazdasági Kombinát jóvoltából egy nap alatt frissen döntött fenyő érkezett a kátrányos villanyoszlopok helyett. Emberfeletti erőfeszítés és végtelen jóleső munka árán a táborozásra a sok ember fáradtan és nagyon boldogan ülte körül a tüzet – akkor még a szabadban – s pislogott gyakran a házra, melynek a tetőszerkezetét is sikerült elkészíteni.

A havi találkozókon folytattuk az építést, majd a következő évben augusztus 20-ára a ház lakhatóvá vált, először alhattunk saját fedél alatt, és könnyezhettünk az ünnepi avatón.

Közben, ahogy Péterfy László, a faragók művészeti vezetője mondta: két ház épült: egy, amelyik látható volt, s egy

bennünk, a lélek háza. Az együttes munka, az esti beszélgetések, a cél, hogy megérezzük, mit jelent a szó: *hajlék*, egybeolvadt; igazi közösséggé lettünk, ahol minden szabályozás nélkül kialakult mindenkinek a helye, becsülete. Munkánk hasznosságán, a szakmában és a hagyományos építésben szerzett tapasztalatok mellett ez a természetes csoportbanszerveződés volt házunk legnagyobb haszna, a „két” házé.

Mindenki megértette, s a későbbiek során igaz büszkeséggel maga is magyarázta a látogatóknak a faragóház lényegét, értelmét, mely a következőképpen hangzik:

Még a tervezés ideje alatt a megfáradt patak, mely a domboldal alján általában békésen csörgedez, az Alpok hólevétől megvadulva elvitte a kis hidat, hát készítettünk egy újat, ez lett az első. Déli oromzatán áttört a Nap, északi oldalán, melyet a fedeles hídba belépve látunk, ugyanez a Nap, de megfordítva, mintegy negatív képben. A híd a patakon, a vízen visz át, s jelzi: *ember, más világba lépsz*. Elhagyva a hidat, egy korábban készült, már-már szürreális „sárkányos” kapun, a második jelen keresztül vezet az út. A kapu oszlopán a következő írás áll:

... Álmodtam egy kapuról, melyen
mint csodafürdőn, aki áthalad,
jött bárhonnan szívvel ide-szakad
s nem élhet valóban, csak e helyen,...

(Illyés Gyula: *Vár a vízen*, 1947)

S a kapu fölött ismét a Nap vigyáz, figyelmeztet: *tudd, értsd. merre mész...*

Innen a földsánkra látni, melyet a domhátból kivágott földből töltöttünk a hegy sebét gyógyítandó. A sánc végén „életfás” kapu, a ház ajtaja, fölötte – ahogy a sárkányok őrizték a Napot – két oroszlán vigyáz.

Belépve a házba fogad a Tűz, a megszerzett Nap, mely a kéményen is őrködik. Ők, az életfás kapu, a Tűz, a Nap

a harmadik jel. Itt megállhatsz, gondolkodhatsz: megéreztedél. Ennek a gondolkodásnak a helye a ház, melynek alsó szintje műhely, felső szintje az együttlét helye közepén tűzzel, s galériáján háltni lehet.

Ez volt a szándékunk hét esztendővel ezelőtt, s azóta egyre boldogabban használjuk, dolgozunk, élünk a házban és érezzük illatát, mely napokig – talán évekig – benne marad ruhánkban, bőrünkben.

Ahogy kinőtt a faragóház., rövidesen kiderült, hogy fatárolóra is szükség volna, így hát építettünk egyet. Szerkezetét a vasi pajtáknál kerestük, olyan konstrukcióra volt szükségünk, mely oszlop-gerendából egyszerűen összeépíthető. A váz szellemes egyszerűsége és bölcs erőjátéka volt az előkép, melyet azután megpróbáltunk átfőrdőképpen megérvé újrafogalmazni. De szerettük volna kipróbálni az e tájon gyakori vesszőfonást is, ezért a ház oldalfalai így készültek. Míg építettük a pajtát jöttünk rá, hogy a tető fedése is újragondolható, és második próbálkozásra sikerült is a „bogár” formájú ház tetejét a cserépnél jobban kezelhető és inkább idevaló széldezkával befedni.

A használat persze nemcsak a formákon változtatott, de a túl jól sikerült fatárolóból végül gépszín lett, hisz azok a műhelybe már nem fértek.

Az építés során egyre gyakrabban kellett a kovácmunka, s miután a csoporthoz már kovácsok is tartoztak, nekik is kellett a hely. A dombon álló régi kőház amúgy is kicsit kilógott szépülő környezetünkől, ezért annak befejezésekképp fölépült a kovácsszín. Szerkezete hasonló a fatárolóéhoz, de fölbátorodva vesszőfonás-próbálkozásunkon, ennek a fa váz között tapasztott, fonott (tapics-) fala van. Nagy öröm volt végiggyúrni – asszonyok, lányok, gyerekek – zeneszó mellett a törekes agyagot, és utána látni a kész műhelyen eleink bölcsességét, mert csukott ajtó mögött az agyagfal és -padló az üllök zaját halk csilingeléssé szelídíti.

Míg mi a házainkon dolgoztunk, szorgalmas kezek múlt századi festett, babás prést kerítettek, melynek védelmére fedél kellett. A nyári tábor társasága kettéoszolva ezt is megépítette. Olyan szerkezetre volt szükség, mely a hegy és az ég felől védi a prést, de előlről látni engedi, és esetleg a kirándulók számára esőbeálló, árnyékot adó ücsörgő lehet. A már korábban kipróbált fafedésű szerkezet két kereszt alakú oszlopból és azokon nyugvó, törtvonalú szaruzatból áll, s célját jól betölti.

A nyári táborok során egyre duzzadó létszámot – hiszen már szövőink, fazekasaink, bőröseink, bábosunk is került – egyre kevésbé győzte a kis konyha, tehát egy hirtelen elhatározással kemencés ház épült, amelyiket még a faragóház építésekor a csoporthoz csatlakozó másik építész, Szentesi Anikó tervezett és épített a fiúkkal. Ennek az épületnek szerkezeti elve a présfedéléhez hasonló, de zártabb, így hideg, esős őszi napokon a fázó társaság is aláfér, s melegengetheti magát a kemencénél, amely kenyér és hús illatát leheli.

A növekvő létszám és feladatok miatt a régi kis kőház másik feléhez, átellenben a kovácsszínnel épült még egy fazekasműhely, ez a domboldallal olyan szép rejtett zugot fog közre, hogy pillanatok alatt megkapta nevét: gyönyörök kertje. A fazekasműhely nagy üvegfalával keletre néz, s padlásán a gölöncsérek alszanak.

Ezek után már csak a szövőknek nem volt végleges helyük, no meg a táncnak. A következő évben ezt az épületet szeretnénk tető alá hozni. Terve két változatban el is készült. Az első centrális, kupolás szerkezet, a második – ez fog megépülni – a fatárolóhoz hasonló pajtaszerkezet, de csupán esőtől és az északi szélről véd, oldala nyitott, és akár tánc háznak, akár szövő-fonó leányoknak fedél a fej fölött.

Bár a velemi műhely egy kis faragócsoport gondolataival és elszánásával kezdődött, ma már az egész országból jönnek segíteni, ahogy mi is tesszük másutt. A kézműveség szinte minden ágát képviselő műhelylé váltunk, ezért

a hagyományörző teljessétele kötelességünk. Szeretnénk még a domboldalra visszatelepíteni az ősi, itt honos fákat, cserjéket, fűszerek kertjét, de a patak erejét használva még hiányzik egy vízfűrész (gatter) és ványoló, melynek modelljét Palatkás József, a faragók vezetője évekkel ezelőtt elkészítette, de anyagból és pénzből még nem futotta.

„A velemi faragóházzal mint építészeti gondolatról vagy módszerről lehet és kell is vitatkozni, bizonyos vagyok benne, hogy nem tökéletes, és nem is egyetlen lehetséges megoldása annak a feladatnak, hogy újraértelmezzük és humanizáljuk a mai építészetet. Sok bátortalan, kétes értékű megoldást tartalmaz, annyi azonban bizonyos, hogy számomra a feladat technikai és építészeti megoldása mellett (vagy inkább előtt) a legnagyobb izgalmat és szinte földöntúli örömet az okozta – korábban efféléiről álmodni sem mertem volna – hogy egy élő, lüktető közösség befogadott, nemcsak engem, hanem egy házat ismert el sajátjának, és a benne rejtő gondolatot. Mindannyian szenvedünk a felkavaró és mindenre képessé tevő közösségi érzés, közösségi tudat hiányától. Ahelyett, hogy e hiány okát kutatnánk vagy kutathatnánk, miféle álfarmákat hozunk létre? Tudjuk-e? Mások is, én is tudom. És amikor már majdnem teljesen elveszítjük ezt a természetes emberi vágyunkat a közösség megtartó ereje iránt, egyszer csak hirtelen készül egy kapu, készül egy terv, és rá néhány hónapra készül egy ház. Az utolsó nap az emberek már a tetőről – a kalabukosról – estek le fáradtságukban, de tudom, hogy olyan boldogság és teljesség fogott össze bennünket egyenként és együtt, ami tán csak a szülés boldogságához fogható. A hegy fáiból, a közösség időtlen hagyományaiból gondolat született, s a gondolatból HÁZ. A házunkat kapuival, hegyoldalával és a benne megfogalmazottakkal használni fogjuk. Azt hiszem, emléket állítottunk a közös emberi munkának, hitnek és gondolatnak. Újra Hívők lettünk, az Ember Hívei.”

Kőszeghy Attila

ORGANIKUS RIZÓMÁK

– a dekonstruáló törekvések időszerűsége –

A harmadik évezredre kifáradtak a modern utáni legdivatosabb építészeti irányzatok. Az extra minőségű média-tárlás tette igazán szembetűnővé, hogy a bizarr épületfelszínnek zűrzavaros életformák felett feszítenek. Erősen kételkedünk abban, hogy a polgári társadalmakat és személyközi kapcsolatgépezeteiket jellemző brutális egyenlőtlenségek enyhülhetnek. Miféle életforma-metamorfózis adhat felszabadító erőt? Eltérő arculatú, kíméletes hierarchiák hullámvásárai? Új, – azaz többspektusú, belső önkorlátozással működő – hierarchiákra hangolt életformák felé mozdítanak azok a kísérletek, amelyek a társadalmak szokásrendítviteli gépezetében különös kavicsokat helyeztek a múlt ezredvégén. Ilyeneket szórt világértelmezőink elé az építész Tschumi – a „többfunkciós”, részben filozófus Derridával mint alkotótársal –, de Peter Eisenman, Greg Lynn vagy John Rajchman is. Megkísérelték előadni a filozófus Deleuze által kifejtett ún. *rizóma-jelenség* és az annak szerveződési formáját megalapozó fold (gyűrődés, redő) -kötetek generálódás-arculatának építészeti reprezentációit.

A múlt század nagyhatású filozófusa, Gilles Deleuze (1988) Foucault-könyvében a Leibniz monásza áthallásának tűnő *fold-jelenségről* így ír: a felszíni-külső belsője, perisztaltikus mozgáshoz hasonló, gyűrődéssel-redőzéssel-hajtogatással leírható jelenség. Amikor Deleuze (1993) arra utal, hogy a fold mindig folddal gyűrődik, ahogyan barlang a barlangban – *A fold is always folded within a fold, like a cavern in a cavern* –, több évezredes szakrális alapgondolatra hangolódik rá. Számos vallásban a világteremtés alapmozzanata a nem-teremtett önmagából teremtő gesztusa. E történet mélyén a számértelmezések alapdilemmája rejlik: az, hogy a számok rejtett számstruktúrái csak számrendszer-alapon és önmagukra vonatkoztatásokkal, a törtképzés nyelvén megfogalmazva nyilvánulnak meg, válnak láthatóvá karakteres geometriai jellegekkel. Deleuze, ahogyan egykor Leibniz is, bizonyára találkozott a végső – például matematikai – absztrakciók körüli spekulációkkal. Számára a fold szinte az Univerzum legvégső egysége, „a dolgok egysége, a legkisebb labirintus-elem, amely nem a pont, ami sohasem egy rész, csupán a vonal szimpla extrémuma.” (1993) A fold sajátosan építészeti vonatkozásainak

kifejtése előtt arról ír, hogy a folding nem a metrikus vagy dimenzionális változások, hanem a fejlődés és differenciálódás művelete. Sőt, kiemelt pozícióba helyezi a rizómahoz képest, amikor azt állítja, hogy „a fold a gondolkodás általános topológiája. A belső tér topológiája kapcsolatban van a külső topológiájával (...), konfrontációban állnak az élő jelen határán”. (1993)

A fold nem korlátozódik térbeli gyűrődésre, hanem minőségbeli alteráció az időben, variáció a folytonos kiterjedésben. Deleuze filozófiai látóterében megjelent az a gondolat, hogy a nála gyűrődésként körülírt univerzális jelentőségű alteráló mozzanatok a kiterjedésekkel, tömörséggel, egyenlenségekkel rendelkező jelenségekben már nem sajátos tükörképei egymásnak, hanem minőségbeli eltérésekkel formálódnak. Az alteráló formula matematikai-geometriai arculata oda-vissza fordítással, elforgatott tükörképekkel fogalmazható meg. (Kőszeghy, 2006)

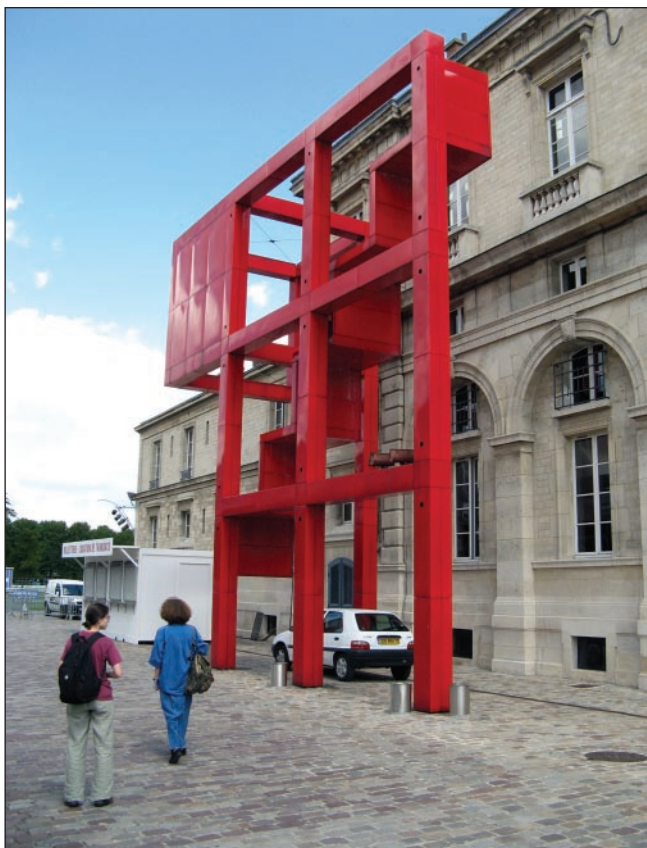
A *rizóma* fogalmat egy sajátos rendszerszerveződés megnevezésére emelte át Deleuze a biológia szakszótárából, a gumóik sokasításával terjedni képes növények gumórészének nevét adaptálva. A rizomatikuság – itt erősen töredékesen jellemezve – olyan jelenségre utal, amely központ nélküli, nem hierarchián alapuló és nem jelentő. (Deleuze, 1999) Amikor Eisenman az ún. dekonstruktív építészeti megoldásokra vonatkoztatja Deleuze gondolatait, a minőségek alterációjára utalás elmosódik, és a folding lesz a térbeli formálás generatív stratégiája, szociális, kulturális, gazdasági és fizikai erők szövetkező szerveződéseinek strukturálódásaként. Ártatlannak tűnő „dekonstruáló” gesztus Eisenman részéről: a folytonosságbeli alterációk térbeli, időbeli és minőségekre is vonatkozó generálódási elve a térbeli formálás világára redukálódott. Mint látni fogjuk, az elemi gyűrődés-képletben benne rejlő minőségi vonatkozások ilyen mellőzése a Deleuze-i modellnek a wright-i organikuság-elképzeléssel rokon vonásait elhalványítja, de nem szünteti meg.

A rizomatikuság apoteózisa

Az 1980-as években Párizsban a Szajna partján megszületett egy óriáspark, megszórvva Bernard Tschumi piros

szobor-házaival, elég feltűnően deklarálva az olyan rendszerek létjogosultságát, ahol a rendszeralkotók szabadon, egymást nem korlátozva kibontakozhatnak. Lehetett volna olyan kompozíció is, ahol bizonyos részek hangsúlyossága mellett mások szinte eltűnnek. De ebben az esetben is csak metaforikusan mondható, hogy – uralmi viszonyokként értve – a részek között hierarchia érvényesül, és bizonyos részek alávették másoknak. (ábra: Le Parc de la Villette. Építés: Bernard Tschumi 1986.)

A hierarchiákról való nézeteink jó része nem természet-tudományos megalapozású. Az élőlények társas viszonyai-ban elfogadott az alá-fölé rendeltség, az uralmi és alávett helyzetek kialakulása és fennállása, ezek hierarchiáként való felfogása. Az emberi társadalmakban igencsak eltérő jellegűek a hierarchiák, kiterjednek a hatalmi viszonyokra, gazdálkodásra és a legszűkebb kapcsolatok köreire is, úgy, hogy egyszerre érvényesülnek az állati dominanciaszerző-biztosító és a társadalomszervezésre orientált értelmező hatalom erői. Az emberi létezés szellemi-lelki dimenziói feletti uralmi viszonyok szakrális meghatározottságoknak és kultúra-szerveződésnek álcázhatók. Azt mondjuk: „van egy hierarchia a létben, amelynek léteznek szellemi, lelki és anyagi szintjei, és mi ezek között föl-le szánkázunk. Törekszünk egy felső valóság, középpont felé, hogy ne ragadjunk bele a széteső anyagba.” (Kodolányi, 2009).

Együttal azt állítjuk, hogy az állati társadalmakban érvényesülőhöz hasonló, a biológiai fennmaradás esélyeit erősítő uralmat nem közvetlen fizikai-biológiai adottságokkal, hanem arra hivatkozással legitimáljuk, hogy nagyobb társas csoportok fennmaradásának esélyeit nagyobb távú kontextus-beméréssel (jövőkutatással és jóslással) vagyunk képesek biztosítani. Ehhez ugyanis az összefüggések érzékelésén túl azok rendszerszerű feldolgozásának és többféle értelmezésének képességével rendelkezünk.

Kulturális termékeinket felszerelhetjük olyan jelzésekkel, amelyek egyezményes kódokkal (és részben az állati dominancia érvényesítésénél megjelenő eszköztárral) értelmezhetővé, átélhetővé teszik a szellemi-lelki létezést, az anyagi lét fölé emelő hierarchia legitimálását. E hierarchia megkérdőjelezését Derrida egy dekonstruáló művelettel vélte legalábbis elindítani. A heideggeri destrukció-fogalom nyomán formált dekonstrukción nem a meglévő fogalmak elvetését értette, hanem rétegekre bontásuk által bizonytalanná tételüket, megkérdőjelezésüket, s szüntelen újra-értelmezésüket. (Derrida, 1991)

Az építészeti együttések adhatnak üzenetet bizonyos hierarchia-elképzelésekről, de önmagukban nem valószínű, hogy meg alá-fölé rendeléssel hierarchiákat, de – bármennyire rizomatikus formálásúak – mellérendeléseket sem. Ezek az értelmezések rávetítések. A metamorfózissal átformálódó élőlények különféle egymást követő alakzatai között is értelmetlen alá-fölé rendelést gondolni, például az egymásra következés egészét megalapozó kezdeti mag-programra utalva, vagy más módon.

A társadalmak mindenkori létfeltételeinek egészét érzékelve talán körvonalazható, hogy a szellemi-lelki létszint milyen mértékű dominanciája ad nagyobb esélyt társadalmak kevésbé konfliktusos, viszonylag hatékony működésének fennmaradására. Lehet, hogy a társadalmak és a világképek hierarchikussága beszűkíti a hátrányos helyzetűek kibontakozási lehetőségeit. A hierarchiák gyengesége azonban a hátrányok és előnyök határait feloldva, a kibontakozás, kifejlődés értelmezését teheti lehetetlenné.

Az 1968-as diákmozgalmak és az első olajválság éveit követően a dekonstruáló hevület – amelynek fő ideológusa Deleuze nyomán Derrida volt – elsősorban a létfelfogás területén, polarizáló szemlélettel megfogalmazott alá-fölé rendelések, egylépcsős hierarchiák ellen irányult.

Derrida szerint a nyugati gondolkodás meghatározó jegye a lét oppozíciók formájában való elgondolása – lélektest, gondolat-kifejezés, Isten-világ –, s ez az oppozicionális szerkezet aszimmetrikus, mert egyik tagjuk mindig pozitívabb. A Derrida-i dekonstrukció arra törekszik, hogy

felborítsa, előfeltételeiket leleplezve újragondoltassa, vagyis dekonstruálja az ilyen ellentétpárok hierarchiáját, és az elbizonytalanító gesztussal esélyt adjon olyan értelmezésre, hogy az oppozíciók másodlagosnak vélt tagja határozza meg a lényeg(es)nek tartottat.

Belátható, hogy a mellérendelő viszonyokra vonatkozó feltételezések érvényét is megkérdőjelezte, minthogy ezek is a társadalmak tagjai közötti viszonyokban értelmezettek, és legalább annyira vitathatók, mint az alá-fölé rendelt viszonyokra vonatkozó értelmezések. A Le Parc de la Villette kísérlet legitim kódok és értelmezést segítő kontextus hiányában nem tud metaforikusan utalni ilyen viszonyok értelmezését elbizonytalanító szándékra.

Deleuze rendszerfelfogása szerint a kölcsönhatások nélküli rendszerkomponensek inorganikus halmazt képeznek. Ha van némi kölcsönhatás, akkor olyan organikus rendszerről kell beszélni, amely hierarchikusan tagolt, rendezett és kitüntetett pontokkal rendelkezik. Ha pedig szinte minden komponens kölcsönhatásban van az összes többivel, az maga az organikus egész, ahol nincs hierarchia, nincs rend és nem lehet kitüntetett pontokról beszélni. Ez a nyitott egész – szemben a zárt halmazzal – a rizóma. (Nánay 1998)

Deleuze (1973) megfogalmazásában a rizóma „variációk, terjeszkedés, hódítás, rabul ejtés, dugványozás útján terjed. Szemben a grafizmussal, a rajzzal vagy a fényképpel és a másolattal, a rizóma arra a térképre utal, amit létre kell hozni, meg kell alkotni, amely mindig szétszedhető, kapcsolható, megfordítható, módosítható, többszöri ki- és bejárattal, a maga szökésvonalával. (...) a rizóma központ nélküli, nem hierarchián alapuló és nem jelentő rendszer; tábornok nélküli, rendező emlékezet, illetve központi automatizmus nélkül, csupán az állapotok áramlása határozza meg. A rizóma a szexualitáshoz, az állathoz, a növényhez, a világhoz, a politikához, a könyvhöz, a természetes és a nem természetes dolgokhoz fűződő kapcsolatunkat kérdőjelezi meg (...)”

A rizomatikus jelleg organikussága

Hajlamosak vagyunk domináns szerepet tulajdonítani az élővilágban a metamorfózissal megjelenő, nőtt alakzatoknak – nem függetlenül a goethei világszemlélettől. Talán azért is, mert átalakulásaik titokzatosak. Kevésbé érzékeljük, hogy hasonló súllyal létezik bizonyos alapsémák átvitelével történő kiterjesztése is, lényegében az alapsémák változtatása nélkül. Ilyen a rizomatikus generálódás. Szembetűnő a növényvilágban, kevésbé a társadalmak kulturális szférájában. Pedig a szellemi, érzelmi életformák

körében is éppen a sémaátvétel a domináns, és sporadikus az újító kísérletezéssel járó metamorfózis. E sporadikus mozzanatok az általuk is ébresztett hierarchiák részeseivé és erősítőivé válhatnak, de az organikus egészre inkább jellemző a kapcsolatok sűrű hálózatával létező, irányító hierarchiát nem igénylő generálódás, a rizóma-formálódás. (Deleuze, 1999).

Amikor az értékhierarchiát tükröző világszemlélettől, formaépítéstől kitérő kísérleteik során dekonstruktivista építészek a rizomatikus jelleget próbálták hangsúlyozni, a rizomatikus sajátos organikus-értelmezést kap. A dekonstruktív és organikus építészeti törekvések jelentős mértékben átfedésbe kerültek.

A magyar organikus építészet szellemi hátterében Goethe és Rudolf Steiner teozófiai-antropozófiai, erősen hierarchikus, sőt szinte erőszakosan rétegezett rendszer- szemlélete érzékelhető. E didaktikus megvilágításra kényszerítő szemlélettől kitérő kísérletek mentén, különösebb elméleti előfeltevések nélkül széles körben érvényesül a rizomatikus jelleg a formálásban.

A rizomatikus közelében mozgó dekonstruktív építészeti törekvésekben a generáló mozzanatok meghatározó jelentőségűek. Bármennyire hangsúlyozott a szétbontás, elbizonytalanítás művelete, ezzel nem kerülhető ki a generáló – itt a bontás sajátos módjához is rendelődő átkonstruálásban megnyilvánuló – folyamat. A generálódás kontextusa a társadalmi rendszer és annak kapcsolathálókból létező polgára. Ez nem eredményez lényyszerű, vagy akár geológiai arculatokat. Úgy tűnik, amíg a magyar organikus építészet művelői a társadalmak és élőlények generálódási folyamatának valamiféle morfológiai sarokköveire (esetenként imitációjukra) koncentráltak, addig a dekonstruktív generálás az érzékletesség tekintetében halovány – például kabbalisztikus – spekulációk körébe keveredett. Az utóbbi évek építészetének formatobzódásai és fényarchitektúrái rohamosan csökkentették az esélyét a metamorf és rizomatikus formszerveződés-együttes pedig a generálódó változásokra még kevés időt és teret ad.

Generálódás és generálás

Az élőlényre jellemző növekedés-átalakulásnál van egy általánosabb, nemcsak az egyedek, társadalmak, de természeti folyamatok körében is érvényesülő szerveződési mód: a generálódás, és mintázata, a generált. A generálódás jellemző vonása valamiféle alapséma, alapelv, elgondolás átvitele, kiterjesztése, általánosítása a jelenség további – kialakuló vagy másként már fennálló – részeire. Arculata nem kötődik a növekedés-átalakulás formaképleteihez.

A társadalmak formálódásában – a nőtt jelleg bizonyos vonásait is hordozva – a generálódás a meghatározó. A nőtt jelleg a folytonos fennállás és a fokozatos változás jellemzőivel mértékre fogja a kiterjesztésre és a kivételekre, „érvényesítési hézagokra” és változási tempókorlátokra vonatkozó, inherens mértéket nélkülöző generálódást. A társadalmi jelenségek szerveződésének sajátos formálódási jegyei az átalakulások eltérő aspektusai felől érzékelhetővé válnak. A nőtt-generált imitációk erre az „aspektus-térképre” épülhetnek. A természeti nőtt-generálódó jelenségek nem szűkíthetők az élővilág körére, de nem is tágíthatók az egymásra rétegződés, egymásra torlódás esetleges formáira. A társadalom szerveződési folyamatai – beleértve a szellemi építmények generálódását – a tágan értett természeti nőtt-generálódó jelenségek körébe foglalhatók, így imitáció tárgya lehet a természeti generálódáshoz hasonlóan a társadalmi jelenségek generálódása is.

Imitáció és szimuláció

Mivel sem házak, sem települések nem állnak elő valamiféle csíra-alakzatok „ragozásával”, ha van nőtt jelleg, akkor az csak imitáció, sajátos „alfajaként” pedig szimuláció lehet. A bővítések, továbbépítések, átalakítások állapot-fázisai egy-egy módosulaton képezhetnek, egy elvileg lehetséges átmenet lépcsőit előadva. Nem kötelező ilyen előadásnak létrejönnie. De ha létrejött, akkor az átmenet néhány lépcsője után a rákövetkezők vagy az előzőkre hangolódnak, vagy olyan változás történik, ahol bizonytalanná válik az, hogy egyáltalán ugyanannak az egésznek a változásáról vagy egy új, a generáltak rendjétől idegen „betolakodóról” vagy „kövületről” van szó.

Ha túl óvatosak és gépiesen alakulók a változáslépcsők mentén az imitáció-képek, akkor a változás dinamikája gyenge, a gépies sokasítástól visszafogó metamorfózis nem nyugtalanít, a generálthoz való viszonyunk passzív, meglepő mozzanatot nem várunk. Legyen az település vagy épület, az ilyen imitációval megátkozott alakzatok figyelmünket elveszítik, magukba záródnak.

A nőtt-generálódó jelleg imitációja évezredek óta három vonatkozásban – a kiterjedés és a porozitás változásai mellett a változások eltérő dinamikája tekintetében – szinte egyaránt fennáll. Az imitáció ilyen eltérő aspektusai egymás féken tartói is lehetnek.

Körültekintőnek kell lennünk az imitáció és a szimuláció viszonya megítélésében. Csak azokat az imitációkat tekinthetjük szimulációnak, amelyek az eredetinek látszás, az eredetivel lényegileg azonosként fellépés funkciójával vagy céljával működnek. Ha az utánzó álarcával az után-

zott szerepében jelenik meg, nem feltétlenül hamisít, nagyon fontos funkciója lehet a társadalmi szerveződésben mind a metamorf mind a rizomatikus jellegek érvényesítése tekintetében.

Az, hogy az imitáció valami pótlék, vagy megerősítő eljárás, talán abban ragadható meg, hogy egy folytonos változással létező természeti-társadalmi jelenség álarcával, ál-folytonosságként jelenik meg, vagy „csupán” a változások csomóponti szegmenseit ragadja meg, azokból épít átalakulás-térképet. Az álfolytonosság létrehozása arra kényszerít, hogy – az árnyalatnyi változások megfigyelésének képtelensége miatt – a hiányos megfigyelés helyein (és idején) töltelékek, lehetőleg semleges, pl. mechanikusan ismétlődő, figyelem-elaltató elemeket jelenítsünk meg.

A megerősítő eljárások, amilyenek a gondolati és érzelmi konstrukciók megtartására irányuló szakrális műveletek, frappáns és világos tagolással, „születelten”, lépcsőről lépcsőre haladnak. Nem addícióval összetolt lépcsőkkel, hanem valami egységes jelenségen megjelölt tagolás mentén. Ez teszi lehetővé egy történet kiformalódását. A történetét, amelyre ráfűzhető a változások különféle karakterjegyei. Az ókori rítusok, színházi játékok ilyen történet-épületekkel töltöttek be megerősítő funkciót. És az építészeti alkotások szimulációs működését is ilyen jelentőséggel bíró helyen kell értelmezni és értékelni.

Organikusság a nőtt jelenségek és a mesterséges, generált jelenségek körében

A metamorfózis-központú organikusság és a rizomatikus organikusság (központ nélküli, nem hierarchián alapuló és nem jelentő jelleg) imitációi együttesen létezhetnek a generált alakzatokban, metszetképekben, fázisképekben (a társadalmak „kultúra-kompozíciójában”). Nem a generált jelenség élőlényekre, azok átalakulására utaló vonásain át, hanem a kultúra-kompozícióbeli természetes egyenlenségben, amely eltérő mértékben és porozitással helyet ad a változásoknak, és a hierarchikusság gyengülésével egy kevésbé attraktív „továbbrazodásnak”.

A rizomatikus organikusság nem kínál kiemelt támogatást egyes kreatív kísérleteknek, így nem zárja el más kísérletek kibontakozási útjait, bár nem is motivál kiemelkedő teljesítményekre. A metamorfózisra koncentrááló organikusság a társadalmi és szellemi szférában természetesnek értelmezett hierarchiák alapján a kísérleti-újító mozgásokat fékezheti, de a kiemelkedő minőségeket nem jelentékteleníti el.

A metamorfózis – átváltozás, alakváltoztatás, formaváltoztatás jelentéssel – számos tudományágban használatos

fogalom. Az organikus építészet művelőinek egy része a társadalmi berendezkedések, a biológiai lények, a geológia fizikai és kémiai átalakulási fázisképeiben véli megragadni és hajlamos imitálni. A sorban következést, az egymásra következést félreértve okoskodóan hierarchizál.

A legvonzóbb átalakulás-minták a görög-római mitológia csodaszerű átváltozásai, mint amilyen az ember mádrá vagy fává válása. Ha metamorfózison mint belső generálódási programból eredő átváltozást értünk, akkor az isteni beavatkozások nyomán történő átváltozásokat nem tekintjük metamorfózisnak.

A metamorfózis-imitációkban az átalakulások a kiterjedésbeli, a sűrűségi és az eloszlásbeli állapotváltozások egyaránt érvényesülhetnek. Nincs okunk köztük hierarchiát megállapítani. Az így értett metamorfózis-imitációt nem lehet valami fényképszerű másolat létrehozására törekvésként felfogni. Közel kerülünk Deleuze rizómájához.

A nem-természetes dolgokhoz való kapcsolatainkat megkérdőjelező „valamivé-válásként” felfogott rizóma Deleuze szerint nyitott organikus egész. Mintha maga a megkérdőjelezés lenne megkérdőjelezhetetlenül természetes: a természetes dolgokhoz való kapcsolatok felértékelésének nem lenne helye az organikus egész felépítésében. Van azonban létjogosultsága Deleuze felvetésének. A természeteshez való kapcsolatokat a nem természetesek halmozából szinte ki kell ásni, és nem emlékképként vagy programként, hanem valamivé válóként, generálódóként kell felfedni.

„Az ember a természet része és csak ha ilyenként viszonyul a természethez, akkor tud igazi dolgokat csinálni” — fogalmaz Wright (1958). Itt nyoma sincs imitációs szándéknak. Például szébe nem jutott állat formájú házat kreálni. Munkatársának neves tanítványa, Tsui aztán sikeresen rövidre zárta a Mester gondolatait. Ahogyan az organikus építészet számos híve, Tsui is úgy véli, hogy élőlényeket imitáló alkotásaival Wright szellemi örököse. Ezekre az utánpótlásra vonatkozik Deleuze a másolatok veszélyére utaló megjegyzése: „a másolat pedig csak önmagát reprodukálja, amikor azt hiszi, hogy mást reprodukál. Ezért olyan veszélyes. Redundanciákat fecskendez be, s még terjeszti is őket.” (Deleuze, 1999)

Deleuze fold- és rizómafelfogásában tagadhatatlan Leibniz (1646–1716) hatása. Ahogyan Leibniz úgy vélte, hogy a dolgok elemei, a monászok kötelekekbe, aggregátumokba tömörülnek, és ennek mintáját az organizmusban látta, Deleuze számára is az elemi fold „populációkban” volt megragadható. Leibniz a monászokat a dolgok sajátos elemeinek tekintette. Ismertetőjegyeik: nincs alakjuk, mert

ez oszthatóságot implikálna, nem előállíthatók és nem semmisíthetők meg, individuálisak: egyetlen monász sem azonos egy másikkal; mint önálló lények „ablaktalanok”. Minden monász belső tevékenységre képes tükör, amely az Univerzumot a saját nézőpontjából ábrázolja. Minden monász tartalmazza bármely másik állapotát. Leibniz az összes monász összjátékát az eredendő elrendezésből (harmonia praestabilita) magyarázza. Leibniz gondolataival találkozva nehéz nem gondolni a világ holografikus szerkezetére vonatkozó mai elgondolásokra, vagy Maxwell éter-felfogására.

Deleuze azzal, hogy nem zárta ki, hogy e populációknál alapvetőbb, azoktól eltérő, más, pl. gyűrődő jelenségek is „nyersanyagai” lehetnek a rizómának, a tisztán rizomatikus tömörülést organizmusnak tekintette, amely nyílt organikus egészet alkot. A mesterségesen generált-formált jelenségek körében a (metaforikus értelemben) hierarchikus rendszerek az organikusságnak egy zártabb formáját valósítják meg.

Deleuze a filmek képszerkesztése kapcsán figyel fel arra, hogy az irracionális kapcsolások sorával építkező ún. szeriális kompozíció felváltja a montázsolt, valamiféle vonalmentén haladó, organikus képillesztés rizomatikus differenciálódási és integrálódási folyamatát. (Rodowick, 1997)

„Így nem lehetséges többé a metaforikus vagy metonimikus asszociáció, hanem helyébe maguknak a képeknek az újrapcsolása lép; nem létezik többé asszociált képek kapcsolása, csakis független képek újrapcsolása. A képek egymásra következése helyett a dolog úgy áll, hogy egy kép plusz egy másik; minden felvétel a következő felvétel keretezéséhez képest ki van szakítva keretéből. (...) A filmkép az idő közvetlen megjelenítésévé válik, összemérhetetlen viszonylatok és irracionális osztások szerint. (...) Ez az idő-kép a gondolat összefüggésbe hozza a nem gondolttal, a feltételezhetetlennel, a kifejtethetlennel, a meghatározhatatlannal, az összemérhetetlennel. A képek külseje vagy fonákja lépett az egész helyébe ugyanakkor, amikor az illesztés [hézag] vagy vágás cserélte fel az asszociációt.” (Deleuze, 2003)

A wright-i értelemben vett organikusság felől tekintve azonban éppen így tevékenykedik a természet, az éppen működő kultúra természete szerint az ennek a természetnek a részeként tevékenykedő alkotó. Alkotóként organikus, alkotásában ennek megfelelően aligha érvényesülhetnek az organikus lények, társadalmi képződmények „kivonásai”. Szemben az eizensteini képszerkezéssel, a montázzsal, amely ha nem is feltétlenül organikus, de létező organizmusok, folyamatszerződések „kivonataiból” állt

össze, vált annak imitációjává, sőt, éppen a montázs adta beékelésekkel életélmény-közelivé, szimulációvá.

Gilles Deleuze és Félix Guattari a gondolkodás természetét rizomatikusnak tartja, középpont nélkülinek, ami bármelyik ponton megújulni képes, áthelyeződő súlypontokkal, kapcsolódási lehetőségekre nyitott. Ha a rizomatikus jellegzője, hogy itt intenzív állapotok transzjúkciója helyettesíti a topológiát, ezzel inkább a kiterjedés-értelmezésnek a topológia keretéből kilógó intenzitás-erő-energia dimenzióit erősíti fel, semmint a topológiai meghatározottságokat megszüntetné. A rizomatikus gondolkodás mint természetes „kulturális természeti” forma imitációja vagy szimulációja csak olyan mértékben tér el a hierarchiákkal, betegnek tűnő szellemi kreálmányokkal, a bináris oppozíciókkal terhelt, szintén az emberi társadalmakban működő gondolkodásformától, hogy – jobb híján? – ahhoz képest definiálhassa magát.

Ha Wright felfogása értelmében a montázsoló rizomatikus formagenerálás balga imitáció-szimulációként nem az alkotás organikusságát reprezentálja, hanem rizomatikus szerveződésű kvázi-organikus folyamatok lényegesnek vélt mozzanatait leképező fogássor, akkor a még inkább organikus, még hitelesebben gondolkodási-értelmezési kultúránk (mélyszerkezetének) leképezése a gondolatok össze-

Részekre alig szétszedhető forma: mammut-koponya. Részének ki-
fejlődési fokozatait kitalálni és mesterségesen generálni aligha sikerül.

függésbe hozása a nem gondolttal, a feltételezhetetlennel, a kifejthetetlennel, a meghatározhatatlannal, az összemérhetetlennel. Ráadásul az a megközelítés, amely szerint a képek külseje vagy fonákja lép az egész helyébe asszociációk „beépítése” nélkül, nagymértékben rokon Leibniz monasz-kötegeinek és Deleuze foldjainak működésével – egy szinte univerzális érvényű teremtő mozzanatra szerveződéssel.

Roppant nagy szabadságfokra utal ez a megközelítés, ugyanakkor az erőteljesen megtagadott hierarchikus organikuság Derrida által dekonstruálásra, trónjáról letaszításra ítélt szellemi-metafizikai felsőbbségét hozza vissza.

Egy igen súlyos kérdés vetődik itt fel: hol van tehát az igazi organikuság és annak igazi tagadása? Vagy ez a kérdés csak azt tükrözi, hogy nem értjük és nem élvezzük igazán a lazaságot, amely a korábbi ellentmondásokat újakra cseréli, számolva azzal, hogy egy találóból elgondolás is csak átmenetileg kap figyelmet.

Az organikus jövője

A kiterjedések építészetében helyreállítjuk az energiák-erők-feszültségek kiterjedésének egyenjóságát, egyben felfedezzük, hogy a külső-belső formára vonatkoztatott kiterjedések keretében nincs helye a szerkezetnek. A szerkezet a sűrűség-ritkaság, tömörség-porozitás (lyukacsosság-üregesség) megnyilvánulási terepe.

A szerkezet a lyukacsosság, a porozitás következménye. Hézag-minőségek fennállása nélkül nincs szerkezet. A szerkezet kialakulásának és fennállásának előfeltétele valamiféle porozitási program. Vagy megjelenhetne a szerkezet behatárolt kiterjedések nélkül, a tömörséggel-lyukacsossággal kapcsolatos „idea” nélkül?

Ma a kiterjedéshez képest a porozitással kapcsolatos meghatározások kapnak domináns szerepet. Ezzel együtt háttérbe szorul a kiterjedések arányrendje, egyáltalán a kiterjedés mértékre fogása.

A porozitás a kiterjedéssel bíró jelenségek teljes körére értelmezhető, így az energiák, feszültségek, erők világára, az erők megoszlásának egyenetlenségére is vonatkoztható, sőt, vonatkoztatni szükséges.

Talán nem meglepő, hogy a kiterjedések és a porozitás változatai és változásai tekintetében is mellőzött változásdinamika, a változások gyorsulása-lassulása figyelmünk előterébe kerül. Felerősítője az a sajátos vákuum, amelyet a kiterjedések és porozítások (perforációk) dömpingje szellemi világunkban előidézett.

A változások alapvető vonása, hogy követelményeket, korlátokat állítanak az átalakulások fázisaiban megengedhető módosulásokra, átformálódásra, mind a kiterjedések

mind a tömörség-hézagosság tekintetében az egyes fázisok közötti idő vagy az egyes változatok közötti térbeli hézagok tágasságától-szűkösségétől eltekintve. Mivel azonban bármilyen folytonos átalakulás csak fázisaira bontottan figyelhető meg, az időbeli-térbeli fázisokra bontás szembe-tűnővé teszi az egymástól ténylegesen el nem váló, csupán az érzékelés számára megformált részek eltérő változás-tempóját és térbeli változás-jegyeit.

Az organikus formálás felértékelődik. Hiszen a nőtt-generált jelleg itt nem csupán a méretek és sűrűségek tekintetében, hanem az átformálódás egységes folyamatában, a metamorfózis és a rizomatikusság együttesével mérték-re fogva nyilvánul meg.

Az átformálódás lépcsőfokait, szelvényeit az organikus önkényesen nem állapíthatja meg. A nőtt-generált jelleg párhuzamosságokkal, kvázi-fuga konstrukciókban érvényesülhet. Kristályok és növények sokfélesége együttesen mutathatja fel. Az emberi társadalmak egyenetlen dinamikájú változásaikkal szintén ilyen együttesek. Sérülékenyek, de öngyógyító-önszervező képességgel rendelkeznek.

Az organikus építészeti alkotások létrehozóinak óriási dilemmája, hogy a nőtt-generált jellegek rendjéhez társított, lazán, szabadon formálódnak gondolt megnyilvánulások milyen mértékben fedhetnek rá, írhatják át a generálódási folyamat rendjét.

A természetes nőtt jelleg lényegi vonása olyan egyenetlenségek kialakulása, amelyek több hasonló generálódási folyamat érintkezésén túl a kontextus alig számbavehető hatásaiból erednek. A mesterségesen felidézett nőtt jelleg megfogalmazása során mind a közel párhuzamos generálódások mind a kontextus hatása tekintetében szimulációra kényszerül az építész. Vagy sematikus módon jelzi, hogy e hatások létezését ismeri, vagy különféle utalásokkal, véletlen jellegű beavatkozásokkal sejteti ugyanezt.

Az organikus formálás drámája, hogy e művi, nőtt jellegű generálódás csak töredékében tervezhető, a formálás folyamatában magának a formálásnak a mozgástere, feszültségvilága és hézagossága többszörösen átalakul. Nincs előzetes garancia arra, hogy a generálódási folyamata nyomán valami örökkévaló, meg nem szűnő, egy láthatatlan mindenható valamiféle vetülete, félig isteni, félig emberi jelenség formálódik és bomlik fel. De mégiscsak közelebb kerül egy alkotó e kimeríthetetlenül gazdag lét-dimenzióhoz, mint az, aki a lehetőségek tárházából létező és működő kapcsolatok megszakítása árán emel be vagy taszít ki részeket, vagy olyan mértékben egybeolvasztja, „elmaszatozza” a jelenség részleteit, hogy abban eltérő létfázisok reprezentálóit fellelni nem lehet.

Organikus metamorfózis, organikus rizomatikusság

A modern építészet építész-kövületei – posztmodern, minimál és dekon színezéssel – tudni vélik, hogy a magyar organikus építészet mégiscsak természetmájmoló, nem tiszteli eléggé azokat a funkciókat, amelyekre az épületek és környezetük való, nem eléggé praktikus, nem eléggé egyszerű, de legfőképpen tisztességtelen, mert megrendelőit horribilis többletmunka vállalására kényszeríti. Az, hogy egy középületben és külsőjén – pl. Foster londoni városház-épületén – mennyi és milyen költségaránnyal jellemezhető a felületképzés és a tömegjáték érdekessége, ma még egyetlen kérdés.

A harmadik évezred elején a hatalmas műanyag és kompozit felületekkel formált íves felületek és a testüregket formáló belső terek sokasodásával komolyan felvetődik: miféle funkciókra alapozottak e hatalmas élőlényrészlet-imitációk? Hol válik külön az organikus építészet világa a design világtól?

A közelmúlt organikus építésze formáló gyakorlatának bizonytalanságaival gyakran kiábrándító, máskor lelkesítő, gyors csalódás felé visz. De Wright természetembere és a teomorf-ember fenséges világára legalább rátekinthet, és esélye van, hogy e rátekinthetés után cselekvése szakrális tett lesz, amelyben ő maga is közelebb emelkedik a Mindenhatóhoz.

Amikor a társadalmak életének minden szintjén láthatóvá válnak a jövőben használhatatlan automatizmusok, szokások és horribilis működési terhek, a lehetséges társadalmi szerveződések tér-idő-energetikai működési keretein belül kiemelt figyelmet kaphatnak a viszonylag zárt organikus működési rendet preferáló elgondolások, és az azok térbeli kereteit kereső építészeti kísérletek. Ez a viszonylag zárt, hangsúlyozottan hierarchikus szerveződés kissé bizarr módon éppen az elmúlt évtizedek dekonstruáló filozófiai felől kaphat új meghatározást. Esélyt adhat arra, hogy ne az elmúlt évezred európai polarizáló társadalomszervezése és értékhierarchiái térjenek vissza. A kultúra számos területén sokasodnak a polarizált hierarchiákat megkérdőjelező kísérletek, talán leghatásosabban a film- és építőművészet területén. Az organikus szerveződésekre vonatkozóan túlhangsúlyozott metamorfózis mellett – sőt talán meghatározóan – helyet kaphat a centralizált hierarchikusság nélküli rizomatikusság.

Az organikuság sokkal tágabb keretet ad a természeti jellegekkel kapcsolatos szerveződési formáknak, sem hogy akár a metamorf jelleg, akár a hierarchiák erőteljesége jelölje ki érvényességi határait. Semmiféle alapja nincs

annak, hogy az organikusságot minden társadalmi és szellemi szerveződésre kiterjedő hierarchiákkal jellemezzük. Az, hogy metamorf jellegek és hierarchikusság nélkül is organikus a rizomatikus formálás, könnyebben belátható, mint felülemelkedni azon a dilemmán, hogy ha az organikusság az élő szerveződések jellemzője s így a társadalmak szellemi-lelki organizációira is kiterjed, akkor maga az organikusság imitációja, szimulációja is az organikus szerveződések körében jelenik meg.

Wright szerint az ember természeti lény, s ha ilyenként tevékenykedik, értelemszerűen organikus magában az alkotó tevékenységében. Az organikusság imitációjában megnyilvánuló tevékenysége pedig egyszerre organikus és imitatív. Akár hierarchiáktól vezérelt vagy befolyásolt, akár mellérendelések mentén szerveződött. Az eredmény már nem organikus, csak annak szimulációja, akár imitál bizonyos élő formákat, vonásokat, akár nem. Ha társadalmi-tervezési lény, akkor szellemi életjelenségeinek sajátos felépítése is organikus. Ezt a működést montázsolt képsoportokkal imitálhatjuk, de a képek közbenső asszociációs ragacsok nélküli összevágását megfigyelő-gondolkodó szellemi tevékenységünkhöz illőbbnek tarthatjuk. Azt is beszámíthatjuk, hogy ha mégis valami ragacsra van igényünk, a képek figyelését kísérő környezeti impulzusokból bármikor bőven meríthetünk. Lehet, hogy a montázsolt masza-

tolások dekonstruálása a szándékunk, a körülöttünk látható történések egymásutániságát nem majmolva, a képek nem történésor szerinti összevágásával utalva élményfeldolgozó következtelenségeinkre. Be kell vallanunk: tevékenységünk lenyomata naturálisan értett élőlény-létünkbe foglalt organikus szellemünk szimulációja.

Ha a hierarchiák mentén a domináns szereplők túlélési esélye, sikeressége kedvezőbb, nem lehetséges, hogy a rizomatikus jellegek szimulációinak előadói hatékonyabb és pontosabb eljárásaikkal új hierarchiák domináns szereplőivé kívánnak válni?

Az organikusság-kritikák kapcsán látható, hogy a hierarchia-építmények lebontására irányuló harci zaj elfedi a korábbi évtizedek polarizáló hierarchiákat érvénytelenítő kísérleteit. Holott ezek – a rizomatikussággal összhangban – a Leibniz-i monász és Deleuze-i fold univerzális organizmus-szerveződési alapzatával, következtetéslogikai racionalitással a nem polarizáló, nem hierarchikus, a ciklusos folyamatokat felértékelő társadalom- és gondolkodási modell megerősödésére adtak és adnak esélyt. Vagy idő előtt próbálták a szellemi organizmusok körében az elemek – a milétosziak apeironjainak, Leibniz monászainak, Deleuze foldjainak, Koestler holonjainak – általuk új nevek alatt összeszórt-összehalmozott univerzum-elemeinek túlélési esélyeit biztosítani?

HIVATKOZÁSOK

- Deleuze, Gilles (1993) *The Fold-Leibniz and the Baroque: The Pleats of Matter*. Architectural Design Progle No. 102. Folding in Architecture
- Deleuze, Gilles (1999) *A gondolat és a film*. Metropolis 99/tél Gyimesi Tímea fordítása. Eredeti: Cinéma 2. L'image-temps. Ch. VII. La pensée et le cinéma/3. pp. 225-245. Újabb fordítás: Deleuze Gilles: *Mozi2*. Az Idő-Kép. Bp. Osiris, 2001. Ford.: Kovács András Bálint
- Deleuze, Gilles (1988) *Foucault*. University of Minnesota Press
- Deleuze, Gilles – Guattari, Felix (1996) *Rizoma*. Ex-Symposion
- Derrida, Jacques (1967) *Grammatológia*. ford.: Molnár Miklós, Szombathely, *Életünk–Magyar Műhely*, 1991. Derrida, *De la Gramma-*

- logie*. Publisher: Editions de Minuit, France (April 1, 1997)
- Gabbitt, G.A (2006) *Inbreeding reduces power-law scaling in the distribution of fluctuating asymmetry: an explanation of the basis of developmental instability*.
- Kodolányi János (2009) *Ledobott kő*. *Magyar Nemzet*, 2009 febr. 14.
- Köszeghy Attila (2006) *Számformák, következtetési formák*. T4TERV, Debrecen
- Nánay Bence (1998) *Film Theory and Cognitive Science*. emc.elte.hu/metropolis/english/9804/NANENG.html.
- Rodowick, David N. (1997) *A film rövid története 2*. <http://www.c3.hu/scripta/metropolis/9702/rodowick.htm>
- Sárközy Ferenc: *Grafikus adatmodellek II*. www.agt.bme.hu

FELHÍVÁS

KEDVES KALÁKÁS ÉS LEENDŐ KALÁKÁS BARÁTAINK!

A Kaláka mozgalom népi gyógyfürdők felújítására és környezetük tájhoz méltó kialakítására vállalkozott a helyi közösségek és a világ különböző helyeiről ideérkező fiatalok részvételével. Az évek során megbizonyodtunk felőle, hogy a természeti értékek védelme a helyi közösségek aktivitásán múlik, így a kaláka közösségépítő feladatokat is ellát. A középpontban ma is a vizek védelme, a régi gyógy- és fürdőhelyek újjáélesztése áll, de egyre több, más feladattal szólítanak meg minket. Vannak helyszínek, ahol már egy, vagy több éve folynak munkálatok. Egyre többen szerveznek önállóan is kalákát. Szeretettel látunk minden, a szervezési munkába, vagy a kalákában való részvételre jelentkezőt! Jelentkezni a kalaka@arstopia.hu címen lehet. Ízelítő a <http://www.arstopia.hu/uj/kalaka.html> honlapon látható.

Herczeg Ágnes

az Ars Topia Alapítvány programfelelős kurátora

IV. LÁZÁRFALVI TÓKERTI TÁNCTANODA KALÁKA

2006 óta működünk együtt az András Alapítvánnyal a Tókert Tánctanoda kialakításában. A korábbi évek munkálatait folytatnánk. Az évek során egy malomépület-együttes, került felújításra néptánctáborok, találkozók tartására, régi kézműves mesterségek továbbéltesér.

Időpont: július 5-14. • Várt jelentkezők száma: 15-20 fő
• Feladat: fűzőpítmények, játszótér kialakítása, források és vízutak rendezése, tájalkotások karbantartása, táblafestés, környezetrendezése. • Néptáncot tanítanak a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes táncosai • kenyérsütés, alvószemzés-oktatás.

Felelősök: András Alapítvány, valamint Tik Dóri, Dékány Diána, Földesi Dóri

BORSZÉKI FÜRDŐ- ÉS KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ KALÁKA

A kaláka célja egy nagy gyógyerejű forráscsoport megtisztítása és népi gyógyhely kialakítása. Részletes programot a regisztráció visszaigazolásával küldünk. Várjuk elsősorban egyetemisták tájépezés, építés és egyéb szakterületen tanuló hallgatók jelentkezését a Kárpát-medencéből.

Várt jelentkezők száma: 50-55 fő • Felelősök: Mik József polgármester, Szabó Tibor alpolgármester, valamint Herczeg Ágnes, Tik Dóri, Szabó Ági, Csaba Kinga, Sólyom Barbara, Deák Adri, László Viktor, Szélyes Fekete Csaba, Nagy Gyurka, Török Ádám

MÁTRAMINDSZENT – KINCSESKERT KALÁKA

Mátramindszenten 2008 nyarán kezdődött el a Barakk-kápolnához kapcsolódó Kincseskert építése. Idén tavasszal fűzőpítmő kalákával folytattuk. (<http://www.matramindszent.hu/matramindszentmagyar.htm>) A nyári kaláka részletei:

II. Kincseskert kaláka – 2009. augusztus 20-23

Faépítmények elkészítése: függesztett pallóutak, hidak, földmunkálatok, tópart kialakítása. Augusztus 20-át túrával ünnepezzük. Részletes programot júliusban küldünk a jelentkezőknek. • Várt jelentkezők száma: 15 fő • Felelősök: Mária néni, Tóni atya, Kiss Szilveszter, illetve Szabó Ági, Sólyom Barbara, Csaba Kinga, Lukács Árpád

Az Ars Topia Alapítvány fent meghirdetett kalákái mellett több helyen új kezdeményezés indult. Kovács Áron építész barátunk szervezésében két kaláka programját tesszük közzé, amelyre a kezdeményezők szeretettel várják a jelentkezést: karonka@yahoo.com címen.

SZÉKELYKERESZTÚRI KALÁKA

Június 8.-21., szervező: András Erika (Kistérség)

Feladatok: T. Kovács Áron által tervezett fürdő megépítése. Építészeket és tájépezészeket (hallgatókat) várunk, akik rendelkeznek tapasztalattal a faépítészet terén, és a munkavezetést ellátnák.

Várt jelentkezők száma: 4 fő • Partnerek: Székelykeresztúri Kistérségi Szövetség, helyi önkormányzat, közbirtokosság, önkéntes tűzoltószervezet

NYERGESTETŐI KALÁKA

Augusztus 21.-23., Szervező: T. Kovács Áron
A Nyergestető két oldalán, az út mellett lévő források környezetének rendezése, táblák állítása.

Várt jelentkezők száma: 6-8 fő

Partner: Csíkközhas önkormányzata

A KIÁLLÍTÁS TÁMOGATÓI

Nemzeti Kulturális Alap

Építőművészeti szakmai kollégium
Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány
Budapest Bank Budapestért Alapítvány
Iona Stichting, Amsterdam

Budapest III. ker. Óbuda-Békásmegyér
Polgármesteri Hivatala

Csenger Város Önkormányzata,
4765 Csenger, Ady Endre u. 16.
Apáti György polgármester

Dabas Város Önkormányzata,
2370 Dabas, Szent István tér 1/b.

Kartal Község Önkormányzata,
2173 Kartal, Baross u. 103.

Szada Község Önkormányzata,
2111 Szada, Dózsa Gy. út 88.

Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Önkormányzata

Veresegyház Város Önkormányzata,
2112 Veresegyház, Fő út 106.

A Kós Károly Egyesülés tagszervezetei és tagjai,
valamint a kiállítók egy része

ADEPTUS Zrt.

3545 Miskolc, Szepessy u.3. www.adeptusrt.hu

ARDEN Design és Mérnöki Kft.

1117 Bp., Budafoki út 111-113.

Aszód Városért Alapítvány

2170 Aszód, Szabadság tér 9.

ATYS-CO Kft., 1107 Budapest, Fertő u.14.

DNN Professional Graphics Kft.

1071 Budapest, Peterdy u. 15.

ECOMISSIO Kft.

Épkomplex Kft., 2100 Gödöllő, Rét u. 37.

ÉPSZER Zrt.

3960 Sárospatak, Eötvös u. 11. www.epszer.hu

Erzsébet Pince, 3910 Tokaj, Bem út 16.

EURAM Kft., 1125 Bp. Fogaskerekű út 4-6.

Fenyőtherm Kft., 6000 Kecskemét, Rezgő u. 1.

www.fenyotherm.hu

FK Raszter Építő Zrt., 3533 Miskolc, Felsőszinva u. 73.

www.fkraszter.hu

Gróf Degenfeld Szőlőbirtok, Prácser Miklós ügyvezető,

3915 Tarcal, Terézia kert 9.

www.grofdegenfeld.com

HAJDU Építőipari és Kereskedelmi Kft.

6086 Szalkszentmárton, Vecsei út 29.,

Hajdú Sándor igazgató

Harsányi Zsolt, Baja

HBW Express Bank, 1062 Bp., Andrássy út 98.

Heimann Kft., 7100 Szekszárd, Barátság u.40.

HÉLIÉP Kft., 4032 Debrecen, Komlósi út. 45-47.

Herr János építési vállalkozó

ITA Wegman Alapítvány

1089 Budapest, Bláthy Ottó u. 41.

Képes Tibor és családja, 3561 Felsőzsolca

Kolyankovszky István kőfaragó,

3097 Tállya, Mikszáth u. 4.

www.tanaki.atw.hu

Koralevics Károly és neje Karner Éva, Budapest

Krizsanyik Jánosné, Kartal

Kupola Építész Iroda Kft.

1124 Bp., Kempelen Farkas u. 6.

LA VITA Kft., 1067 Budapest Teréz krt.3.

Majoros és Társa Faipari Kft.,

egyedi épületasztalos és belsőépítész munkák,

Majoros Bertalan ügyvezető,

3881 Abaújszántó, Kassai út 13.

MB TRAVEL, Eöry Botond ügyvezető,

2000 Szentendre Pf. 186

Marton Péter és Marton Kati, Budapest

Narva Zrt.

1239 Bp. Ócsai u. 1. Szűcs István www.narva.hu

PANNONPET Kft.

6000 Kecskemét, Mészöly Gy. u. 6/a

PARTNER Építő Kft., 1183 Budapest, Nefelejcs u. 2.

Stibli László igazgató

Pénzes Ottó és neje, Mátészalka

Somosi László, Pécs

Sóregi Mester Kft., 2173 Kartal, Kodály Z. u.29.

SWIETELSKY Magyarország Kft.

1117 Budapest, Irinyi J. u. 4-20.

Szabó Attila, Köveskál

Szent Donát Borház, Csopak, Szitahegy

Tarcal-Kő Kft., Tóth Csaba ügyvezető,

3915 Tarcal, Hegyalja u. 15.

Teleszkop Kft., 2092 Budakeszi, Szanatórium köz. 6

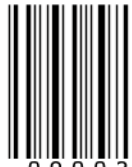
TRACON Kft., 2120 Dunakeszi, Pallag u.21.

Zempléncő Kft., Toldi Miklós ügyvezető,

3950 Sárospatak, Páncélhegy

7 708660 060039

0 9002